

ธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษา “กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระเจ็ด”
ของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย
อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

นายภาคภูมิ พรหมมาณพ

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNITY BUSINESS : A CASE STUDY OF “COMMUNITY PRODUCTS MADE
FROM KRACHUT” AT VILLAGE COMMUNITIES NEAR THALAY NOI,
KUAN KHANUN DISTRICT, PHATTHALUNG PROVINCE

Mr.Pakpoom Brohmanop

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Political Economy

Faculty of Economics

Chulalongkorn University

Academic Year 2008

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษา "กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด" ของชุมชน
หมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

โดย

นายภาคภูมิ พรหมมาณพ

สาขาวิชา

เศรษฐศาสตร์การเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

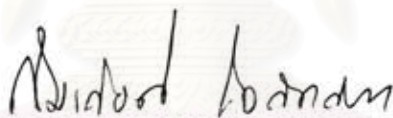
รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ติรณ พงศ์มพัฒน์)

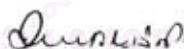
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สมเกียรติ ไอสถสภา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ เจริญเลิศ)

..... กรรมการ
(ดร.ปรีดี โชติช่วง)

ภาคภูมิ พรหมมาณพ : ธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษา "กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต" ของชุมชน
 หมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง (COMMUNITY BUSINESS :
 A CASE STUDY OF "COMMUNITY PRODUCTS MADE FROM KRACHUT" AT
 VILLAGE COMMUNITIES NEAR THALAY NOI, KUAN KHANUN DISTRICT,
 PHATTHALUNG PROVINCE) อ.ที่ปรึกษา:รศ.ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 107 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกระจายตัวของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากการดำเนิน
 ธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต ของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
 และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการประสบผลสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต
 ของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ผลการวิจัยพบว่าระบบทุนนิยมแม้จะเข้ามาในสังคม อันมีผลทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มคน
 แต่ได้กลายเป็นกระจกสะท้อนให้ชุมชนตั้งระบบการผลิตแบบพึ่งตนเองมาใช้ เศรษฐกิจพอเพียงได้เข้ามาเป็น
 แนวปฏิบัติภายในชุมชนอีกครั้ง การรวมตัวกันของสมาชิกภายในชุมชนหมู่บ้านในการจัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชน
 เพื่อผลิตสินค้าที่ชุมชนมีความรู้ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนหมู่บ้านมาผลิตเกิดเป็นสินค้าจำหน่าย
 สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับสมาชิกภายในธุรกิจชุมชน โดยนำความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม
 ของบรรพบุรุษมาดัดแปลง ผสมผสานกับยุคสมัย เช่นกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต บ้านปลายตรอกร่วมใจ
 หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชนร่วม
 15 ปี และได้คงไว้ซึ่งความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม โดยวางรากฐานอาชีพให้กับคนรุ่นลูก รุ่นหลานให้มีอาชีพอยู่ใน
 ถิ่นฐานบ้านเกิด ช่วยสานต่อวัฒนธรรมจักษสานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สืบเนื่องต่อไป

กระบวนการจัดการภายในกลุ่มเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ประการแรก คือ การสร้างความเป็นปึกแผ่น
 กับสมาชิกภายในกลุ่ม รองลงมา คือ ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มทุกประการ ร่วมกับการสนับสนุน
 จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐบาล เพื่อเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุตได้
 พัฒนาฝีมือทันตามยุคสมัยมากขึ้น สิ่งสำคัญที่สุดของธุรกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ คือ ผลประโยชน์ในทุก
 ด้านต้องกระจายตัวอยู่ที่สมาชิกในกลุ่มและสมาชิกในชุมชนหมู่บ้านเป็นสำคัญ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับ
 ชุมชนหมู่บ้านและสามารถดำรงอยู่ได้ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม รวมทั้งช่วยลดจำนวนคนตกงานและ
 บรรเทาปัญหาสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างเช่นที่ประสบอยู่ในปัจจุบันได้

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง.....
 ปีการศึกษา.....2551.....

ลายมือชื่อนิสิต.....
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

488 57189 29 : MAJOR POLITICAL ECONOMY

KEYWORDS : COMMUNITY BUSINESS

PAKPOOM BROHMMANOP : COMMUNITY BUSINESS : A CASE STUDY OF "COMMUNITY PRODUCTS MADE FROM KRACHUT" AT VILLAGE COMMUNITIES NEAR THALAY NOI, KUAN KHANUN DISTRICT, PHATTHALUNG PROVINCE. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF., NARONG PETCHPRASERT, Ph.D., 107 pp.

The objective of this research paper is to study the distribution of benefits originated from the community business of products made from Krachut at village communities in Talay Noi, Kuan Khanun District, Phatthalung Province and to look into the factors of successes and failures of the community business of the community business of products made from Krachut at village communities in Talay Noi, Kuan Khanun District, Phatthalung Province.

The research has found that, while capitalism has resulted in a class gap, it has encouraged the local communities to adopt a self-reliant production system where self-sufficiency has become a prevailing principle. The community members have gathered to establish community businesses and utilize local natural resources as well as traditional wisdom and modern knowledge to produce a variety of products, which helps create jobs for the community and family members. This also holds true for the community business of products made from Krachut at Ban Prai-Trok-Ruamjai Village, Moo 9, Talay Noi, Kuan Khanun District, Phatthalung Province which has been successful in establishing the community business for more than 15 years and in maintaining a traditional way of life, laying a strong foundation so that younger generations remain in their hometown and inherit the weaving tradition and local wisdom.

The internal management process is of utmost importance to the community business of products made from Krachut. First, the community business must be able to build solidarity among its members. Secondly, they must abide by the business's regulations. Furthermore, the local administration and the central governments must provide support to the community business so that it can accumulate and develop their craftsmanship skills. The critical factor for a successful community business is a distribution of benefits to the business and community members. This will reinforce and enable sustainable community businesses in the capitalist economy, helping to reduce unemployment and alleviate the dire impact of the current economic downturn.

Field of study :Political Economy.....Student's signature.....

Academic year :2008.....Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากมีผู้ที่ได้ให้ความช่วยเหลือหลายท่านด้วยกัน ท่านแรก คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ผู้ที่กรุณารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์เป็นทั้งผู้สอน เป็นผู้ให้คำปรึกษา และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิดมาตั้งแต่เริ่มแรก จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สมเกียรติ โสถสภา ที่ได้กรุณารับเป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และ ดร.ปรีดี โชติช่วง ที่ได้กรุณารับเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้อุทิศเวลาอ่านต้นฉบับ พร้อมทั้งวิจารณ์และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขที่สำคัญหลายประการ รวมทั้ง รองศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ เจริญเลิศ ผู้เป็นกรรมการวิทยานิพนธ์อีกท่านหนึ่ง ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะทางด้านทฤษฎี ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ได้มอบความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองให้แก่ผู้วิจัย

นอกจากนี้ยังมีพี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ เศรษฐศาสตร์การเมืองรุ่น 5 รุ่นเดียวกันทุกท่าน โดยเฉพาะนางสาวเกศินี ทองทวีวัฒน์ ที่ช่วยเหลือผู้วิจัยในการหาข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งบุพการี ญาติ และบุคคลที่อยู่รอบกายผู้วิจัยทุกท่าน ที่ให้กำลังใจมาโดยตลอด

สำหรับส่วนที่ดีและเป็นประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบแด่บุพการีผู้เป็นที่รักของผู้วิจัย ส่วนจุดบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจเกิดไม่มากนักน้อย ผู้วิจัยขอน้อมรับด้วยความยินดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
1.6.1 แหล่งข้อมูลและวิธีการวิจัย.....	8
1.6.2 พื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย.....	9
1.6.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	10
1.6.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	11
บทที่ 2 แนวคิด วรรณกรรมปริทัศน์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
2.1 แนวคิด	
2.1.1 แนวคิดปะทะประสานระหว่างวิถีการผลิต.....	13
2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน.....	16
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับธุรกิจชุมชนในสมัยทุนนิยม.....	23
2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จและภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	25

บทที่ 3 สภาพทั่วไปและการดำเนินชีวิตของชาวทะเลน้อย.....	31
3.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดพัทลุง	31
3.2 กระจุกและผลิตภัณฑ์จากกระจุก.....	38
บทที่ 4 กระบวนการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของธุรกิจชุมชน ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน	
จ.พัทลุง.....	47
4.1 กระบวนการจัดการธุรกิจชุมชน ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง.....	48
4.2 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา.....	57
4.3 บทบาทของกลุ่มและการกระจายตัวของผลประโยชน์ภายในกลุ่ม	
4.3.1 บทบาทและผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจชุมชน.....	62
4.3.2 บทบาทและผลประโยชน์ของชาวบ้านในตำบล.....	66
4.3.3 บทบาทและผลประโยชน์ของผู้นำ อบต. และหน่วยงานราชการ.....	67
4.3.4 บทบาทและผลประโยชน์ของนายทุน.....	69
บทที่ 5 ปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน.....	73
5.1 ปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากกลุ่มสมาชิก.....	74
5.1.1 กฎเกณฑ์การแบ่งสรรผลประโยชน์ของสมาชิกภายในกลุ่ม.....	78
5.1.2 คุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ผลิต.....	79
5.1.3 ความภูมิใจในการผลิตสินค้า.....	80
5.2 ปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากกลุ่มชาวบ้าน.....	82
5.3 ปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากหน่วยงานภาครัฐ.....	83
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	87
6.1 สรุป.....	87
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	92

รายการอ้างอิง.....	96
ภาคผนวก.....	101
ภาคผนวก ก รายชื่อสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระเจ็ด.....	102
ภาคผนวก ข คำถามกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระเจ็ด.....	103
ภาคผนวก ค รูปภาพตัวอย่างสินค้า สถานที่ตั้ง ห้องอบแห้งและบ่อน้ำบาดาลเสีย.....	104
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	107

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ญ

ตาราง	หน้า
ตาราง 1 งบการเงินประจำปี 2550-2551.....	57
ตาราง 2 รายชื่อสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระเจ็ด.....	102

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ฎ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพ 1 แผนที่แสดงเขตการปกครองจังหวัดพัทลุง.....	32
ภาพ 2 สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญประจำจังหวัดพัทลุง.....	34
ภาพ 3 ต้นกระจูดหลังจากตัดมาตากแห้งก่อนจักสาน.....	38
ภาพ 4 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากเสื่อกระจูด.....	41
ภาพ 5 ขั้นตอนการเตรียมกระจูดก่อนจักสาน.....	43
ภาพ 6 ขั้นตอนการเตรียมกระจูดก่อนจักสาน (ต่อ)	44
ภาพ 7 ขั้นตอนการเตรียมกระจูดก่อนจักสาน (ต่อ)	45
ภาพ 8 โครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด.....	52
ภาพ 9 บ่อบำบัดน้ำเสียกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด.....	54
ภาพ 10 ขั้นตอนการปฏิบัติงานของสมาชิกภายในกลุ่ม.....	56
ภาพ 11 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากกระจูด ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง.....	104
ภาพ 12 สถานที่ตั้งของกลุ่มและบรรยากาศการจักสานกระจูดภายในกลุ่ม.....	105
ภาพ 13 จุดแสดงสินค้าภายในสถานที่ตั้งของกลุ่ม.....	105
ภาพ 14 ห้องอบแห้งและบ่อบำบัดน้ำเสียของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด.....	106

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาตามกระแสหลัก หรือการพัฒนาตามแนวทางระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ประเทศไทยได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนหมู่บ้าน โดยมีการถ่ายโอนทรัพยากรในชุมชนหมู่บ้านเพื่อนำมาเลี้ยงดูชุมชนเมืองและส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ทำให้ผลประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวตกอยู่กับกลุ่มคนเพียงบางกลุ่ม ทำให้ชุมชนในเมืองกับชุมชนในชนบทหรือชุมชนหมู่บ้านมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก ภาคเมืองมีความเจริญแบบกระจุกตัว เป็นภาคการค้า ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีความเจริญร่ำรวย แต่เจ้าของกรรมสิทธิ์ในภาคเมืองนี้ล้วนแต่ตกอยู่ในกำมือของคนต่างประเทศ หรืออยู่ในความควบคุมดูแลของต่างประเทศ ในส่วนของภาคเศรษฐกิจในชนบทชุมชนหมู่บ้านยากจนและประสบปัญหาต่างๆ อาทิ ปัญหาในเรื่องความไม่เป็นธรรมในการได้รับสิทธิหรือประโยชน์จากรัฐ ปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม แต่ภาคชนบทชุมชนหมู่บ้านเป็นภาคที่เป็นส่วนแท้ของประชาชนในประเทศไทย เป็นภาคที่ส่งวัตถุดิบ ทรัพยากร แรงงานไปสู่ภาคเศรษฐกิจเมือง

ที่สำคัญการพัฒนาตามกระแสหลักดังกล่าวข้างต้น ได้แผ่ขยายเข้าสู่ชุมชนหมู่บ้านใน ทุกรูปแบบที่สามารถกระทำได้ และได้ดึงเอาระบบการผลิตแบบพึ่งตนเองและความพออยู่พอกินของคนในชุมชนหมู่บ้านให้หลุดออกจากฐานเดิมมากขึ้นเรื่อยๆ ๗ พยายามทำให้ภาคเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านถูกผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของภาคเศรษฐกิจกระแสหลักแบบทุนนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ ๗ โดยมีกรอบแนวคิดที่เน้นการบริโภคนิยม เน้นการสะสมความมั่งคั่งทางวัตถุ มากกว่าจะสร้างสรรค์กลไกของชุมชนหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ บนพื้นฐานของทุนทางภูมิปัญญาและทุนทางสังคมที่ชุมชนหมู่บ้านที่มาแต่เดิม

ต่อมาเมื่อประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในกลางปี พ.ศ. 2540 ทำให้เกิดการกระตุ้นในกระแสแนวคิดที่จะหาทางออกให้กับสังคมไทย เนื่องจากได้มีการตระหนักแล้วว่าวิธีการและผลของการพัฒนาตามกระแสหลักแบบทุนนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อประเทศและชุมชนหมู่บ้านอย่างรุนแรง และต่อเนืองมาโดยตลอดที่ชุมชนหมู่บ้านดำรงอยู่ในการพัฒนากระแสหลัก

แบบทุนนิยม ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของวิกฤตของชุมชนหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ ข้างต้น ทำให้สังคมได้หันกลับมามองแนวทางการพัฒนาในกระแสนี้ที่ไม่ใช่กระแสหลักแบบทุนนิยม ที่สามารถทำให้ชุมชนหมู่บ้านฝ่าวงล้อมของระบบทุนนิยมออกไปได้ เช่น การพึ่งพาและคำนึงถึงความพอเพียงในตนเองมากกว่าการพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจภายนอก การลดระดับความต้องการในการบริโภคให้เท่ากับความสามารถในการผลิต หรือความพยายามที่จะฟื้นฟูระบบความรู้และความสัมพันธ์ในวิถีการผลิตแบบพอเพียงขึ้นมาใหม่ เป็นต้น (พรเพ็ญ ทับเปลียน, 2546: 36)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนหมู่บ้านบางแห่งต้องการปฏิเสศที่จะเข้าไปสัมพันธ์กับระบบทุนนิยม แต่ระบบทุนนิยมได้ขยายตัวเข้าไปในชุมชนหมู่บ้านและเป็นอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของผู้คน ดังนั้น เมื่อไม่สามารถปฏิเสศทุนนิยมได้ ชุมชนอีกส่วนหนึ่งจึงพยายามที่จะต่อสู้เพื่อต้องการดำรงอยู่ในวิถีการผลิตเพื่อการค้าต่อไป แต่การที่จะดำรงอยู่ในวิถีการผลิตเพื่อการค้าต่อไปได้นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างส่วนเกินเท่านั้น หากแต่ชุมชนจะต้องพัฒนาเทคโนโลยี และกระบวนการที่จะรักษาส่วนเกินที่ตนเองเป็นผู้ผลิตให้ได้มากที่สุด (พรเพ็ญ ทับเปลียน, 2546: 4) หรือจากเดิมที่ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้านักธุรกิจ จะเป็นแบบปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล แต่เมื่อการผลิตแปรรูปอุตสาหกรรมเกษตรและธุรกิจของชุมชนอยู่ในรูปของชุมชนเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ประกอบการเองแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับพ่อค้าจะเปลี่ยนไปเป็นแบบกลุ่ม (Collectivism) กับปัจเจกชน (Individualism) แทน (สังคิด พิริยะรังสรรค์, 2541: 43) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ไปจากเดิม การศึกษาในเชิงทฤษฎีให้ข้อเสนอที่เป็นทางออกที่สำคัญว่า ชุมชนหมู่บ้านจะดำรงอยู่ในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าต่อไปได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีอำนาจต่อรองมากขึ้น เพราะอำนาจต่อรองดังกล่าวจะทำให้ชุมชนสามารถรักษาส่วนเกินของตนเองไว้ได้ และอำนาจต่อรองจะเกิดขึ้นเมื่อโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับระบบเศรษฐกิจภายนอก เปลี่ยนจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบไม่เท่าเทียมกัน (uni-lateral power relation) ที่ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง มาสู่ความสัมพันธ์แบบสมดุล (bi-lateral power relation) ที่ทั้งสองฝ่ายมีอำนาจใกล้เคียงกัน (พรเพ็ญ ทับเปลียน, 2546: 5)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าว จะเกิดขึ้นเมื่อชุมชนมีอำนาจเหนือระบบเศรษฐกิจของตนเอง ทั้งทางด้านการผลิต การแลกเปลี่ยน การบริโภคและการจัดสรรผลประโยชน์ ซึ่งหมายถึงการที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นภายใต้กลไกของชุมชน และเป็น การตัดสินใจระดับชุมชน รวมทั้งการเข้าไปสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจภายนอกต้องเป็น ความสัมพันธ์ระดับชุมชนไม่ใช่ระดับครัวเรือน (พรเพ็ญ ทับเปลียน, 2546: 5)

รูปแบบของการดำเนินการกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้กลไกของชุมชนหมู่บ้าน ที่ทำหน้าที่ในการผลิต การแลกเปลี่ยน การบริโภค และการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกในชุมชนหมู่บ้าน คือ ธุรกิจชุมชน (Community Business) โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ การเน้นที่การรวมตัวของชาวบ้านเป็นหลักโดยรวมตัวในรูปแบบของผู้ถือหุ้น สมาชิกทุกคนมีสิทธิในการเสนอความคิดเห็น เน้นการระดมทุนในท้องถิ่นโดยนำกำไรที่ได้มาขยายธุรกิจ เพื่อให้ประโยชน์ตกอยู่กับคนในท้องถิ่นนั้น ธุรกิจชุมชนจึงอาศัยความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่ชุมชนหมู่บ้านมีอยู่ทำการผลิต ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนหมู่บ้านสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับระบบตลาดได้ (ใจมานัส พลอยดี, 2540: 8)

เมื่อชุมชนหมู่บ้านได้จัดตั้งธุรกิจชุมชน (Community Business) ขึ้นมาได้แล้ว ชุมชนหมู่บ้านจะมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของทรัพยากรในชุมชนหมู่บ้านของตน มีความรู้สึกหวงแหนปกป้อง และรักษาทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิตของชุมชนหมู่บ้าน เพราะทรัพยากรของชุมชนหมู่บ้านจะเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในกระบวนการผลิต

ธุรกิจชุมชนที่ผ่านกระบวนการทางภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือวัฒนธรรมชุมชนที่ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ ประสบการณ์ที่มาจากกระบวนคิด ค่านิยมที่สร้างสำนึกถึงเอกลักษณ์ของชุมชนหมู่บ้านในการรวมตัวกันเพื่อร่วมกันคิดและร่วมกันทำ รวมทั้ง การหวงแหน รักษา และธำรงไว้ซึ่งทรัพยากรของชุมชนหมู่บ้านที่นำมาเป็นปัจจัยในการผลิต คือ การรวมกลุ่มเป็นธุรกิจชุมชนในการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกระจุยของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ในการนำเสนอกรอบแนวคิดและประเด็นคำถามหลักในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริง ตั้งแต่กระบวนการรวมกลุ่มและพัฒนาเป็นธุรกิจชุมชนของชุมชนหมู่บ้าน รูปแบบการดำเนินงาน กระบวนการผลิต การแลกเปลี่ยนและการจัดสรรผลประโยชน์ โดยเป็นการเสนอมุมมองความคิดของคนในชุมชนหมู่บ้านรอบทะเลน้อยที่รวมกลุ่มกันเป็น “กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุย” และที่สำคัญจะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาถึงการกระจายตัวของผลประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการประสบผลสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน “กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุย” ของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการกระจายตัวของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุยของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการประสบผลสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุยของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนกรณีศึกษา “กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุย” ของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง พร้อมทั้งหาข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ ตั้งแต่กระบวนการรวมกลุ่มและพัฒนาเป็นธุรกิจชุมชน รูปแบบการดำเนินงาน กระบวนการผลิต การแลกเปลี่ยน การจัดสรรและการกระจายตัวของผลประโยชน์ รวมทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของธุรกิจชุมชนกับชุมชนหมู่บ้าน

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

“ธุรกิจชุมชน” (Community Business) ประกอบไปด้วยคำที่มีความหมาย 2 คำ ได้แก่คำว่า “ธุรกิจ” (Business) และ “ชุมชน” (Community) ก่อนที่จะได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า ธุรกิจชุมชน จะขออธิบายในแต่ละคำ ดังนี้

ธุรกิจ หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อที่จะบำบัดความต้องการเบื้องต้น หรือ ความต้องการต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม ธุรกิจ จึงดำเนินกิจกรรมสำคัญ คือ ทำหน้าที่ในการผลิต การจัดหาวัตถุดิบมาใช้ในการผลิตสินค้านั้นแปรสภาพเป็นสินค้าสำเร็จรูป จากนั้นจึงเป็นหน้าที่ของการจัดจำหน่าย นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมด้านต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย (ปราณี พรรณวิเชียร, 2530: 3)

ฉะนั้น ถ้าการผลิตสินค้าหรือบริการถูกนำมาใช้บริโภคเอง ไม่ได้นำไปขายหรือจำหน่าย จึงเรียกว่าการอุปโภคบริโภคของตนเอง แต่ถ้าการผลิตสินค้าหรือบริการได้ถูกนำไปขาย

หรือจำหน่ายต่อไปจึงเรียกว่า การค้า (commerce) (จินตนา บุญบงการ และกรองแก้ว อยู่สุข, 2531: 13)

ชุมชน หมายถึง อาณาบริเวณที่ถือเอาความผูกพันอันมีในกลุ่มเดียวกัน เป็นการแสดงขอบเขตของชุมชนเดียวกัน ความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีวัฒนธรรม บรรทัดฐานสังคม ร่วมกันที่สมาชิกต้องปฏิบัติตาม (Alvin, 1958: 76) มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร (Communicate) กันด้วย (ประเวศ วะสี, 2541: 35)

ในส่วนของคำว่า ธุรกิจชุมชนนั้น หมายถึง การรวมตัวกันของคนในชุมชนเป็นกลุ่ม เกษตรกร สหกรณ์ หรือธุรกิจขนาดเล็กในชนบท เพื่อดำเนินการทางธุรกิจที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งนี้ จะต้องมุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถปรับฐานคิดและวิถีคิด มุ่งเน้นการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันจัดการอย่างครบวงจรทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาด (ขวัญสรวง อดิโพธิ และอนุชา พวงสำลี, เอกสารประกอบการสัมมนา, 2538: 44) ซึ่งอาจมีการจดทะเบียนหรือไม่ก็ตาม เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งเพื่อทำธุรกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน ดำเนินการโดยชุมชน กล่าวคือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน การบริหารจัดการและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในกระบวนการทำงาน เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ขององค์กรทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติทั้งหญิงและชาย ที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการการทำงานร่วมกัน (ดิเรก สาระวัต, 2539: 15)

ในส่วนของคำว่า “ธุรกิจชุมชน” ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ได้ให้ความหมายว่า “ธุรกิจ” ในความหมายทางเศรษฐศาสตร์และการค้า หมายถึง

ประการที่หนึ่ง คือ กิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือการแลกเปลี่ยนสินค้า หรือการให้บริการทางการเงิน หรืออื่น ๆ แก่ประชาชน เพื่อให้ได้กำไร

ประการที่สอง คือ กิจกรรมใด ๆ ที่ประกอบการทางเศรษฐกิจ ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อให้ได้กำไร

จากความหมายดังกล่าว คำว่า “ธุรกิจ” หรือธุรกรรมทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะเป็นธุรกิจจะต้องเป็นธุรกรรมจัดตั้งขึ้นมาหรือทำขึ้นมาเพื่อให้ได้กำไร ดังนั้น คำว่า “ธุรกิจชุมชน” จึงหมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องการได้กำไร

และได้ให้ความหมาย “ธุรกิจชุมชน” ในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่า หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องการได้กำไร โดยลักษณะที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนหรือธุรกิจของชุมชน โดยประเภทธุรกิจชุมชนจะพิจารณาจากความเป็นเจ้าของ การครอบครอง และควบคุมปัจจัยการผลิต กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเป็นเจ้าของ (ownership) หมายถึง การมีสิทธิอันสมบูรณ์ (ultimate right) ในการครอบครองและควบคุมปัจจัยหรือทรัพย์สินเหล่านั้น เพื่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของผู้เป็นเจ้าของ

อภิชาติ พันธเสน (2545) ได้ให้กรอบแนวคิดของ “ธุรกิจชุมชน” ว่า ธุรกิจชุมชนเป็นแนวทางพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นส่วนสำคัญในการลดสถานะปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในระดับครอบครัว เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาโสเภณีเด็ก โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานรัฐ หน่วยงานอาสาสมัครของเอกชน โครงการหลวง องค์กรในชุมชน (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อดำเนินธุรกิจ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายที่สำคัญ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมดำเนินกิจการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานนั้น

ลักษณะเด่นของธุรกิจชุมชน คือ เป็นธุรกิจขนาดเล็ก มีคล่องตัวในการบริหารจัดการ รายได้จากยอดขายไม่มากนัก ต้นทุนในการดำเนินกิจการไม่มากนัก ในระยะเริ่มต้น การติดต่อและการให้บริการลูกค้าเป็นไปอย่างใกล้ชิด การเริ่มต้นธุรกิจทำได้ง่าย ประเภทของธุรกิจชุมชนแบ่งออกเป็น ธุรกิจการผลิต ธุรกิจการค้าปลีก ธุรกิจค้าส่ง และธุรกิจบริการ นอกจากนี้ธุรกิจชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ กล่าวคือ เปิดโอกาสให้มีการประกอบการก่อให้เกิดการว่างงาน ส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรม และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในส่วนของการสร้างจิตสำนึกการจัดการธุรกิจชุมชน ทำได้โดยร่วมกันทำให้สังคมของท้องถิ่นมีการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถให้คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขีดความสามารถทางปัญญา ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และช่วยทำให้สังคมมีความสงบสุข รักใคร่กลมเกลียวช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันเป็นการเพิ่มทุนทางสังคม

จากการให้ความหมายต่าง ๆ ข้างต้น ผู้ศึกษาจะขอสรุปความหมายของธุรกิจชุมชนไว้ว่า หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน โดยอาศัยปัจจัยการผลิตที่ชุมชนนั้นเป็นเจ้าของ โดยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้น และมีการจัดการที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของธุรกิจชุมชนแม้ต้องการกำไร แต่เน้นที่จะกระจายผลตอบแทนให้สมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียม นอกเหนือจากการใช้ไปเพื่อขยายกิจการ โดยมีสิ่งสำคัญ คือ การพึ่งตนเอง เป็นหัวใจในการดำเนินการทั้งในการด้านการผลิต รวมไปถึงการตลาด เนื่องจากธุรกิจชุมชนเป็นองค์กรที่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นหลัก ดังนั้น โอกาสที่จะสามารถผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคจึงสามารถปรับเปลี่ยนได้ง่าย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.ทราบกระบวนการจัดการองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านตั้งแต่อดีตสืบทอดผ่านมาสู่ลูกหลาน โดยได้นำความรู้นี้มาประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัวได้
- 2.เพื่อนำกระบวนการจัดการและการประกอบอาชีพในรูปแบบของธุรกิจชุมชน ที่เป็นผลความสำเร็จแนะนำสู่กลุ่มธุรกิจชุมชนอื่น ให้สามารถดำรงชีวิตภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษา “กลุ่มผลิตภัณฑจากกระจุต” ของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มุ่งเน้นนำเสนอให้เห็นถึงการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีต จนกระทั่งประสานความเป็นอยู่ในปัจจุบันให้ผลิดอกออกผลในรูปแบบของผลิตภัณฑที่สามารถใช้งานได้ และทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการประสบผลสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน ในช่วงสมัยที่ระบบทุนนิยมมีบทบาทและมีความสัมพันธ์อย่างหนึ่งอย่างใดกับกระบวนการรวมกลุ่มภายในชุมชน จนพัฒนาเป็นธุรกิจชุมชนของชุมชนหมู่บ้าน ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ในรูปแบบการดำเนินงาน กระบวนการผลิต การแลกเปลี่ยนการจัดสรรและการกระจายตัวของผลประโยชน์ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของธุรกิจ

ชุมชนกับชุมชนหมู่บ้าน โดยทำการศึกษาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ (Socio-Economic Approach) ที่มองจากโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนทางด้านสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจร่วมกัน จึงขอแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยเน้นการนำเสนอในเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) มีรายละเอียด ดังนี้

1.6.1 แหล่งข้อมูลและวิธีการวิจัย

1. การศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม (Focus group) แบบเจาะจงและคัดเลือกบุคคล (Key Informants)

เพื่อศึกษากระบวนการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ บทบาทของสมาชิกในกลุ่มทุกคนที่มีส่วนร่วมพัฒนาและสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ถึงปัจจุบันได้ ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันและการปรับตัวของคนในชุมชนหมู่บ้าน ปัญหาและอุปสรรคในการจัดตั้งและการบริหารจัดการกลุ่ม ปัจจัยความสำเร็จและล้มเหลวของการจัดตั้งกลุ่ม นอกจากนี้ ยังใช้การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับชุมชนหมู่บ้าน (Participation and Non-Participation Observation) อาทิ การร่วมพูดคุยกันในวงสนทนาของสมาชิกในกลุ่มที่สื่อให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของกฎระเบียบกลุ่ม และการศึกษาจากทะเบียนรายรับ-รายจ่าย จนกระทั่งเอกสารการสรุปผลการประชุมที่กลุ่มแม่บ้านได้มีโอกาสเข้าร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะนำไปสู่การแสวงหาข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ (Empirical Facts) เกี่ยวกับการจัดตั้งธุรกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

กลุ่มที่ 2 ชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม แต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต อันเนื่องมาจากสมาชิกในกลุ่มมีค่อนข้างสูงถึง 70 ครัวเรือน การร่วมระดมสมองเพื่อจัดทำกิจกรรมต่างในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่แล้วจะเริ่มต้นจากกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต หรือจากการประสานงานโดยตรงขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือส่วนงานราชการต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญในการเชื่อมโยงกลุ่มชาวบ้านให้เข้ากับหน่วยงานราชการอย่างกลมกลืนและเกิดผลประโยชน์กับชุมชนหมู่บ้านสูงสุด โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล จากประเด็นคำถามที่ปลายเปิดที่ใช้วิธีสอบถามจากผลคำตอบต่อเนื่องของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้รู้สึกถึงการได้ตอบที่ไม่มีรูปแบบมากเกินไป และจะช่วยเพิ่มการให้ข้อมูลของชาวบ้านได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ทราบถึงข้อดี-ข้อเสียของการจัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชนในชุมชนหมู่บ้าน เนื่องจากความแตกต่างกันทางด้านความคิดของแต่ละคน อาจก่อให้เกิดความแตกแยกในชุมชนได้ การศึกษาครั้งนี้ จึงต้องการทราบแหล่งข้อมูลเพื่อยืนยันความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนหมู่บ้าน แม้ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแต่ยังคงช่วยกันสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาความรู้ของคนในอดีต ที่เป็นต้นทางของปัญญาอันทำให้คนในชุมชนหมู่บ้านสามารถเลี้ยงดูครอบครัวในสมัยทุนนิยมได้โดยไม่พึ่งพาระบบทุนนิยมหรือพึ่งพาน้อยที่สุด พร้อมทั้งศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างการรวมกลุ่มเป็นธุรกิจชุมชนกับครอบครัวที่สานเสื่อและจำหน่ายเอง ความแตกต่างดังกล่าวจะทำให้ความเข้าใจในความหมายของการรวมกลุ่มได้ดีมากขึ้น

2. การศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยเฉพาะข้อมูลผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชน รายงาน ผลงานวิจัย บทความ ผลการประชุมร่วมของกลุ่มสิ่งตีพิมพ์ทั้งของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและธุรกิจชุมชน โดยได้ยึดโยงนำแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยเข้ามาร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิด้วย ซึ่งแนวคิดหลักของงานวิจัยได้แก่ แนวคิดปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินธุรกิจชุมชน จะใช้ปัจจัย 10 ประการของใจมานัส พลอยดี ที่ทำการศึกษาไว้ในวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในหัวข้อ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน โดยเปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย กรณีศึกษาอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้ง จากการสรุปและรวบรวมปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จ 9 ประการ ที่ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเบื้องต้นของความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน เป็นกรณีในการพิจารณาความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่ม พร้อมทั้งแนวคิดปะทะประสานระหว่างการผลิต ระหว่างกลุ่มกับชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้าน ให้เกิดความเกื้อกูล และอยู่ร่วมกันได้สังคมหรือชุมชนเดียวกัน

1.6.2 พื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีและเฉพาะพื้นที่ โดยได้เลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Area) คือ “กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระเจ็ด” หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอนวนนน จังหวัดพัทลุง ที่รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ และประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มมาเป็นเวลาถึง 15 ปี ซึ่งถือว่ามีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นที่สามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีตมาร่วม 100 ปีที่แล้ว มาประยุกต์ ดัดแปลง จนกระทั่งสร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวให้กับสมาชิก 70 ครัวเรือนในยุคสมัยปัจจุบันได้ โดยไม่พึ่งพาระบบเศรษฐกิจแบบ

ทุนนิยมเหมือนสังคมเมืองในปัจจุบัน ซึ่งจะทำการศึกษาในช่วงตั้งแต่ปีที่กลุ่มดังกล่าวเริ่มก่อตั้งเป็น “กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุ๊ด” จนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน

1.6.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่จะทำการศึกษา ประกอบด้วย 2 กลุ่มหลัก อันได้แก่ กลุ่มผู้นำ และสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุ๊ดและกลุ่มที่ 2 คือ ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกในกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุ๊ด โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. การสำรวจชุมชนหมู่บ้านโดยใช้การสอบถามของผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยสร้างคำถามขึ้นมาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านที่ผู้นำกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มไม่ได้เปิดเผยออกมา หรือเป็นข้อมูลที่สมาชิกในกลุ่มไม่ทราบ เพื่อขยายภาพการรับรู้และการสัมผัสความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชุมชน หากชาวบ้านให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลในเชิงบวก จะแสดงให้เห็นได้ในเบื้องต้นว่ากลุ่มมีส่วนช่วยให้คนภายในหมู่บ้านปองดองกันได้ โดยมีเป้าหมายใน 2 ชุมชนหมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 5 บ้านปลายตรอก และหมู่ที่ 9 บ้านบนตก บริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

2. การบันทึกกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุ๊ด เช่น การประชุมกลุ่ม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยใช้วิธีการจดบันทึกแบบสังเกตสถานการณ์ที่มองเห็น เพื่อให้สมาชิกกลุ่มต้องกดดันอาจทำให้เกิดการพลิกผันของข้อมูลจริงได้ โดยข้อดีของการสังเกตคือ จะไม่สามารถสอบถามในประเด็นที่ต้องการคำตอบ หรือไม่สามรถโต้แย้ง แก้ไข ในกระบวนการที่เห็นถึงจุดบกพร่องของงาน ซึ่งผู้ทำวิจัยให้น้ำหนักกับการสังเกตและจดบันทึกของเหตุการณ์ให้ได้มากที่สุด เพื่อความถูกต้องของข้อมูลและแนวทางในการนำเสนอให้กับกลุ่มธุรกิจชุมชน เพื่อนำขอพบพร่องมาพิจารณาและปรับให้ก้าวหน้าและมั่นคงต่อไป

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายกลุ่ม (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้เจาะจงคัดเลือก (Purposive Selection) กลุ่มเป้าหมาย คือ สมาชิกกลุ่ม และผู้นำชุมชน โดยมีประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัย ที่มุ่งเน้นให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันของภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการผลิต การแลกเปลี่ยน การจัดสรรและการกระจายตัวของผลประโยชน์ การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนหมู่บ้าน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์ของธุรกิจชุมชนกับชุมชนหมู่บ้าน

4.บันทึกช่วยจำ จากการสังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่แสดงออกของชุมชนหมู่บ้าน จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นวิถีชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นของคนในชุมชนหมู่บ้าน รวมทั้งการสังเกตพื้นที่ กิจกรรม และเอกสารของกลุ่มอาชีพในชุมชนหมู่บ้าน

5.วิธีการเลือกตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างอย่างมีระบบ (Systematic sampling) โดยใช้บัญชีเลขที่บ้านของสมาชิกที่อยู่ในครัวเรือนจริงของชุมชนหมู่บ้านเป้าหมายมา ทำการเลือกตัวอย่างตามจำนวนที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละชุมชนหมู่บ้าน

1.6.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งหมด ทั้งจากการสำรวจ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก บันทึก การสังเกต การบอกเล่าของคนในชุมชนหมู่บ้าน การดำเนินงานตามกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ และเอกสารของกลุ่มอาชีพและองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาความ (Descriptive) โดยใช้รูปแบบของการวิจัยแบบวิธีการอนุมานหรืออุปนัย (inductive method) เพื่อเชื่อมโยง ประเด็นต่าง ๆ ในบริบทที่เกี่ยวข้องกันในแต่ละเรื่อง (Context Analysis) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ (systematic) และการมีปฏิสัมพันธ์กันของวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ชาวบ้าน บทบาทระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีผลหรือความสัมพันธ์อย่างหนึ่งอย่างใด กับ กระบวนการรวมกลุ่ม และพัฒนาเป็นธุรกิจชุมชนของชุมชนหมู่บ้าน รูปแบบการดำเนินงาน กระบวนการผลิต การแลกเปลี่ยน และการกระจายตัวของผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ระหว่าง สถานภาพของธุรกิจชุมชนกับชุมชนหมู่บ้าน การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการ เรียนรู้ และที่สำคัญจะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จและความ ล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนหมู่บ้านนำธุรกิจชุมชนมาใช้ และคงอยู่เรื่อยมากระทั่งร่วม 15 ปี มีประเด็นความสำเร็จในด้านใดที่สามารถนำมาแนะนำและ เผยแพร่ให้กลุ่มอื่นได้ศึกษา เพื่อนำมาปรับใช้กับชุมชนตนเอง และให้ทราบถึงกลุ่มคนที่ได้รับ ผลประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้วย

บทที่ 2

แนวคิด วรรณกรรมปริทัศน์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ แนวคิด การปะทะประสานระหว่างวิถีการผลิต (The Articulation of Modes of Production) และแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน ซึ่งทั้ง 2 แนวคิด ถือเป็นแนวคิดหลักของการ นำมาสู่แนวทางธุรกิจชุมชนที่ยั่งยืนและประสบผลสำเร็จ โดยแนวคิดการปะทะประสานระหว่าง วิถีการผลิตเป็นแนวคิดที่ใช้ขัดเกลากลุ่มชุมชนที่คงความเป็นชุมชนก่อนทุนนิยม ให้อยู่ในยุคสมัย ทุนนิยมได้อย่างชัดเจน แม้ว่า ณ ปัจจุบันสังคมทุกหน่วยได้ผันแปรเข้าสู่ระบบทุนนิยมกันตั้งแต่เริ่ม เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 แล้วก็ตาม แนวคิดดังกล่าวจะนำสู่คำตอบของการเริ่มต้น และคงอยู่ของชุมชน หมู่บ้านที่ปฏิเสธระบบทุนนิยมไม่ให้เข้ามาในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนหมู่บ้านนั้น เชื่อมต่อกับแนวคิดที่นำไปสู่ความสำเร็จในการประกอบธุรกิจชุมชน มีแนวคิดย่อยที่วิเคราะห์ถึงปัจจัย ภายในและปัจจัยภายนอกของชุมชน ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของแนวทางการประสบผลสำเร็จในการ จัดตั้งธุรกิจชุมชน โดยเฉพาะการผนวกภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีตมาประยุกต์ ปรับ และประดิษฐ์ เป็นเครื่องใช้ประจำวันในปัจจุบัน สอนทางระบบทุนนิยมที่กระจายตัวครอบคลุมทุกพื้นที่

ทั้ง 2 แนวคิดข้างต้นจะเป็นแนวคิดที่เฉลยคำตอบว่าเพราะเหตุใด ธุรกิจชุมชนที่มี สมาชิกเป็นชาวบ้านที่มีการศึกษาน้อย ไม่มีเครื่องจักรช่วยในการทำงาน รวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็น ธุรกิจชุมชน โดยแบ่งงานกันทำและจำหน่ายสินค้าที่สมาชิกภายในกลุ่มทำขึ้นมา จะสามารถเลี้ยง สมาชิกภายในครอบครัวได้ ซึ่งผู้วิจัยขอยกกรณีศึกษาธุรกิจชุมชน “กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง” ที่ได้จัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 - ปัจจุบัน รวม 15 ปี ซึ่งถือเป็นธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จสร้างผลกำไรให้สมาชิกใน กลุ่มได้นำไปเลี้ยงครอบครัวได้อย่างจริงจัง พร้อมทั้งกระจายความรู้ที่ได้เรียนรู้มาตลอด 15 ปี ให้ ธุรกิจชุมชนอื่นมาศึกษาเพื่อนำกลับไปปรับแผนการทำธุรกิจชุมชนของตนเองให้ยั่งยืนได้ เพื่อทำให้ แนวคิดข้างต้นชัดเจนมากขึ้นในทางปฏิบัติ ขออรรถาธิบายขยายความ ดังนี้

2.1 แนวคิด

2.1.1 แนวคิดปะทะประสานระหว่างวิถีการผลิต (The Articulation of Modes of Production)

“รักษาไว้บางส่วนพร้อม ๆ กับทำลายบางส่วน” ถือเป็นบทความหลักที่มีอยู่ในแนวคิดการปะทะประสานระหว่างวิถีการผลิต เพื่อสามารถขยายความหมายได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยขออธิบายในส่วนถัดไป โดยแนวคิดนี้เป็นแนวคิดในสมัยมาร์กซิสต์ที่ใช้ศึกษาสังคมชาวนาของประเทศโลกที่ 3 ก่อนที่ระบบทุนนิยมจะเข้ามา ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 แนวคิดหลัก คือ การมองว่าการก่อรูปทางสังคมหนึ่ง ๆ (A Social Formation) ประกอบด้วยวิถีการผลิตหลาย ๆ แบบดำรงอยู่ร่วมกัน สำหรับสังคมชาวนาในประเทศโลกที่ 3 นั้น กลุ่มนี้มองว่ายังคงเป็นสังคมก่อนทุนนิยม และการพัฒนาของวิถีการผลิตแบบทุนนิยมแทนที่จะกำจัดวิถีการผลิตก่อนทุนนิยมให้หมดไป กลับมีส่วนในการรักษาไว้พร้อม ๆ กับทำให้หมดไปในเวลาเดียวกัน หรือทำให้เกิดการปะทะประสานระหว่างวิถีการผลิตแบบทุนนิยมกับก่อนทุนนิยม จากกระบวนการนี้ทำให้สังคมชาวนาถูกรักษาไว้ให้ดำรงอยู่ในวิถีการผลิตก่อนทุนนิยมต่อไปอีก และการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนาจะขึ้นต่อตรรกะการเคลื่อนไหวของวิถีการผลิตแบบทุนนิยม นักคิดที่เห็นด้วยกับแนวคิดข้างต้นและเป็นนักคิดที่กระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง มีอิทธิพลต่อการวิจัยในประเด็นการเปลี่ยนแปลงสังคมชาวนาในประเทศโลกที่ 3 มากที่สุด 2 ท่าน คือ เทอร์เรย์ (Ennamuel Terray) และเมลลัสซุส์ (Claude Meillassoux) ส่งผลการพัฒนาแนวคิดนี้ให้กับนักคิดในรุ่นถัดไป คือ โวลเป (Harold Wolpe) และแบรดบี (Barbara Bradby)

ตามทัศนะของเรย์ เห็นว่าการก่อรูปขึ้นเป็นสังคมหนึ่งย่อมประกอบด้วยวิถีการผลิตมากกว่าหนึ่งแบบขึ้นไปดำรงอยู่ร่วมกันและปฏิสัมพันธ์ต่อกัน แต่ละวิถีการผลิตต่างมีผลกระทบต่อการทำงานของอีกวิถีการผลิตหนึ่ง โดยที่เงื่อนไขการผลิตซ้ำของวิถีการผลิตหนึ่งจะต้องประสานเข้ากันได้กับอีกเงื่อนไขการผลิตซ้ำของอีกวิถีการผลิตหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ทั้งสองวิถีการผลิตต่างขัดแย้งกัน ในแง่ที่วิถีการผลิตหนึ่งกำลังเคลื่อนเข้าแทนที่อีกวิถีการผลิตหนึ่ง (สมศักดิ์ สามีคศิริธรรม, 2533: 97) หรือหากสื่อความหมายตามทัศนะของเรย์ให้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยมองเห็นเช่นเดียวกับฟันเฟืองที่ต้องหมุนเข้า ๆ ที่เดิมและถูกรอยย้าเดิมนั้นมีฟันเฟืองอีกอันหนึ่งหมุนเข้าแทนที่ เปรียบได้กับการเข้าแทนที่ระบบฟิวด้ลด้วยระบบทุนนิยม ในบริบททางประวัติศาสตร์ของยุโรป โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำเนิดวิธีการผลิตแบบทุนนิยม มีการเบียดขับชาวนาออกจากการเป็นผู้ทำการผลิตโดยตรง เกิดการผลิตแบบอุตสาหกรรม หรือที่มาร์กซ์ เรียกว่า “การสะสมทุนขั้นเบื้องต้น” ภายในการก่อรูปทางสังคมจะมีทุนพาณิชย์แสดงบทบาทสำคัญที่สุดในการเชื่อมต่อบริเวณต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน ส่วนขุนนางจะมีความสำคัญในการเบียดขับชาวนาออกจากที่ดินเพื่อต้องการให้ชาวนาเช่าที่ดินทำกินและจ่ายค่าเช่าเป็นเงินสด ทั้งที่ก่อนหน้านี้ชาวนาสามารถทำมาหากินในที่ดินนี้ได้โดยอิสระ ทำให้เกิดชนชั้นกรรมาชีพขึ้น หมายถึง ชาวนาต้องขายแรงงานเพื่อแลกกับเงินค่าจ้าง และนำเงินค่าจ้างมาเพื่อเช่าที่ดินเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพอีกทอดหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นตอนที่ทุนอุตสาหกรรมเข้าครอบงำภายใน การก่อรูปสังคมในขั้นตอนนี้ได้ทำลายหัตถอุตสาหกรรมของชาวนาทั้งหมด ชาวนาจึงกลายเป็นผู้ผลิตสินค้าเกษตรกรรมสำหรับป้อนให้ภาคอุตสาหกรรม กระบวนการเบียดขับชาวนาออกจากการเป็นผู้ผลิตโดยตรงยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 3 ทุนได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคชนบท การผลิตเกษตรกรรมแบบทุนนิยมขยายตัวมากขึ้น จนกลายเป็นผู้แข่งขันกับการผลิตของชาวนาในการผลิตสินค้าเกษตรกรรมทุกสาขา ชาวนาถูกทำลายลงในที่สุด

ซึ่งต่อมาในยุคสมัยของระบบทุนนิยมเริ่มต้นนั้น การขายแรงงานของชาวนาเป็นสิ่งที่กลุ่มขุนนางกระทำกันอย่างกว้างขวาง เพราะทุนนิยมได้แผ่ขยายสู่ดินแดนยุโรปผ่านการแลกเปลี่ยนที่มีทุนพาณิชย์เป็นสื่อกลาง ช่วยให้ระบบทุนนิยมแทรกซึมเข้าอย่างรวดเร็ว บางครั้งถึงกับต้องใช้วิธีบีบบังคับด้วยวิธีที่รุนแรง โดยใช้กำลังทหารหรือการบังคับด้วยเครื่องมือบริหารอาณานิคมจะถูกนำมาใช้เพื่อบังคับให้ชาวนาพื้นเมืองเพาะปลูก เก็บเกี่ยวและขายพืชเศรษฐกิจ ซึ่งจะสามารถประกันได้ว่าจะมีแรงงานรับจ้างมาใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา และนำสู่การล่มสลายของแรงงานชาวนาที่รุนแรงที่สุด คือ การเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวนาเป็นสินค้า นั่นคือ การค้าทาาส ซึ่งวิธีการก่อรูปของสังคมด้วยระบบทุนนิยม ทาสมีความสำคัญที่สุดต่อการสะสมทุนและการผลิตซ้ำแบบขยาย และทาสยังเป็นปัจจัยที่สร้างอำนาจทางการเมืองให้กับหัวหน้าให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น (Rey and Dupre, 1980: 153)

ดังนั้น พลังแรงงานในการก่อรูปสังคมในระบบทุนนิยมเริ่มต้น แรงงานถือเป็นปัจจัยสำคัญ แต่เมื่อระบบทุนนิยมเริ่มเข้มแข็งกระบวนการผลิตทดแทนชิ้นใหม่ของพลังงานจะถูกสร้างด้วยเครื่องมือ เครื่องจักรที่ช่วยทุนแรงและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เข้ามาเป็นพลังงานหลักในการขับเคลื่อนระบบ สำหรับพลังงานแรงงานของชาวนาที่ถูกบีบบังคับออกจากพื้นที่มาขายแรงงานกลายเป็นแรงงานเสริมช่วยเหลือเครื่องจักรใหญ่ ป้อนวัตถุดิบหรือกระบวนการสายพานที่

เครื่องจักรไม่สามารถทำได้ ทำให้ค่าแรงกลายเป็นการสะท้อนถึงการขูดรีดแรงงานของชาวนาในยุคสมัยทุนนิยม ส่วนผลผลิตจากเกษตรกรรมที่ได้มาจากชาวนาที่เหลืออยู่จากการบีบขับออกจากพื้นที่ ได้ถูกระบบทุนนิยมบีบบังคับให้ขายสินค้าเกษตรในราคาถูกเพื่อการขยายตัวของทุนนิยมเอง นักคิดในยุคสมัยการถ่ายโอนระบบก่อนทุนนิยมสู่ระบบทุนนิยม เห็นว่าการทำลายวิธีการผลิตแบบก่อนทุนนิยมอย่างรวดเร็วจะเป็นผลร้ายต่อการสะสมทุนของระบบทุนนิยม เนื่องจากแรงงานและผลผลิตเกษตรกรรมยังเป็นจุดกำเนิดหลักของการขยายระบบทุนนิยมให้แพร่หลาย การเปลี่ยนผ่านระบบอย่างรวดเร็ว ทำให้ชาวนาหรือกรรมกรได้รับผลกระทบในแง่ลบจากการเข้ามาแทนที่ระบบฟิวต์ลันด์นั่นเอง

นักคิดหลายท่านได้ให้ข้อวิจารณ์ต่อแนวคิดการปะทะประสาน ที่มีความเกี่ยวข้องกับตรรกะการทำงานของวิธีการผลิตแบบทุนนิยมหลากหลายทัศนะ หลากหลายปัจจัย กล่าวคือระบบทุนนิยมยังคงต้องการวิธีการผลิตก่อนทุนนิยม ในฐานะเป็นแหล่งผลิตซ้ำแรงงานราคาถูกตามข้อเสนอของเมลลาซซูส์ โวลเป และเรย์ หรือเป็นแหล่งตลาดสำหรับสินค้าที่ผลิตขึ้นในวิธีการผลิตแบบทุนนิยม ตามข้อเสนอของโรซ่า ลักเซมเบิร์ก หรือเป็นแหล่งสำหรับส่งทุนออกเพื่อต่อต้านแนวโน้มอัตรากำไรตกต่ำในประเทศศูนย์กลาง ตามข้อเสนอของเลนิน หรือเป็นแหล่งวัตถุดิบตามข้อเสนอของเรย์ นักคิดมาร์กซิสต์ การวิพากษ์แนวคิดการปะทะประสานระหว่างการผลิตข้างต้นมีลักษณะเฉกเช่นเดียวกับปัจจุบัน การเปลี่ยนถ่ายระบบก่อนทุนนิยมไปสู่ระบบทุนนิยมถาวร ทำให้ทุกชุมชนในสังคมปัจจุบันรับกระแสทุนนิยมเข้ามาอย่างไม่รู้ตัว ผ่านระบบพาณิชย์ที่แลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางในการซื้อ-ขาย ซึ่งมาร์กซ์เห็นว่าเงินที่ได้มาจากขายแรงงานเป็นการขูดรีดพลังงานแรงงานในตัวคนและสนับสนุนระบบทุนนิยมเบื้องต้นให้เพิ่มความแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งผลอย่างชัดเจนกับจำนวนประชากรในชุมชนที่มีแต่คนชราและเด็ก ส่วนหนุ่ม-สาวที่อยู่ในวัยทำงานจะเดินทางออกจากชุมชนเข้ามาหางานในที่ที่เจริญกว่า หรือที่ที่มีระบบทุนนิยมเข้มข้นกว่านั่นเอง

อย่างไรก็ตาม “การรักษาไว้บางส่วนพร้อม ๆ กับทำลายบางส่วน” อรรถาธิบายขยายความของคำว่า “การรักษาไว้บางส่วน” ธุรกิจชุมชนชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง สามารถสะท้อนให้เห็นความหมายนี้ได้อย่างชัดเจนจากการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชนตั้งแต่ ปี พ.ศ.2537 - ปัจจุบัน ระยะเวลาร่วม 15 ปี จำนวนสมาชิก 67 คน (ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน) มีรายได้จากการปั่นผล 4,000-5,000 บาท/คน/เดือน มีสวัสดิการกั๊ยมจากผลกำไรภายในกลุ่มเพื่อใช้เป็นค่ารักษาพยาบาลครอบครัวของสมาชิกภายในกลุ่ม และการพัฒนาฝีมือการจักสานผลิตภัณฑ์จากกระจูดในรูปแบบใหม่ ทันสมัย และอีกหลากหลายหัวข้อ ที่สื่อให้เห็นว่ากลุ่มธุรกิจชุมชนยังคงรักษาผลประโยชน์จากพลังงานของตนเองไว้ได้ ปราศจากการขูดรีดแรงงานของพ่อค้าคนกลางที่มีมากขึ้นและขูดรีดจนถึงที่สุด

จุดเด่นของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่ยังคงดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ครอบงำของระบบทุนนิยม เนื่องจากความเข้มแข็งในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน ในการพัฒนากระบวนการดำเนินงานของกลุ่มและกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐทั้งในด้านการเงิน การตลาด การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายกลุ่ม กอปรกับความยั่งยืนในการดำเนินการของกลุ่ม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน จากบรรพบุรุษปู่ ย่า ตา ยาย นำสู่ลูกหลาน เปรียบเสมือนสะพานที่ใช้ส่งเสบียงอาหารให้ลูกหลานในยุคสมัยทุนนิยม สามารถนำความรู้ด้านการจักสานมาปรับเปลี่ยนรูปแบบ เพิ่มเติมสีสันลวดลาย และถ่ายทอดให้กับรุ่นลูกของตนเองในการเลี้ยงครอบครัวต่อไป ผู้วิจัยขอขยายความเกี่ยวกับรายละเอียดของการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ท้องถิ่น ในยุคสมัยทุนนิยมและสามารถคงอยู่ได้ยุคสมัยทุนนิยมเช่นกันในส่วนถัดไป

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเบื้องต้นของความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน” โดยได้ข้อสรุปว่า การพิจารณาว่าธุรกิจใดหรือธุรกรรมทางเศรษฐกิจใดเป็นของชุมชนหรือไม่ จะต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงว่า ปัจจัยการผลิต (ที่ดิน ทุน แรงงาน) หรือองค์กรแห่งธุรกรรมนั้นเป็นของชุมชนหรือไม่ ชุมชนมีอำนาจมากน้อยแค่ไหน ในการควบคุมและครอบครอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชุมชน ธุรกิจชุมชนหรือธุรกิจของชุมชน จะต้องเป็นองค์กรหรือหน่วยธุรกรรมที่ชุมชนสามารถครอบครองและควบคุมได้ หรือกรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่เป็นของสมาชิกในชุมชน และได้แบ่งลักษณะของการครอบครองปัจจัยการผลิต หรือตามลักษณะของกรรมสิทธิ์ไว้ 5 ประเภท ดังนี้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542: 82)

1. ประเภทที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการถือครองกรรมสิทธิ์ “ธุรกิจ” เป็นของนักลงทุนภายนอกชุมชน ที่ต้องการเข้าไปลงทุนด้วยเหตุผลของความพยายามที่จะลดต้นทุนด้านแรงงาน ด้านสิทธิพิเศษจากการลงทุนในเขตที่อยู่ห่างไกลจากจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางการลงทุน ชุมชนได้รับประโยชน์ในแง่มีแหล่งงานใกล้ชุมชน ไม่ต้องอพยพไปหางานทำในเมือง ธุรกิจประเภทนี้ควรเรียกว่า “ธุรกิจในชุมชน” ไม่ใช่ธุรกิจของชุมชน เช่น โรงงานผลิตรองเท้าแพนที่ขยายกิจการโรงงานไปตั้งในจังหวัดต่าง ๆ

2. ประเภทที่ให้สมาชิกชุมชนมีกรรมสิทธิ์ร่วม โดยเริ่มต้นการลงทุนเป็นของนักลงทุนทั้งหมด ต่อมาได้มีความพยายามที่จะให้ชุมชนหรือสมาชิกในชุมชนเรียนรู้ในการบริหารจัดการด้วยตนเอง จึงมีการจัดตั้งองค์กรธุรกิจของชุมชนขึ้นมา รับงานเหมาะช่วงการผลิตไปทำ เช่น กรณีบริษัทรองเท้าบาจา เป็นต้น

3. ธุรกิจที่เกิดจากการสนับสนุนและช่วยเหลือด้านการเงินทุนจากองค์กร NGOs ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ บางส่วนได้นำเงินนั้นมาพัฒนาธุรกิจให้แก่สมาชิกของชุมชน เช่น กรณีกลุ่มแพรรอนที่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นรูปแบบที่เรียกว่าเป็นธุรกิจของครัวเรือนในชุมชน เพราะปัจจัยการผลิตของแต่ละครัวเรือนแยกส่วนกันไม่ได้ มีการจัดตั้งเป็นองค์กรธุรกิจที่แต่ละคนถือกรรมสิทธิ์ร่วมกัน แต่มีลักษณะเป็นการผลิตที่ไม่ใช่องค์กรธุรกิจโดยตรง

4. ประเภทธุรกิจที่ชุมชนถือกรรมสิทธิ์ที่ร่วมกับองค์กรภายนอก ธุรกิจประเภทนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากความพยายามของหน่วยงาน NGOs ที่ต้องการให้ชาวบ้านร่วมตัวกันประกอบการผลิตและการขายเชิงธุรกิจ เพื่อยกระดับรายได้และการจัดการ เช่น กลุ่มพรรณไม้ที่รวมกลุ่มแม่บ้านทอผ้าในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน โดยมีสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology Association = ATA) ลงทุนในอัตราส่วนร้อยละ 69 และกลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มทอผ้าร้อยเอ็ด 31

5. ประเภทที่สมาชิกชุมชนเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่ เช่น บริษัทอุทัยศกกิจ อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธรที่เกษตรกรถือหุ้นประมาณร้อยละ 2 บริษัทธุรกิจชุมชนหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มสหกรณ์ต่างๆ ที่ดำเนินงานเชิงธุรกิจ ล้วนแต่เป็นองค์กรธุรกิจชุมชนที่มีสมาชิกชุมชนครองกรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่ เช่น สหกรณ์การเกษตรท่าทางแนว จำกัด จังหวัดขอนแก่น

ซึ่งธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จัดเป็นประเภทที่สมาชิกภายในชุมชนเป็นที่ถือหุ้นทั้งหมด จัดตั้งโดยสมาชิกภายในชุมชน ได้รับทุนสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มครั้งแรกจากกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นเงินทุนหมุนเวียน และแหล่งกู้ยืมเงินเพื่อซื้ออุปกรณ์ช่วยในการจักสานจากสภาตำบล ระยะเวลาการจ่ายคืน 5 ปี ปัจจุบันกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 150,000 บาท จากเงินทุนในการก่อตั้งกลุ่มในครั้งแรก 70,000 บาท จากการศึกษาแบบแผนการวางนโยบายของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ผู้นำกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มตั้งวัตถุประสงค์ของกลุ่ม 2 ข้อ คือ เพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และเพื่อให้ชุมชน

มีงานทำ สร้างรายได้ในชุมชน ทำให้สมาชิกในกลุ่มต่างยึดมั่นในวัตถุประสงค์ที่ร่วมตั้งกันมา รวมการก่อตั้งกลุ่ม 15 ปี แสดงถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นในการจัดตั้งกลุ่มได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากแนวคิดแรกของการวิจัย ผู้วิจัยได้หยิบยกแนวคิดการปะทะประสานระหว่างวิถีการผลิตขึ้นมาก่อน เนื่องจากเป็นการอธิบายความเป็นไปและเป็นมาของระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน ที่ได้เปลี่ยนผ่านจากก่อนทุนนิยมเข้าสู่สมัยทุนนิยม ย่อมไม่ปฏิเสธถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมากมายในการดำเนินชีวิตของคนในชนบท และหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะไม่ให้ระบบทุนนิยมเข้ามาสู่ชุมชน ดังนั้น การคงอยู่ของชุมชนหมู่บ้านที่มีบางส่วนไม่ได้ถูกกลืนเข้ากับทุนนิยม และยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่พึ่งพา ระบบเศรษฐกิจภายนอก ผู้วิจัยจึงนำโยงเข้ากับแนวคิดปัจจัยสู่ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชน เพื่อตอบคำถามว่าเพราะเหตุใดกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลาย ตระกั่วร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย จัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชนได้ร่วม 15 ปี มีผลประกอบการกำไร แบ่งปันผลให้สมาชิก 4,000-5,000 บาท/คน/เดือน และมีความโปร่งใสในการประกอบการ ผู้วิจัยจึงขอยกหัวข้อปัจจัยสู่ความสำเร็จและความล้มเหลวในการดำเนินธุรกิจชุมชน มาขยายความ ดังนี้

ใจมานัส พลอยดี ได้ทำการศึกษาไว้ในวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในหัวข้อ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย กรณีศึกษาอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผลการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยดังกล่าวที่สำคัญ มี 10 ปัจจัย ประกอบด้วย (ใจมานัส พลอยดี, 2540)

1. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน (Participation Factor) พิจารณาที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการเป็นเจ้าของธุรกิจร่วมกัน

2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ (Leadership Factor) ความเป็นผู้นำมีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาทและนโยบายของการดำเนินกิจกรรม ผู้นำโดยธรรมชาติของชุมชนมักจะเป็นผู้มีบารมีหรือมีฐานะทางสังคม เช่น ผู้รำวยที่มีคนพึ่งพาอาศัย เป็นคนมีความรู้และมีฐานะ ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือกิจกรรมทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับและได้รับความร่วมมือจากชุมชน จึงมักจะริเริ่มโดยคนกลุ่มดังกล่าว ทั้งนี้ไม่รวมถึงกิจกรรมที่ริเริ่มโดยส่วนงานราชการที่มีอำนาจในการออกคำสั่งผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และจะเห็นได้จากข้อเท็จจริงทั่วไปว่า ธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จมักจะอยู่ภายใต้การนำของคนเหล่านี้ กล่าวโดยสรุป คือ ธุรกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคล หรือคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน จะระดมทุนได้ง่าย ขยายตัวได้เร็วและมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง

3.ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวสมาชิก (Membership Factor) สมาชิกที่ดีควรมีคุณสมบัติ เป็นผู้ที่มีเป้าหมายเดียวกับธุรกิจ มีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีความเชื่อมั่นทั้งต่อตัวผู้นำและธุรกิจ การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ ซึ่งมีแต่การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเอาการเอางานของสมาชิกเท่านั้น จึงจะเรียกได้ว่า ธุรกิจนั้นเป็นธุรกิจของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

4.ปัจจัยที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์กับสถาบันภายนอก (External Interaction Factor) คำว่า ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การปฏิบัติต่อกันทั้งทางบวกและทางลบ ปฏิสัมพันธ์ทางบวก เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูล ประสานร่วมมือ ย่อมเป็นปัจจัยส่งเสริมและสร้างสรรค์ความสำเร็จ ในทางตรงข้ามปฏิสัมพันธ์ในทางลบ ย่อมทำให้เกิดความระมัดระวัง เรียบรู้ เพื่อไม่ให้เกิดผลทางด้านลบมากเกินไป ดังนั้น คำว่าปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ในที่นี้หมายถึง ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลหรือบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานธุรกิจชุมชน โดยทั่วไปจะมีอยู่ 4 กลุ่ม คือ รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐบาล NGOs นักวิชาการหรือสถาบันวิชาการ และธุรกิจเอกชน ทั้งนี้ พบว่าธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จล้วนแต่มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับภายนอก หรือสามารถเอาชนะปฏิสัมพันธ์เชิงลบภายนอกได้

5.ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน (Financial Factor) กิจกรรมทางธุรกิจที่ต้องอาศัยกลไกตลาดในระบบทุนนิยม มักจะต้องเริ่มจากการนำเงินไปลงทุนทำการผลิต ทำการค้าได้รายได้กลับมาก่อนใหญ่กว่าเดิม (ในกรณีที่ได้กำไร) ซึ่งจากการสังเกตศึกษาพบว่า กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้เงินลงทุนของตนเองหรือสามารถพึ่งตนเองด้านเงินลงทุน หรือสามารถระดมทุนจากชุมชนได้เอง ไม่ต้องกู้หนี้ยืมสิน ไม่ต้องจ่ายดอกเบี้ย มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการดำเนินงานมากกว่ากลุ่มที่พึ่งเงินทุนจากการกู้ยืม

6.ปัจจัยทางด้านการบริหารจัดการ (Management Factor) แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

6.1 ด้านระบบเงิน ความสามารถในการระดมทุนและการสะสมทุนเป็นความสามารถประการแรกที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อได้เงินมาแล้วยังต้องมีความสามารถในการบริหารกระแสเงินไหลเข้าและกระแสเงินไหลออก ควบคุมดูแลไม่ให้เกิดสภาพคล่องใช้จ่ายเงินไปในทางที่ก่อประโยชน์แก่กลุ่มมากที่สุด นอกจากนี้ความสามารถทางด้านบัญชีนับเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งเท่าที่ผ่านมามีปรากฏว่า ธุรกิจชุมชนหลายๆ แห่งยังขาดบุคลากรด้านนี้ การบริหารการเงินที่ไม่รัดกุม ใช้เงินอย่างขาดประสิทธิภาพ จะนำไปสู่ความผิดพลาดและล้มเหลวเหมือนกับบริษัทธุรกิจทั่วไป

6.2 ด้านระบบงาน โดยทั่วไปธุรกิจชุมชนดำเนินงานในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ (Informal Business) การจัดสายงานและระบบงานจึงมักจะไม่ค่อยมีกฎเกณฑ์แน่นอน โดยทั่วไปจะถือเอามติที่ประชุมของสมาชิกเป็นแนวทางและนโยบายในการดำเนินงานซึ่งกรรมการบริหารจะบริหารงานโดยอิงมติที่ประชุม แต่กรรมการบริหารมักจะต้องลงเป็นผู้ปฏิบัติงานด้วย เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานจริงมักขาดแคลนและไม่ค่อยมีการจ้างผู้ปฏิบัติงาน แม้จะมีการแบ่งฝ่ายแบ่งคนรับผิดชอบ แต่ทางปฏิบัติงานจริงมักจะเป็นว่าใครพอทำได้ก็ช่วยกันทำด้วยความสมัครใจ ธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่แม้ว่าจะเป็นองค์กรอิสระไม่ใช่สหกรณ์แต่ประเพณีปฏิบัติส่วนใหญ่มักจะอิงหลักสหกรณ์ คือ ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ถือเอาเสียงส่วนใหญ่เป็นตัวกำหนดทิศทาง อย่างไรก็ตาม กรณีของธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จ แกนนำจะเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความเสียสละ สามารถกำหนดและจูงใจให้สมาชิกคล้อยตามได้ การจัดโครงการในการทำงานจึงขึ้นอยู่กับข้อเสนอแนะของแกนนำ แต่มักจะมีโครงสร้างร่วมกันกว้าง ๆ คือ จากที่ประชุมสมาชิกสู่กรรมการบริหาร จากกรรมการบริหารสู่ฝ่ายกิจกรรมที่จะกำหนดขึ้นมา

6.3 ด้านระบบบุคลากร เนื่องจากธุรกิจชุมชนไม่มีลูกจ้างหรือมีเพียง 1-2 คน จึงไม่มีสายงานการบังคับบัญชา บุคลากรของกลุ่มมีแต่สมาชิกและกรรมการ การสั่งการ การบังคับบัญชา การให้คุณให้โทษโดยสายการบังคับบัญชาจึงไม่มี ความสำเร็จของการบริหารบุคลากรจึงอยู่ที่ระบบจูงใจเชิงคุณภาพ และการยอมรับนับถือแกนนำหรือผู้นำเป็นสำคัญ ระบบการให้คุณให้โทษอยู่ที่ระบบวัฒนธรรม การให้คุณให้โทษในการดำเนินงานกำหนดโดยระบบควบคุมตรวจสอบโดยสังคม (Social sanction) ซึ่งอิงอยู่กับบรรทัดฐานทางสังคม (Norms) ของชุมชนนั้น ๆ ระบบบุคลากรของธุรกิจชุมชนจะมีประสิทธิภาพแค่ไหนจึงขึ้นอยู่กับปัจจัย คุณธรรม ความสามารถและความเสียสละของบุคลากรเป็นหลัก ดังนั้น ธุรกิจชุมชนที่มีผู้บริหารและสมาชิกที่มีปัจจัย คุณธรรม มีความพยายาม มีความเสียสละ ธุรกิจชุมชนนั้นจะประสบความสำเร็จ ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้มักจะล้มเหลว

7.ปัจจัยทางด้านการผลิต (Production Factor) จำเป็นต้องวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามว่าจะผลิตอะไร และอย่างไร โดยต้องผ่านการวิเคราะห์อุปสงค์ อุปทานในตลาดและความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่พิจารณาจากวัตถุดิบ ทักษะและความชำนาญของผู้ทำการผลิต นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญเท่ากับโอกาสทางการตลาด เพราะทำให้การผลิตของชุมชนไม่มีปัญหาด้านวัตถุดิบ ต้นทุนการผลิตไม่สูง ความมีทักษะของผู้ผลิตทำให้สามารถปรับปรุงคุณภาพได้ ทั้งต้นทุนไม่สูงและคุณภาพมาตรฐาน จะสร้างศักยภาพของการ

แข่งขันในตลาดได้เป็นอย่างดี การขาดปัจจัยการผลิตเป็นอุปสรรคและเสี่ยงต่อความล้มเหลวพอ ๆ กับการผลิตที่ไม่มีโอกาสทางการตลาด

8.ปัจจัยทางด้านแรงงาน (Labor Factor) การมีแรงงานในท้องถิ่นอย่างพอเพียง และแรงงานเหล่านี้มีทักษะทางการผลิต เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ แต่สถานการณ์ปัจจุบันที่พบก็คือ การประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานทั้งในระดับไร้ฝีมือและแรงงานฝีมือในชุมชนชนบท เพราะแรงงานรุ่นใหม่มักจะอพยพเข้าเมืองและไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม แรงงานในธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่จึงเป็นแรงงานรุ่นพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นด้านหลัก ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้อาจจะพัฒนาไปสู่ข้อจำกัดของธุรกิจชุมชนในอนาคตได้

9.ปัจจัยด้านการตลาด (Market Factor) นอกจากความสามารถที่จะประมาณอุปสงค์อุปทานได้แล้ว ยังจะต้องรู้ด้วยว่าจะนำสินค้าไปขายที่ไหนและอย่างไร ธุรกิจชุมชนที่มีผลผลิตไม่มาก โดยทั่วไปจะอาศัยตลาดค้าปลีกเป็นสำคัญ แต่ถ้าเป็นผู้ผลิตสินค้าจำนวนมากจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายของผู้ค้าส่งด้วย กลุ่มธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จที่ยืนอยู่และเติบโตได้จะเป็นกลุ่มที่มีลูกค้าที่แน่นอนและเพียงพอ คำว่า ลูกค้าที่แน่นอนและเพียงพอ หมายถึง ลูกค้าที่เป็นผู้ค้าส่งที่รับสินค้าคราวละมาก ๆ ออกไปจำหน่าย ส่วนด้านค้าปลีก ไม่มีลูกค้าที่แน่นอนแต่ต้องมีมากเพียงพอสำหรับกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ไม่มีตลาดแน่นอนและเข้าไม่ถึงตลาด จะประสบความล้มเหลวในที่สุด

10.ปัจจัยด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Factor) การกระจายข้อมูลข่าวสารของธุรกิจรวมทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกรับทราบความเป็นไปที่แท้จริง จะช่วยทำให้สมาชิกเข้าใจในการดำเนินการนั้นมากขึ้น รวมทั้งการรับทราบข้อมูลข่าวสารจากภายนอก เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของตลาด แนวโน้มสินค้าที่ผลิตของชุมชนควรเป็นอย่างไร

ปัจจัย 10 ประการของ ใจมานัส พลอยดี (2540) (รัฐกร ก้อนแก้ว, 2547: 38) ได้นำผลสรุปปัจจัยดังกล่าวมาจากการศึกษาด้วยตนเอง เพื่อนำเสนอในวิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมี ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ เป็นที่ปรึกษา ในชื่อเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย กรณีศึกษาอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เสนอว่า ธุรกิจชุมชนเป็นการผลิตที่มีได้มุ่งเน้นผลตอบแทนในรูปของผลกำไรเท่านั้น หากแต่ยังเน้นให้ผลตอบแทนที่ได้รับกระจายสู่สมาชิกของชุมชนให้มากที่สุด นอกเหนือจากการใช้กำไรเพื่อขยายกิจการ แต่จากผลการวิจัย ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้นำมาอธิบายแยกแยะ

และเรียงลำดับใหม่ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของแต่ละปัจจัยอย่างเชื่อมต่อกันอย่างชัดเจน โดยมีการเรียงลำดับ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน	2. ปัจจัยด้านการตลาด
3. ปัจจัยด้านการผลิต	4. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ
5. ปัจจัยด้านผู้นำ	6. ปัจจัยด้านแรงงาน
7. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก	8. ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์กับภายนอก

ซึ่งมีอีก 2 หัวข้อที่ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ไม่ได้นำมาแยกแยะเพื่ออธิบายเพิ่มเติม คือ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และปัจจัยด้านข้อมูลข่าวสาร หากแต่มีหัวข้อเพิ่มเติมจากผลการศึกษาของ ใจมานัส พลอยดี คือ ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร ดังนั้น ปัจจัยที่นำสู่ความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน ในมุมมองของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ จึงมีเพียง 9 ปัจจัย ผู้วิจัยจึงขอขยายความปัจจัยที่มีความเห็นแตกต่าง ดังนี้

9. ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร ระเบียบข้อบังคับเป็นกฎเกณฑ์กติกาก่อให้เกิดทุกคนปฏิบัติตามในอันที่จะทำให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย ซึ่งการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น กฎเกณฑ์กติกาดังกล่าว จึงต้องเกิดขึ้นจากข้อตกลงของสมาชิกเป็นพื้นฐาน กระบวนการนำข้อตกลงนั้นมาปรับใช้ให้เป็นจริง หากระเบียบกฎเกณฑ์ที่นำมาใช้นั้นไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเห็นชอบจากสมาชิก อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งและติดขัดในการดำเนินงานและนำไปสู่ภาวะชะงักงันในที่สุด

ปัจจัยสู่ความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนตามความหมายข้างต้น ได้มีนักวิจัยหลายท่านนำมาศึกษาต่อและสรุปประเด็นเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ หรือปัจจัยสู่ความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนที่นักวิจัยผู้นั้นศึกษาอยู่ (รังสรรค์ ปิติปัญญา, ไพโรจน์ ลิ้มศรีสกุลวงศ์ และสุชิน ปลีหะจินดา, 2543: 116) ยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยเรื่องทุนทางสังคมกับความสำเร็จของธุรกิจชุมชน ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หรืองานวิจัยเรื่องความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจชุมชนกรณีศึกษาโรงเรียนสีขาวชุมชนเขตอีสานใต้ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น หนึ่งงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะขอนำปัจจัยสู่ความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนของ ใจมานัส พลอยดี และอธิบายเพิ่มเติมของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ มาอธิบายการจัดตั้งธุรกิจชุมชนของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อหาข้อสรุปในหัวข้อปัจจัยสู่ความสำเร็จและปัจจัยที่ควรหลีกเลี่ยง มาขยายความให้เป็นต้นแบบ

ของการพัฒนาธุรกิจชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมาแต่สมัยโบราณมาใช้ในปัจจุบัน เนื่องจากข้อสรุปของธุรกิจชุมชนแต่ละประเภทจะมีปัจจัยความสำเร็จและปัจจัยล้มเหลวไม่เหมือนกัน จึงขออธิบายเพิ่มเติมในบทต่อไป

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยปกติแล้วงานวิจัยเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนจะทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนหรือศึกษาถึงหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องและช่วยสนับสนุนให้ธุรกิจชุมชนสร้างผลประโยชน์ให้กับสมาชิกได้อย่างทั่วถึงและชัดเจน ซึ่งงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นงานวิจัยที่ศึกษาในระดับการปฏิบัติงาน การดำเนินงาน หรือแนวทางทำการตลาดของธุรกิจชุมชน มีส่วนน้อยที่จะศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีที่สามารถตอบคำถามว่าทำไมจุดก่อตั้งเป็นธุรกิจชุมชน ทำไมไม่ทำธุรกิจส่วนตัว หรือทำไมจึงต้องรักษาความเป็นธุรกิจชุมชนไว้ ทั้งที่ต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด และต้องทำงานกันเองโดยไม่มีผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ด้านธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้น งานวิจัยที่ยกมาเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นงานที่เกี่ยวกับ 2 ประเด็นดังกล่าวข้างต้น ดังนี้

2.2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนในสมัยทุนนิยม

แนวความคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนนี้เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนต้องเผชิญกับแรงกดดันจากระบบทุนนิยมที่ผ่านเข้ามาทางเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน ไม่เพียงต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีเท่านั้น หากแต่ยังมีอำนาจในการต่อรองอีกด้วย (วิเชียร แสงโชติ, 2539: 35) ดังนั้นแนวความคิดที่จะให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเองจึงเกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจของชุมชน การให้ชุมชนดำเนินการเพื่อทำธุรกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการพัฒนาธุรกิจชุมชนขนาดกลาง และขนาดเล็กให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีขนาดต่ำกว่าบวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ให้เป็นไปในลักษณะของการสร้างสมดุลด้วยกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เน้นการแบ่งปัน (กาญจนา แก้วเทพ, 2539: 17) โดยเฉพาะในช่วงเริ่มดำเนินการนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดหลักการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและวัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากนักพัฒนามองว่าสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนคือจุดแข็งหรือความมีศักยภาพที่จะนำไปสู่การพัฒนา (วิเชียร แสงโชติ, 2539: 15)

ส่วนการเข้ามาลงทุนของต่างชาติในประเทศไทยนั้น ทำให้การชู้ตริตส่วนเกิน เป็นไปได้ง่ายขึ้น เป็นงานเขียนของอภิชัย พันธเสน และงานของพิทยา ว่องกุล ซึ่งในส่วนของอภิชัย พันธเสน ที่กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนานั้นเป็นงานเขียนที่สะท้อนให้เห็นถึง การเข้ามาร่วมลงทุนในกลุ่มสหกรณ์และกลุ่มธุรกิจชุมชน ในการให้งบประมาณสำหรับก่อตั้งกลุ่ม ในครั้งแรก สนับสนุนเกี่ยวกับเครื่องมือ เครื่องใช้ตลอดจนเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า การผลิตที่เกิดขึ้นจึง เป็นการผลิตที่พึ่งพาปัจจัยทุน (Capital Intensive) เป็นหลักจึงทำให้เกิดปัญหาการว่างงานตามมา ขณะที่ภูมิปัญญาชาวบ้านถูกทำลายไป อย่างไรก็ตามอภิชัย ให้ความเห็นว่า การรุกเข้ามาของ ระบบทุนนิยมที่ก่อให้เกิดการแข่งขันนั้น ไม่ก่อให้เกิดความเลวร้ายเท่ากับทุนนิยมผูกขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผูกขาดการดำเนินการทางเศรษฐกิจ การค้าระหว่างประเทศ ตลอดจน กระบวนการสะสมทุน ทั้งนี้อภิชัยได้ยกตัวอย่างกรณีการศึกษาการดูดซับทรัพยากรจากชาวชนบท ว่า ชาวชนบทถูกทำลายภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง การไร้ซึ่งอำนาจในการต่อรองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่เข้มแข็งทำให้ชาวนาไทยต้องประสบกับปัญหาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น อภิชัยจึงเห็น ควรให้มีการกระจายความสามารถในการพัฒนาออกไปยังชนบทให้มากที่สุด การให้มีส่วนร่วมของ ประชาชนจากล่างไปสูบน เพื่อให้เกิดขั้วของความเจริญเติบโตให้บรรลุผลแห่งการพัฒนาแบบ ยั่งยืน

จากงานวิจัยของอภิชัย พันธเสน ผู้วิจัยเห็นด้วยในประเด็นที่ว่า การเข้ามาของทุน นิยมนี้ทำให้เกิดการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการแข่งขันที่ก่อให้เกิดการผูกขาดทาง เศรษฐกิจจะทำให้การแสวงหาส่วนเกินจากชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น และในประเด็นของการส่งเสริมให้ ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมในการรับรู้ และแก้ไขปัญหาออกเหนือจากการแก้ไขปัญหาที่มาจากภาครัฐ เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามงานเขียนของอภิชัย มิได้เสนอแนวทางหรือวิธีการที่มุ่งให้ชาวบ้านเป็นฝ่าย รุกมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ อภิชัยมุ่งเน้นแต่เพียงการให้ประชาชนหรือชาวบ้านมีส่วนร่วม โดยสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีการรับรู้ที่ถูกต้อง มีความมั่นใจในการเข้าไปแก้ปัญหาเท่านั้นใน งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอถึงแนวทางการตั้งรับของระบบทุนนิยมที่เข้ามาสู่ท้องถิ่นใน ทุกทิศทางให้สมาชิกภายในชุมชนสามารถทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยอยู่อาศัยภายในชุมชนหมู่บ้านได้ ไม่ต้องขายที่ดิน หรือแลกแรงงานด้วยการเป็นลูกจ้างที่ต้องเสียพลังแรงงานให้กับการชู้ตริตเกิน ความจริง เพื่อใช้เป็นยุทธวิธีในการตั้งรับอย่างมั่นคงของธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหมู่บ้าน ของตนเอง

สำหรับงานวิจัยของพิทยา ว่องกุล ที่ได้วิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การผสมผสานหลัก เศรษฐศาสตร์ทุนนิยมเรื่องทุนกับหลักการพึ่งพิงกันเป็นห่วงโซ่ชีวิต พิทยา ได้สรุปถึงการให้อิสระ เสรีภาพแก่ชุมชน ด้วยเหตุว่าหากทุกชุมชนในสังคมไทยมีเสรีภาพในตัวเองแล้ว ภาพรวมของ สังคมไทยจะเป็นสังคมที่มีเสรีภาพ ไม่ใช่ถูกครอบงำด้วยระบบโลกาภิวัตน์ ระบบการผลิตของ ชุมชนจะเป็นไปโดยมีการควบคุมผลผลิตส่วนเกินได้ ซึ่งสมาชิกจะทราบว่าจะผลิตสินค้าใด ใน ปริมาณเท่าใดเพื่อให้การผลิตนั้นเพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการพื้นฐานได้ จากนั้นที่เหลือ จึงจะผลิตเพื่อขายต่อไป แนวทางในการสร้างทุนของชุมชนนั้น พิทยา มองว่าจะต้องเริ่มต้นที่ทุน บัจเจกชนในครัวเรือนก่อน เพื่อที่จะนำไปสู่วงจรของธุรกิจชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะอาศัยกลุ่มออม ทรัพย์หรือธนาคารหมู่บ้านเป็นพื้นฐานในการเริ่มต้นสะสมทุน เมื่อมีทุนก็เท่ากับเป็นการสร้าง หลักประกันความมั่นคงในชีวิตทำให้ชาวบ้านมีพลังต่อรองกับนายทุน แต่เนื่องจากการพัฒนานั้น ส่วนหนึ่งเป็นการพัฒนาที่มาจากภาครัฐหรือหน่วยงานราชการ ซึ่งกำหนดขึ้นจากแผนระดับบนลงสู่ ระดับล่าง (จากโครงสร้างทางการเมือง นักการเมืองและข้าราชการ ลงสู่โครงสร้างของชุมชน) ปัญหาการพัฒนาของชุมชนจึงเกิดขึ้นแบบอ่อนแอไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้น รัฐจึงควรทำ อย่างรอบคอบด้วยการศึกษาจนเข้าถึงวัฒนธรรมชุมชน และเคารพในภูมิปัญญาชาวบ้านโดย ร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชาวบ้าน เพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ชุมชนหมู่บ้านต่อไป

2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จและภูมิปัญญาท้องถิ่น

งานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้ทำการศึกษาในประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน บทบาทของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงาน เป็นต้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539: 55) อันสรุปได้ว่า หลังจากที่มีการดำเนินการธุรกิจชุมชนแล้วนั้น ผลตอบแทนที่ได้รับจะมีการจัดสรร ไปสู่สมาชิกในรูปของเงินปันผลและนำไปขยายกิจการ รวมทั้งนำไปดำเนินกิจกรรมที่ถือเป็น สาธารณะประโยชน์ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากการผลิต การตลาด การขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ปัญหาด้านการเงิน ด้านสิทธิบัตร และ ปัญหาในเรื่องของการขาดความจริงใจในการแก้ไขปัญหา โดยในรายงานฉบับนี้ได้เสนอแนวทาง ในการแก้ไขปัญหาไว้ทั้งที่เป็นการแก้ไขที่มาจากตัวชาวบ้านในชุมชนเอง และจากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การเพิ่มศักยภาพในของคนในชุมชน การสนับสนุนมาตรการทางด้านภาษี ด้าน เงินทุน เป็นต้น สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวนั้นพบว่าประเด็นคล้ายคลึง กัน ได้แก่ การขาดแคลนวัตถุดิบ การไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน การที่เงินทุนและสินเชื่อมีจำกัด การขาดแคลนแรงงานและการขาดการประสานร่วมมือกันอย่างแท้จริง เป็นต้น

เอนก นาคะบุตร (เอนก นาคะบุตร, 2534: 22-27) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทเรียนของ ภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลานาน มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาได้เกิดขบวนการปัญญาชน ชนชั้นกลางที่ตื่นตัวไปทำงานในชนบท ความพยายามของกลุ่มชนเหล่านี้ได้เข้าไปเชื่อมโยงกับผู้นำปัญญาชาวบ้าน นักเทคนิควิทยาพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น พระ ครู เป็นต้น กระแสภูมิปัญญาชาวบ้านเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะต่อการพึ่งตนเองด้วยการนำเอาศาสนามาเป็นหัวใจของการพัฒนาคนและหมู่บ้าน มีการปฏิรูปโครงสร้างที่สำคัญ ๆ โดยเน้นการหันมาทำการผลิตแบบครบวงจรที่เกื้อกูลกัน ซึ่งสามารถลดต้นทุนในการผลิตและลดการพึ่งพิงระบบตลาดได้ พร้อมกันนี้ยังเสนอให้เปลี่ยนเป้าหมายเพื่อขยายมาเป็นเพื่อความสุขสงบของชีวิต ทั้งนี้เพื่อผลแห่งการพัฒนาต่อไปในอนาคต

งานวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี พ.ศ.2537 ผู้วิจัยโดยจรัสรัตน์ บัวแก้ว และสมบุรณ์ ธนะสุข ศึกษาเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีผลิตภัณฑ์กระจูดจากชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง และชุมชนบ้านทอน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ได้ข้อสรุปที่สำคัญว่าในอดีตการสานเสื่อกระจูดถือเป็นงานอดิเรกของสุภาพสตรี ส่วนสุภาพบุรุษจะออกไปทำไร่ ทำนา ด้วยเหตุนี้สตรีในสมัยก่อนจึงใช้แรงงานสานกระจูดทุกขั้นตอนด้วยตัวเอง ทราบกรรมวิธีหาต้นกระจูดจนกระทั่งสานออกมาเป็นชิ้นงานแล้วเสร็จ แต่ในปัจจุบันคือ ปี พ.ศ. 2537 ที่ผู้ทำวิจัยได้ศึกษานั้น การสานเสื่อกระจูดได้กลายเป็นอาชีพหลักของคนในบางกลุ่ม อาจมีการใช้เครื่องทุ่นแรงในการรีดกระจูด แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงอยู่ คือ วิถีชีวิตของชาวบ้านที่ยังคงนิยมนั่งจับกลุ่มสนทนากันไปควบคู่กับการสานเสื่อกระจูดไปด้วย สำหรับรูปแบบของผลิตภัณฑ์จากกระจูดแต่เดิมนิยมสานเป็นเสื่อหรือเสาดและกระสอบ แต่ในปัจจุบันได้มีการนำเสื่อมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ เช่น หมวก กระเป๋า เสื่อพับได้ ก่องใส่กระดาษทิชชู พัด เป็นต้น ซึ่งรูปแบบของผลิตภัณฑ์เหล่านี้ได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวที่มาเยือน โดยได้รับคำแนะนำจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมในการออกแบบ กรรมวิธีการผลิต คุณภาพของสินค้า โดยเฉพาะสีที่ใช้ย้อมแต่เดิมผลิตภัณฑ์จากกระจูดสีมักจะลอกเมื่อนำมาใช้งาน ทำให้ความนิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์จากกระจูดลดลง อย่างไรก็ตามชาวทะเลน้อยก็ไม่นิยมปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมทุกขั้นตอน เพราะทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงกว่าเดิม ผู้ผลิตขาดความรู้ความชำนาญ ด้วยเหตุนี้ผลผลิตที่ได้จึงไม่ประณีต ทำให้การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ออกสู่ผู้บริโภคได้ในจำนวนหนึ่งเท่านั้น ด้านลวดลายที่ใช้ในการสานเสื่อชาวบ้านได้พัฒนาลายให้แปลกใหม่และทันสมัยขึ้น เรียกว่า ลายพัฒนา เช่น ลายลูกแก้ว ลายดาว ล้อมเดือน ลายแหวน ลายพิกุล ลายดอกคัลลา ลายตัวหนังสือ เป็นต้น คนรุ่นใหม่ในชุมชนจะสานลายพัฒนาได้ดีเช่นเดียวกับคนเฒ่า คนแก่ที่สานลายขัดเสื่อ การสานลายพัฒนาหรือลายประยุกต์

เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับสื่อกระดาษและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่นำสื่อไปแปรรูปเป็นการดึงดูดใจลูกค้ามากขึ้น ผู้ขายผลิตภัณฑ์กระดาษบอกว่าลูกค้าจะสนใจลายพัฒนามากกว่าลายชัด

อย่างไรก็ตาม จุรีรัตน์ บัวแก้ว และสมบุญ ทัศนะ ได้ศึกษาเพิ่มเติมถึงการเปลี่ยนวิถีชีวิตการประกอบอาชีพของชาวบ้านจากเดิมที่ทำสวน ประมง เป็นอาชีพหลัก แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาประกอบอาชีพสานเสื่อกระดาษเป็นอาชีพหลัก ผลการศึกษาทำให้ทราบว่าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพปลูกกระดาษและสานเสื่อกระดาษ สามารถสร้างรายได้มาใช้จ่ายภายในครอบครัวได้ตลอดทั้งปี เปรียบเทียบข้อมูลรายรับเฉลี่ยแต่ละอาชีพของคนในหมู่บ้าน ดังนี้

อาชีพประมง	รายได้ประมาณ	11,600 บาท/ครัวเรือน/ปี
อาชีพทำนา	รายได้ประมาณ	7,500 บาท/ครัวเรือน/ปี
อาชีพเลี้ยงสัตว์	รายได้ประมาณ	8,800 บาท/ครัวเรือน/ปี
อาชีพยางพารา	รายได้ประมาณ	รายได้ไม่แน่นอน
อาชีพสานกระดาษ	รายได้ประมาณ	7,000 บาท/คน/ปี

แต่เดิมชาวบ้านจะใช้เวลาว่างจากการทำนาและการทำประมง มานั่งสานกระดาษเป็นอาชีพเสริม แต่ในปัจจุบันมีการผลิตกระดาษทุกฤดู เนื่องจากรายได้ในการทำกระดาษสามารถทำรายได้สูง ทำให้การทำกระดาษกลายเป็นอาชีพหลักของครอบครัว ดังนั้น จึงควรมีให้ครอบครัวมีอาชีพสานกระดาษเหล่านี้ รวมกลุ่มกันขายผลิตภัณฑ์ครั้งละจำนวนมาก ๆ เพื่อที่จะใช้ต่อรองราคาได้ ชาวชุมชนทะเลน้อยส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ ทั้งนี้ เพราะการประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ชาวทะเลน้อยจึงต้องหารายได้จากอาชีพเสริม ได้แก่ ค่าขายของเล็กน้อยในบ้าน รับจ้างทั่วไป เลี้ยงสัตว์และสานเสื่อกระดาษ จนกระทั่งในปัจจุบันอาชีพการสานเสื่อกระดาษได้กลายเป็นอาชีพหลักของหมู่บ้านแห่งนี้ และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มความสำคัญมากขึ้นทุกขณะ เพราะอาชีพประมงและทำนาได้ผลน้อย เนื่องจากระบบนิเวศวิทยาในบริเวณชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อยเกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ส่งผลให้การประกอบอาชีพประมงและอาชีพทำนาได้ผลผลิตตอบแทนไม่คุ้มกับการลงทุน ดังนั้น กระดาษจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย

ในด้านการตลาดและแหล่งรับซื้อผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาวทะเลน้อย ที่จะช่วยให้ครอบครัวของตนดำเนินชีวิตอยู่สุขสบายขึ้น ตลาดกระจุกจึงมีทั้งในชุมชนทะเลน้อย สำหรับจำหน่ายให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาชมนกน้ำในบริเวณทะเลน้อย ซึ่งจะขายได้ดีในช่วงปิดเทอมพระมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากกว่าในฤดูกาลอื่น อย่างไรก็ตามหากองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมมือกับหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในการประชาสัมพันธ์เชิญชวน และจัดงานเพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมาชมนกน้ำในบริเวณชุมชนทะเลน้อย จัดระบบสาธารณูปโภค ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาดและสวยงามเพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวได้มาพักผ่อนมากขึ้น ซึ่งอาจช่วยให้ผลิตภัณฑ์จากกระจุกขายได้ดี เป็นการเพิ่มงานและรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น ส่วนตลาดภายนอกชุมชนจะมีพ่อค้ามารับซื้อผลิตภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ แล้วนำไปขายตามตลาด ตลอดจนนำไปขายที่กรุงเทพฯ การมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงแหล่งผลิตเป็นการสะดวกสำหรับผู้ผลิตที่ไม่ต้องนำสินค้าออกไปวางขายตามสถานที่ต่าง ๆ แต่ผู้ผลิตก็ถูกกดราคารับซื้อจากพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาในการซื้อขายสินค้าแต่ละชนิด ดังนั้น ศูนย์ผลิตภัณฑ์กระจุกชุมชนทะเลน้อยน่าจะมียุทธศาสตร์ในการชักจูงให้ชาวทะเลน้อยเข้าเป็นสมาชิกของศูนย์แห่งนี้ โดยศูนย์ผลิตภัณฑ์กระจุกมีหน้าที่รับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิกในหมู่บ้าน หรือทำหน้าที่รวบรวมผลิตภัณฑ์กระจุกแต่ละชนิด และกำหนดราคาสินค้าที่สามารถต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้ ซึ่งคาดว่าชาวทะเลน้อยจะสามารถขายผลิตภัณฑ์ของตนได้ราคาดีกว่าที่จะปล่อยให้พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาได้ตามต้องการ นอกจากนี้ศูนย์ผลิตภัณฑ์กระจุกอาจขอความร่วมมือไปยังคณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอและจังหวัด เพื่อหาแหล่งระบายสินค้าออกสู่ตลาดต่างจังหวัดต่อไป

ส่วนชุมชนบ้านทอน ตำบลโคกเทียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส เป็นอีกบริเวณหนึ่งที่มีการสานเสื่อกระจุกที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ประชากรประกอบอาชีพสานเสื่อกระจุกเป็นอาชีพเสริม ในปัจจุบันกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ได้จัดอบรมวิทยากรแม่ไก่เพื่อฝึกชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกให้สามารถสานเสื่อที่มีคุณภาพกว่าเดิม เป็นการยกระดับการผลิตและทำให้สินค้าของตนมีราคาสูงขึ้น เป็นการส่งเสริมการผลิตเสื่อกระจุกในรูปแบบที่หลากหลายมากกว่าเดิม มีการผลิตกระเป๋ามวก เสื่อ สำหรับใช้ในการเดินทาง แผ่นรองจานและแก้วน้ำ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการส่งเสริมให้ราษฎรทั้ง 2 อำเภอ ยึดอาชีพสานกระจุกต่อไป

- ต้องให้หน่วยงานของรัฐจัดโครงการอบรมความรู้ในการสานเสื่อกระจูดเพื่อนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ ทุกชั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการติดตามผลทุกระยะและควรจัดอบรมหลาย ๆ ครั้ง ซึ่งจะทำให้การอบรมนั้นบรรลุเป้าหมาย เพราะราษฎรให้ความร่วมมือเมื่อเห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเฉพาะพัฒนาการประจำหมู่บ้านจะเป็นคนสำคัญที่มีส่วนกระตุ้น และผลักดันให้ราษฎรหันมาสนใจเข้ารับการอบรม
- ศึกษาแนวทางลดต้นทุนในการทำผลิตภัณฑ์กระจูด เพื่อให้สามารถแข่งขันกับสินค้าทดแทนที่วางขายตามท้องตลาดในปัจจุบันได้อีกประการหนึ่ง
- หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐและของท้องถิ่นต้องประสานงานกับภาคเอกชน เพื่อขอความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายให้ช่วยกันสนับสนุนนำนักท่องเที่ยวมาที่จุดขายของผลิตภัณฑ์กระจูด

จากข้อเสนอแนะของผู้ทำวิจัย ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนรักษาเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์กระจูด ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สำคัญของภาคใต้ให้คงอยู่ต่อไป และเป็นการสร้างงานให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านเพื่อเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว ทำให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดปัญหาคนว่างงาน อีกทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาคนในหมู่บ้านอพยพย้ายถิ่นเพื่อไปหางานทำตามเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในเมือง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหารถติด ปัญหามลภาวะ ด้วยเหตุนี้การส่งเสริมให้ราษฎรหันมาสานเสื่อกระจูดต่อไปท่ามกลางกระแสของความเจริญในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีหน่วยงานทางภาครัฐและภาคเอกชนสนับสนุนอย่างเต็มที่ อาจช่วยให้ประชากรหันมายึดอาชีพผลิตกระจูดเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านแบบไทยต่อไป ซึ่งจะช่วยเศรษฐกิจของหมู่บ้านให้กระเตื้องขึ้น สมาชิกในหมู่บ้านมีคุณภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างที่จะเกิดขึ้นในงานวิจัยชิ้นนี้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบทุนนิยมในสมัยปัจจุบันที่ได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ทุนนิยมเต็มขั้นแล้ว ย่อมส่งแรงกระทบจากความเจริญในเมืองสู่ความเจริญน้อยในชนบทอย่างปฏิเสธไม่ได้ ทำอย่างไรวิถีชีวิตของชาวบ้านในชนบทจะไม่ตกเป็นเครื่องมือในการสร้างความงอกงามของระบบทุนนิยม ทำอย่างไรให้ชนบทยืนอยู่ได้ด้วยสมาชิกในท้องถิ่นเอง เชื่อมโยงเข้ากับแนวทางปัจจัยที่นำสู่ความสำเร็จในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน ในกรณีตัวอย่าง กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยงานวิจัยฉบับนี้ได้แยกประเด็นที่ไม่เคยมีผู้วิจัยท่านอื่นศึกษามาก่อน คือ ศึกษาการกระจายตัวของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากการดำเนินธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดของชุมชนหมู่บ้าน

บริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ก่อนการศึกษาถึงการกระจายตัวของผลประโยชน์
ต้องทราบถึงตัวผลประโยชน์ที่กลุ่มได้รับจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกระเจ็ดว่าได้มาอย่างไร
สัดส่วนผลประโยชน์เท่าไรและกลุ่มใดบ้างที่ได้รับผลประโยชน์นั้น และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการ
ประสบผลสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระเจ็ดของชุมชนหมู่บ้าน
บริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งผู้วิจัยจะขอชี้แจงรายละเอียดในหัวข้อที่เป็น
วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัย รวมทั้งประเด็นแวดล้อมที่เกิดขึ้นในงานวิจัยครั้งนี้ ในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

สภาพทั่วไปและการดำเนินชีวิตของชาวทะเลน้อย

งานวิจัยครั้งนี้ ขอบเขตการศึกษาคือศึกษากลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อสะท้อนให้เห็นมุมมองของผู้วิจัยที่จะอธิบายผลการศึกษาของวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ ศึกษาการกระจายตัวของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จ และความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ผ่านแนวคิดที่สามารถช่วยอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในธุรกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี 2 แนวคิด คือ แนวคิดการปะทะประสานระหว่างวิถีการผลิต (The Articulation of Modes of Production) และแนวคิดปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการดำเนินธุรกิจชุมชน เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของสถานที่ตั้งของกลุ่มที่ทำการศึกษ ผู้วิจัยขอแจกแจงจากจุดกำเนิดที่ใหญ่สู่การมองธุรกิจชุมชนขนาดเล็กที่มีผู้เป็นสมาชิกเพียง 67 คน จากรายละเอียด ดังนี้

3.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุงมีพื้นที่ทั้งสิ้น 3,424.47 ตารางกิโลเมตร เป็นเมืองแห่งขุนเขาที่เก่าแก่โบราณเมืองหนึ่งของภาคใต้ ตัวเมืองมีเขาอกทะลุเป็นสัญลักษณ์สูงเด่นมองเห็นแต่ไกล เป็นเมืองต้นกำเนิดหนังตะลุงและโนรา มีประวัติสันนิษฐานว่าพัทลุงเป็นเมืองที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยศรีวิชัย ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่ที่เขาหัวแดง ฝั่งตรงข้ามกับเมืองสงขลาในปัจจุบัน แต่เนื่องจากมีภัยต่าง ๆ มารบกวนทำให้ต้องย้ายเมืองไปตั้งอยู่ตามตำบลต่าง ๆ หลายครั้ง แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุงที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ อุทยานนกน้ำทะเลน้อย เป็นอุทยานนกน้ำใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ที่นักดูนกทุกคนใฝ่ฝันจะมาเที่ยวชม นอกจากสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติแล้ว โบราณสถาน วัดต่าง ๆ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน ก็เป็นสิ่งที่ทำให้เราทราบถึงความป็นมาของเมืองพัทลุง

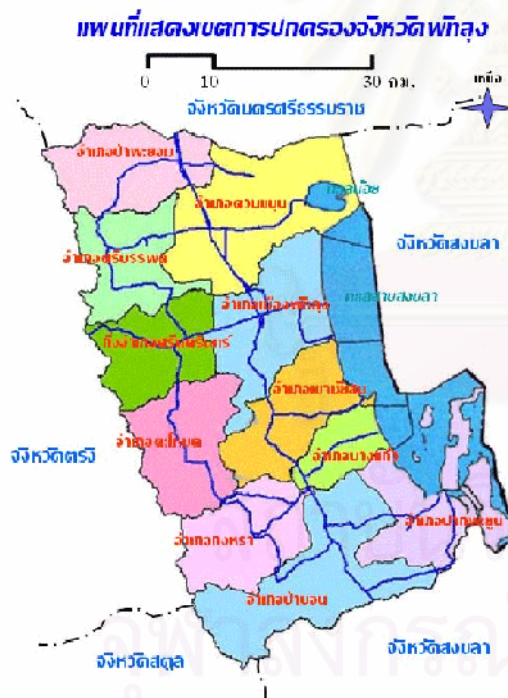
3.1.1 อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา และอำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา เขตอำเภอระโนด อำเภอกระแสสินธุ์ อำเภอสทิงพระ และอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเทือกเขานครศรีธรรมราชหรือเขาบรรทัด เขตอำเภอห้วยยอด อำเภอเมืองตรัง อำเภอนาโยง อำเภอย่านตาขาวและอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

3.1.2 การปกครอง

ภาพ 1 แผนที่แสดงเขตการปกครอง

จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยเขตการปกครอง 11 อำเภอ ดังนี้

1	อำเภอเมืองพัทลุง
2	อำเภอกงหรา
3	อำเภอเขาชัยสน
4	อำเภอควนขนุน
5	อำเภอตะโหมด
6	อำเภอบางแก้ว
7	อำเภอปากพะยูน
8	อำเภอป่าบอน
9	อำเภอป่าพะยอม
10	อำเภอศรีบรรพต
11	อำเภอศรีนครินทร์

3.1.3 ข้อมูลประชากร

ประชากรชาย : 36,256 คน
 ประชากรหญิง : 38,312 คน
 ประชากรรวม : 74,568 คน

3.1.4 การประกอบอาชีพและรายได้

สภาพพื้นที่ของชุมชนทะเลน้อย แบ่งออกเป็นที่ราบเชิงเขา ที่ราบลุ่มต่ำ ชื้น สภาพพื้นที่เป็นป่าพรุซึ่งเป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำและพืชน้ำนาาชนิดรวมทั้งกระดูก ชาวชุมชนทะเลน้อยใช้พื้นที่ดังกล่าวในการทำนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการปลูกพืชไร่และผักจะได้ผลผลิตไม่ค่อยดีนัก เพราะสภาพดินเป็นกรดมีศัตรูตามธรรมชาติมาก รวมทั้งการไม่มีระบบชลประทานที่ดีทำให้ได้ผลผลิตต่ำจากเหตุนี้เองทำให้ชาวชุมชนทะเลน้อยประมาณร้อยละ 80 ที่มีที่ดินเป็นของตนเองไม่สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทำกินได้อย่างเต็มที่ เป็นผลให้ประชากรชาวชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อยมากกว่าร้อยละ 90 ประกอบอาชีพตั้งแต่ 2 อาชีพขึ้นไป เช่น ทำประมง ทำนาและสานเสื่อกระจูด (จรีรัตน์ บัวแก้ว และสมบุญ ณะสุข: 2537 หน้า 5) เพราะการประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ กลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มแรงงานตอนปลายจะผันตัวเองมาสานเสื่อกระจูดเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ โดยสมาชิกภายในครอบครัวที่พอมีกำลังแรงงานอยู่ จะประกอบอาชีพหลักของครอบครัวเช่นเดิม จนกระทั่งในปัจจุบันอาชีพการสานเสื่อกระจูดได้กลายเป็นอาชีพหลักของหมู่บ้านและมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มความสำคัญมากขึ้นทุกขณะ

3.1.5 การท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุง

"เมืองหนังโนรา ภู่นาข้าว พรานน้ำตก แหล่งนกน้ำ ทะเลสาบงาม เขาคอกทะเล น้ำพุร้อน" สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง หาได้จากคำขวัญประจำจังหวัด ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อมากที่สุด ได้แก่ ทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่หรือที่เรียกว่า ทะเลน้อย

ภาพ 2 สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญประจำจังหวัดพัทลุง

แหล่งนกกน้ำ ทะเลสาบงาม หมายถึง ทะเลสาบสงขลา มีสภาพทางนิเวศวิทยาที่หลากหลาย เนื่องจากเป็นที่ไหลรวมจากต้นน้ำลำคลองเล็ก ๆ มากมายและยังมีทางออกสู่ทะเลอ่าวไทย ปริมาณและสภาพน้ำในทะเลสาบขึ้นอยู่กับน้ำจืดที่ไหลลงมาและน้ำเค็มจากทะเลหนุนเข้ามา ซึ่งในฤดูน้ำหลากประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมจะมีน้ำจืดไหลลงสู่ทะเลสาบจำนวนมาก จึงไปผลักดันน้ำเค็มออกสู่อ่าวไทย ในช่วงนี้น้ำในทะเลสาบจะขุ่นและเป็นน้ำจืด แต่เมื่อถึงฤดูแล้งปริมาณน้ำจืดที่ไหลลงสู่ทะเลสาบจะน้อย น้ำเค็มจะไหลเข้ามาแทนที่ในช่วงนี้ น้ำในทะเลสาบจะกร่อย ซึ่งสามารถแบ่งทะเลสาบสงขลาออกได้เป็น 4 ตอนใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. ทะเลน้อย

อยู่ตอนบนสุดมีพื้นที่ประมาณ 28 ตารางกิโลเมตร ความลึกเฉลี่ยประมาณ 1.5 เมตร เป็นทะเลสาบน้ำจืดโดยแยกส่วนกับทะเลสาบ โดยมีคลองนางเรียงเชื่อมต่อกันระหว่างทะเลน้อยกับทะเลหลวง ทิศตะวันตกของทะเลน้อยเป็นส่วนของจังหวัดพัทลุง ทิศเหนือเป็นส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราชและทิศตะวันออกจรดอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ทะเลน้อยเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่มีพืชน้ำนานาชนิดขึ้นอยู่โดยรอบ มีป่าพรุขนาดใหญ่ มีวัชพืชพวกผักตบชวา กกจูด และยังเป็นแหล่งของนกน้ำนานาพันธุ์ทั้งที่ประจำถิ่นและที่อพยพมาจากแหล่งอื่น

2. ทะเลหลวง (ทะเลสาบสงขลาตอนบน)

เป็นส่วนของทะเลสาบสงขลาถัดจากทะเลน้อยลงมาจนถึงเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา เป็นห้วงน้ำกว้างใหญ่ที่สุดมีพื้นที่ประมาณ 458.80 ตารางกิโลเมตร ความลึกประมาณ 2 เมตร ในอดีตเป็นท้องน้ำจืดขนาดใหญ่ แต่ในบางปีมีการรุกตัวของน้ำเค็มค่อนข้างสูงในช่วงฤดูแล้ง

3. ทะเลสาบ (ทะเลสาบตอนกลาง)

อยู่ถัดจากทะเลหลวงลงมา ตั้งแต่บริเวณแนวเกาะใหญ่ทางใต้ไปบรรจบกับเขตอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ถึงบริเวณปากอ้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 377.20 ตารางกิโลเมตร ความลึกประมาณ 2 เมตร เป็นส่วนของทะเลสาบที่มีเกาะมากมาย เช่น เกาะสี่ เกาะห้า เกาะหมาก เกาะนางคำ พื้นที่ส่วนนี้เป็นการผสมผสานของน้ำเค็มและน้ำจืด จึงทำให้มีสภาพเป็นทั้งน้ำจืดและน้ำกร่อยในช่วงที่เป็นน้ำจืดจะมีพืชปกคลุมโดยทั่วไป

4. ทะเลสาบสงขลา (ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง)

เป็นส่วนหนึ่งของทะเลสาบตอนนอกสุดที่เชื่อมต่อกับอ่าวไทย มีพื้นที่ประมาณ 182 ตารางกิโลเมตร ความลึกประมาณ 1.5 เมตร ยกเว้นช่องแคบที่ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย ซึ่งเป็นช่องเดินเรือมีความลึกประมาณ 12-14 เมตร ทะเลสาบส่วนนี้เป็นบริเวณที่มีน้ำเค็ม แต่บางส่วนในช่วงฤดูฝนจะเป็นน้ำกร่อย และได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้น น้ำลง บริเวณทางตอนใต้มีพื้นที่ป่าชายเลนปกคลุมโดยทั่วไป แต่ปัจจุบันถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้ง

หากจะกล่าวถึงทะเลน้อยนั้นมีพื้นที่ประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในตำบลพนางตุงและตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีคลองนางเรียงยาว 2 กิโลเมตรเชื่อมระหว่างทะเลน้อยกับทะเลสาบสงขลา ทางฝั่งตะวันตกเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของชุมชนทะเลน้อยประมาณ 2,000 ครัวเรือน ทางฝั่งตะวันออก ฝั่งเหนือ ฝั่งใต้ เป็นป่าพรุและพงหญ้า ซึ่งเดิมชาวทะเลน้อยทำการประมงเป็นอาชีพหลัก ขายปลาสด ปลาเค็ม ปลาย่าง ปลาร้า ทำรายได้เลี้ยงครอบครัวได้ดี เมื่อมีผู้คนเพิ่มมากขึ้น จำนวนกุ้งปลาลดน้อยลง ชาวทะเลน้อยต้องหันไปทำอาชีพอื่นแทน เช่น ค้าขาย ขับรถโดยสารประจำ แต่ในปัจจุบันชาวทะเลน้อยผันวิถีชีวิตมาประกอบอาชีพหลัก คือ ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากกระจูด อาทิ เสื่อ หมวก พัด กระเป๋า รองเท้า แฟ้มเอกสาร ชาวทะเลน้อยสานเสื่อชำนาญมาก มีลวดลายสีสิ่งงดงามสามารถส่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้ไปขายยังจังหวัดใกล้เคียง ทำรายได้ปีละประมาณ 60 ล้านบาท กระจูดที่ปลูกเองไม่พอต้องซื้อมาจากตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

สภาพพื้นที่ของทะเลน้อยเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าตลอดแนว 450 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยส่วนที่เป็นพื้นดินและพื้นน้ำ ส่วนพื้นดินมีเนื้อที่ 422 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 94 ของพื้นที่ทั้งหมด ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบชายทะเลสาบ ประกอบด้วยนาข้าวและป่าหญ้า ป่าพรุและป่าเสม็ด เป็นแอ่งน้ำมีพืชปกคลุม และที่ราบเชิงเทือกเขาบรรทัด มีเนินเขาสูง

ราว 100 เมตร จากระดับน้ำทะเล ส่วนพื้นน้ำมีเนื้อที่ 28 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 6 ของพื้นที่ทั้งหมด คือ ตัวทะเลน้อยนั่นเอง มีความกว้างราว 5 กิโลเมตร และยาว 6 กิโลเมตร ความลึกโดยเฉลี่ยราว 1.5 เมตร ปกคลุมด้วยพืชน้ำต่าง ๆ เช่น บัว กระจูด หญ้าน้ำกก ปรี๊ด และ กง กระจัด กระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณน้ำตื้นและค่อนข้างนิ่ง ซึ่งของฝากจากทะเลน้อย คงหนีไม่พ้นผลิตภัณฑ์จากต้นกระจูดที่เกิดจากฝีมือและความวิริยะอุตสาหะของแม่บ้านชาวทะเลน้อย ไม่ว่าจะเป็น เสื้อ หมวก แผ่นรองจาน แผ่นรองแก้ว กระเป๋า ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์จากกระจูดในสมัยอดีต บริเวณรอบทะเลน้อยถือเป็นแหล่งกระจูดขนาดใหญ่ วิถีชีวิตของการสานเสื่อกระจูดในสมัยโบราณ พร้อมทั้งการตัดกระจูดมาทำผลิตภัณฑ์มากขึ้น กอปรกับมีนกที่เป็นศัตรูตัวฉกาจของต้นกระจูด ทำให้ปัจจุบันต้นกระจูดได้มีปริมาณลดน้อยถอยลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งชาวบ้านต้องสั่งซื้อต้นกระจูดจากตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีปริมาณต้นกระจูดมากและขึ้นอยู่ตามหนองน้ำทั่วไป ชาวบ้านในตำบลเคร็งจึงหมุนเวียนเข้ามาตัดต้นกระจูดเพื่อนำมาขายให้กับชาวบ้านที่มีอาชีพสานเสื่อกระจูดบริเวณชุมชนหมู่บ้านรอบทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านได้อีกช่องทางหนึ่งด้วย แต่ในปัจจุบันชาวบ้านตำบลทะเลน้อยได้เริ่มทำนากระจูด โดยปลูกต้นกระจูดตามหนองน้ำทั่วไปเพิ่มมากขึ้น เพื่อตัดขายให้กับกลุ่มแม่บ้านภายในชุมชนหมู่บ้านเช่นเดียวกัน

3.1.6 ข้อมูลพื้นฐานอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

พื้นที่ที่ทำการศึกษานางานวิจัย ได้เฉพาะเจาะจงการศึกษาในพื้นที่ ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื่องจากมีธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน และตำบลทะเลน้อยที่ได้ทำการศึกษเป็นตำบลหนึ่งใน 12 ตำบลของอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตามข้อมูลด้านล่าง ซึ่งตำบลทะเลน้อยห่างจากที่ว่าการอำเภอทางทิศตะวันออกประมาณ 15 กิโลเมตร

• อำเภอควนขนุน

1.ตำบลควนขนุน	7.ตำบลโตนดด้วน
2.ตำบลทะเลน้อย	8.ตำบลดอนทราย
3.ตำบลนาขยาด	9.ตำบลมะกอกเหนือ
4.ตำบลพนมวังค์	10.ตำบลพนางตุง
5.ตำบลแหลมโตนด	11.ตำบลชะมวง
6.ตำบลปันแต	12.ตำบลแพรกหา

- มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ดังนี้ คือ
 - ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลเคิ่ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
 - ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
 - ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
- ตำบลทะเลน้อยมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 119,177 ไร่ หรือประมาณ 190.68 ตารางกิโลเมตร
- ลักษณะภูมิประเทศของตำบลทะเลน้อย มีดังนี้
 1. พื้นที่ราบ มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด อยู่ในหมู่ที่ 2,5,6,7,9
 2. พื้นที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมด อยู่ในหมู่ที่ 1,2,3,4,7,8,10
 3. พื้นที่ทะเล มีพื้นที่ทะเลประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล
- จำนวนหมู่บ้านของตำบลทะเลน้อย 10 หมู่บ้าน
 - หมู่ที่ 1 บ้านทะเลน้อย หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3
 - หมู่ที่ 2 บ้านทะเลน้อย หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3
 - หมู่ที่ 3 บ้านบน หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3
 - หมู่ที่ 4 บ้านบนนอก หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3
 - หมู่ที่ 5 บ้านปลายตรอก หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3
 - หมู่ที่ 6 บ้านโคกศักดิ์ หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3
 - หมู่ที่ 7 บ้านหัวป่าเขียว, ท้องทุ่ง หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2
 - หมู่ที่ 8 บ้านโคกเมา หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2
 - หมู่ที่ 9 บ้านบนตก หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3
 - หมู่ที่ 10 บ้านบนกลาง หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3
- ประชากรของตำบลทะเลน้อยรวมทั้งสิ้น 6,841 คน แยกเป็น
 - ชาย 3,329 คน
 - หญิง 3,512 คน
 - จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,709 ครัวเรือน
 - มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 36 คน/ตารางกิโลเมตร

และหากกล่าวถึงตำบลทะเลน้อย ผลิตรากจากกระจูดถือเป็นสินค้าประจำตำบลที่ผู้แวะมาเที่ยวชมทะเลน้อย หรือทะเลสาบนกน้ำต้องหาซื้อเป็นของฝากกันทุกคน จากการสานเสื่อกระจูดของชาวบ้านบริเวณชุมชนหมู่บ้านรอบทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ในสมัยอดีตการสานเสื่อกระจูดถือเป็นงานอดิเรกของชาวบ้าน วัตถุประสงค์ของการสานเสื่อ คือ สานไว้เพื่อนำมาตัดดัดแปลงเป็นเครื่องใช้ภายในครัวเรือน เหลือจากการใช้สอยภายในครัวเรือนก็จะแจกให้กับเพื่อนบ้าน ไม่มีการจำหน่ายเพราะถือว่าเป็นวัตถุที่ไม่มีใครขายได้ ซึ่งในสมัยปัจจุบัน การสานเสื่อกระจูดเป็นการสานเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึกให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นหลัก จากวัตถุที่ไม่มีใครขาย ไม่สามารถตีราคาค่าของผลิตรากที่ได้ กลับกลายเป็นสินค้าหัตถกรรม ที่ได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี ความประณีตของชิ้นงาน ความแปลกใหม่ของชิ้นงาน ทำให้เกิดเป็นจุดดึงดูดใจให้ชาวต่างชาติเห็นถึงความละเอียดอ่อนของสินค้าและคุณค่าเมื่อผู้ซื้อต้นสินค้าไป แต่จากปริมาณความต้องการต้นกระจูดมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ต้นกระจูดบริเวณรอบทะเลน้อยได้ลดน้อยลง กอปรกับมีนกที่เป็นศัตรูคอยกัดกินแขนงของกระจูด ต้นกระจูดจึงมีปริมาณน้อยลงไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ซื้อ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ศึกษาวิจัยชิ้นนี้ได้ร่วมทำความรู้จักกับกระจูดและผลิตรากกระจูดมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขออธิบายข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระจูดเริ่มตั้งแต่การปลูกการเก็บ และการนำกระจูดมาดัดแปลงทำเป็นผลิตราก เครื่องใช้ต่าง ๆ โดยรายละเอียด ดังนี้

3.2 กระจูดและผลิตรากจากกระจูด

3.2.1 ข้อมูลทั่วไปของกระจูด

ภาพ 3 ต้นกระจูดหลังจากตัดมาตากแห้งก่อนจักสาน

กระจูดเป็นพันธุ์ไม้จำพวกกก (Sedge) ชนิดหนึ่งในตระกูล Cyperaceae มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า *Lepironia articalata* ซึ่งอยู่ทางเกาะมาดากัสการ์ มอริเชียส ลังกา สุมาตรา แหลมมลายู และหมู่เกาะต่าง ๆ ในแหลมมลายู อินโดจีน ตอนริมฝั่งทะเลอ่าวไทย บอร์เนียว ตลอดจนจนถึงออสเตรเลีย ต้นกระจูดมีขึ้นอยู่ตามชายหนองบึงในที่บริเวณมีน้ำขังและดินโคลนริมทะเลทั่วไป มีอยู่ทางภาคใต้ของไทย

3.2.2 ลักษณะลำต้น

กระจูดเป็นไม้ล้มลุก มีเหง้า มีลักษณะลำต้นกลมกลวงเป็นปล้อง มีข้อภายใน ลักษณะเป็นเยื่อบาง เส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้นโดยเฉลี่ยประมาณ $1/8 - 5/16$ นิ้ว หรือขนาดราวเท่ากึ่งดินสอดำ มีความสูงประมาณ 1 – 3 เมตร และจะมีความสูงมากถ้าขึ้นในที่ร่ม ไม่มีใบ ดอกสีน้ำตาล ออกเป็นกระจุกแน่นหนึ่งกระจุกข้างลำต้น ตอนที่อยู่ใต้ยอดของลำต้นลงมาบ้าง ทำนองดอกหญ้าทรงกระเทียม (*Scripus articulatus*) ความจริงที่ช่อดอกออกนั้นเป็นปลายลำต้น ตอนที่เลยจากช่อดอกขึ้นไป และดูเหมือนจะเป็นส่วนของลำต้นนั้น เป็นใบประกอบช่อดอก

ต้นกระจูด ชอบขึ้นในที่ที่มีน้ำขังอยู่ตลอดเวลา บริเวณริมทะเลสาบที่เป็นดินโคลน ซึ่งเรียกว่า “พรุ” หรือชาวพื้นเมืองทางภาคใต้เรียกว่า “โพระ” ต้นกระจูดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จะมีขนาดเล็กและไม่ยาวนัก นอกจากต้นกระจูดที่กล่าวมาแล้ว ยังมีอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งทางภาษมลายูเรียกกันว่า Kerchut และมีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า *Scirpus mucronatus* ลำต้นเป็นสามเหลี่ยมสูงประมาณเมตรกว่า ในต่างประเทศมีอยู่โดยทั่วไป ตั้งแต่ยุโรปตลอดเอเชียมาถึงออสเตรเลียในประเทศไทยก็มีแพร่หลายชุกชุม ตามชายหนองคลองบึงและตามทุ่งนาร้าง ชาวพ่าย์เรียกว่า หญ้าสะแลบ หรือหญ้าลาบน้อย ต้นใช้ทำเสื่อกันมากที่เรียกว่า เสื่อกระจูด ก็คงทำมาจากกชนิดนี้ด้วย

นอกเหนือจากที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแล้ว ยังมีการปลูกต้นกระจูดตามที่แตกต่างกัน ทางภาคใต้ของประเทศไทย อาทิ บ้านควนยาว ตำบลเค็ง อำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และบ้านทะเลน้อย ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

3.2.3 การปลูกต้นกระจูด

การแพร่พันธุ์ของต้นกระจูด มักจะใช้หัวสำหรับปลูก ต้นกระจูดมี 2 ชนิด คือ กระจูดใหญ่ และกระจูดหนู กระจูดใหญ่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้มาก ส่วนกระจูดหนู มีลำต้นเล็กและสั้น มีความเหนียวน้อยกว่ากระจูดใหญ่ โดยทั่วไป ราษฎรนิยมปลูกต้นกระจูด เอาไว้ใช้สานเสื่อภายในครอบครัว และขายตามความจำเป็น เพิ่มรายได้ นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก

3.2.4 วิธีการปลูก

กระจุจมีวิธีการปลูก 2 วิธี คือ

วิธีแรก โดยการเตรียมพื้นที่สำหรับปลูก ควรมีน้ำขังสูง 70 – 80 เซนติเมตร และควรทำลายวัชพืชอื่น ๆ ออกให้หมด จากนั้นก็ถอนหัวต้นกระจุจที่มีอยู่เป็นกอ ๆ มัดรวมกันประมาณ 4 – 5 ต้น แล้วปักดำฝังลึกลงไปใต้ดิน ลึกประมาณ 10 เซนติเมตร เพื่อมิให้ต้นกระจุจหลุดลอยขึ้นมาเหนือน้ำ ระยะห่างระหว่างกอต้นประมาณ 18 นิ้ว บางทีก็มีการใส่ปุ๋ยเพื่อให้ต้นมีความเจริญงอกงามเร็วขึ้น ใช้ปุ๋ยประมาณไร่ละ 5 – 10 กระสอบ (กระสอบหนึ่งหนักประมาณ 50 กิโลกรัม) อายุของต้นตั้งแต่เริ่มเพาะปลูกจนกระทั่งใช้งานได้ประมาณ 2 – 3 ปี มีลำต้นสูงประมาณ 2 เมตร เมื่อถอนต้นกระจุจออกไปแล้วจะแตกขึ้นใหม่อีก และยิ่งระยะเวลาผ่านไปต้นกระจุจก็จะขึ้นแน่นและขนาดต้นจะเล็กลงตามลำดับ

วิธีที่สอง เมื่อเตรียมพื้นที่ไว้แล้ว ให้ถอนกระจุจเป็นกอ ๆ รวมกันเข้าประมาณ 1 กอ มือเต็ม จากนั้นใช้ไม้หลักปักลงในดินที่เตรียมไว้ เป็นระยะห่างกันประมาณ 1/2 เมตร นำมัดจุดดังกล่าวไปผูกติดกับที่ปักไว้อย่างหลวม ๆ พอให้ต้นกระจุจขยับขึ้นได้ตามน้ำขึ้น และเลื่อนลงตามน้ำลง ขึ้นอยู่กับความมากน้อยของน้ำ วิธีนี้จะทำให้กระจุจสามารถแตกแขนงได้อย่างรวดเร็วและสามารถถอนมาใช้งานได้ ภายในเวลา 1 ปี แต่ก็มีข้อเสียที่ใช้วิธีการปลูกอย่างนี้ คือ กอกระจุจจะหยั่งรากลงดินตื้น ๆ เท่านั้น เมื่อจะถอนต้นมาใช้มักจะติดขึ้นมาทั้งกอแทนที่จะขึ้นมาเป็นต้น ๆ ตามที่ต้องการ ดังนั้น เวลาถอนต้นกระจุจจึงต้องระมัดระวังโดยใช้เท้าเหยียบโคนต้นไว้ และถอนได้ครั้งละไม่กี่ต้น ทำให้เสียเวลาในการถอนกระจุจมาใช้งาน

3.2.5 ประโยชน์ของกระจุจ

ชาวบ้านในท้องถิ่นใน 1 ครอบครัวจะปลูกกระจุจไว้ประมาณ 1 ไร่ ซึ่งก็พอเพียงต่อการใช้ตลอดไป เพราะเมื่อถอนต้นกระจุจไปใช้แล้ว ก็จะแตกต้นใหม่ขึ้นมาแทนที่หมุนเวียนกัน โดยทั่วไปชาวบ้านจะเอาลำต้นกระจุจมาสานเสื่อปูรองนั่ง ที่เรียกว่ากันว่า “เสื่อจุด” หรือ “เสื่อจุด” และ “เสื่อจุด” ก็เรียก นอกจากนั้นยังใช้ทำใบเรือ ทำเชือกผูกมัด และที่ใช้กันมากที่สุดคือทำกระสอบหรือเครื่องหุ้มหัววัตถุต่าง ๆ ในภาษาอังกฤษเรียกว่า bales กระสอบจุดนี้ถือว่ามีคุณภาพดีกว่ากระสอบที่ทำจากต้นกกหรือพืชชนิดอื่น ชาวบ้านนิยมใช้กระสอบจุดใส่เกลือ ข้าวเปลือก ข้าวสาร

ภาพ 4 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากเสื่อกระจูด

3.2.6 แหล่งที่มีกระจูดมากทางภาคใต้

- บ้านทะเลน้อย ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นแหล่งที่มีลักษณะลุ่ม รอบ ๆ ริมทะเลสาบสงขลา ราษฎรปลูกต้นกระจูดมีจำนวนมาก คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ มีการสานเสื่อกันมาก และทำกันตลอดทั้งปี

- บ้านทอน ตำบลโคกเนียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส เป็นแหล่งที่มีกระจูดขึ้นเองเป็นจำนวนมาก แต่จากการสำรวจพบว่าราษฎรสานเสื่อจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่นิยมถอนต้นกระจูดไปขายยังพื้นที่อื่น ๆ

- บ้านควนยาว ตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่ม ดังนั้น จึงมีกระจูดขึ้นอยู่มากทั้งที่ปลูกขึ้นเองและขึ้นเองตามธรรมชาติ ราษฎรนิยมสานเสื่อกันเกือบทุกครอบครัว และทำกันตลอดทั้งปี

- บ้านบ่อกรัง ตำบลท่าสะทอน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี นับเป็นแหล่งที่มีกระจุตมากที่สุดที่หนึ่ง แต่ราษฎรसानเสื่อกันน้อย โดยมากจะทำกันหลังฤดูเก็บเกี่ยวแล้วมีเวลาว่างส่วนใหญ่จะถอนต้นกระจุตนำไปขายที่อื่น

- บ้านสะกอม ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นแหล่งที่มีกระจุตเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ รวมพื้นที่ประมาณ 5,000 ไร่

3.2.7 กรรมวิธีการเตรียมกระจุตเพื่อใช้สาน

ในการนำกระจุตมาสานนั้น ราษฎรในท้องถิ่นภาคใต้จะต้องเตรียมถอนต้นกระจุตเมื่อโตเต็มที่แล้วประมาณ 2 – 3 ปี การถอนกระจุตโดยทั่วไป มักจะทำหลังช่วงฤดูฝนไปแล้ว เพราะต้นกระจุตจะขึ้นสูงชะลูดและมีดอกบาง สะดวกแก่การนำไปตำให้แบน จะทำให้ดอกจุตไม่มีรอยแตก กระจุตที่ได้ในช่วงระยะนี้ ดอกจะมีความเหนียวนิ่ม ไม่เปราะหรือแตกง่าย ส่วนวิธีการถอนนั้น จะใช้วิธีรวบปลายหลายเส้นทำให้แน่นแล้วกระตุกหรือกระชากแรง ๆ ซึ่งชาวบ้านทะเลน้อย ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เรียกวิธีนี้ว่า “หักคออ้ายเท่ง” (อ้ายเท่ง คือ ตัวตลกหนังตะลุง) เมื่อราษฎรถอนต้นกระจุตมาจากที่ขึ้นเองตามธรรมชาติหรือที่ปลูกไว้แล้ว ก็จะนำมามัดรวมกันเป็นมัด ๆ ตั้งพียงกับเรือนชานหรือฝ้ายบ้าน

การคัดขนาด ใช้วิธีหยิบปลายส่วนที่ยื่นล้าเหนือต้นอื่นดึงออกไป ได้จุตที่ยาวลงไปจนถึงซี่ยี่สั้นที่สุดเป็นมัด ๆ มัดหนึ่งจะมีกระจุตประมาณ 500 ดอก หรือซี่ยี่ ใช้สานเสื่อได้ 1 ฝืน ขนาดทั่วไปคือ 4 * 7 ฟุต มัดกระจุตที่ใส่ได้ครั้งละ 5 มัด จะนำไปตัดปลายทิ้งให้มีความยาวที่เสมอกัน จากนั้น จึงนำไปคลุกดินโคลนในบริเวณที่เตรียมไว้ โดยการขุดหลุมขนาดกว้างยาวกว่ามัดกระจุตเล็กน้อย นำดินโคลนหรือดินเหนียวปนทรายบางส่วนละลายน้ำในบ่อ เข้ามัดกระจุตลงแช่คลุกให้ทั่ว พอเกาะติดผิวกระจุตบาง ๆ สำหรับเหตุผลที่ต้องนำกระจุตไปคลุกน้ำดินโคลนนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้กระจุตเหี่ยวหรือแตกหักง่าย เวลาฝั้งแดดช่วยให้กระจุตที่แห้งแล้วมีผิวขาวนวล เพราะถ้าไม่นำกระจุตไปชุบน้ำดินโคลนก่อนเวลาตากแดดจะทำให้กระจุตมีสีออกแดง ๆ และกรอบขาดง่าย

การฝั้งแดด จะใช้วิธีตั้งมัดกระจุตในแนวตั้ง แล้วแผ่กระจุต กางออกเป็นฐานหรือวางเรียงกระจุตให้กระจายไปบนพื้นดิน ซึ่งมีหญ้าขึ้นอยู่เรียบ ๆ ถ้ามีแดดจัด ๆ จัดเวลาเพียง 2 – 3 วัน จะทำให้กระจุตแห้งเร็ว และนำมารวมกันเก็บไว้ได้ถุนบ้าน

กระจูดที่แห้งดีแล้ว จะนำไปตำหรือทิ่มให้แบน ชาวบ้านจะใช้วิธีเอากระจูดไปวางบนพื้นเรียบ ๆ และใช้เท้าเหยียบย่ำไปมาจนกระทั่งกระจูดแตกหมดทุกดอก เมื่อถึงเวลากลางคืน ก็จะทำน้ำคั้นที่แฉ่ำ ให้ถูกน้ำค้างขึ้น ๆ พอให้เส้นกระจูดอ่อนตัว ไม่เปราะหักง่าย พอถึงใกล้รุ่งหรือยามเช้า ชาวบ้านจะนำกระจูดไปวางบนพื้นไม้กระดานผิวเรียบที่เตรียมไว้ และใช้เท้าทั้งสองข้างขึ้นไปเหยียบบนมัดกระจูด และใช้ไม้ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “สาก” ทูบตำหรือทิ่ม

อนึ่ง ในการตำนั้น จะตำครั้งละ 1 มัด ซึ่งมีดอกกระจูดประมาณ 500 – 600 เส้น เพียงพอแก่การสานเสื่อ 1 ผืน การตำกระจูดให้แบน อาจใช้ผู้ตำ 2 คน พร้อมกัน โดยจะหันหน้าชนกัน คนหนึ่งเดินหน้าและอีกคนเดินถอยหลังสลับกันตำ หลังจากตำด้านหนึ่งไปแล้ว ประมาณ 1 – 2 เที้ยว พลิกกลับอีกด้านหนึ่งและตำเช่นเดียวกันกับตอนแรก ถ้าตำคนเดียวจะใช้เวลาประมาณ 45 – 60 นาที แต่ถ้าใช้คนตำ 2 คน จะใช้เวลาตำประมาณ 20 – 30 นาที จนกระทั่งดอกกระจูดแบนเรียบหมดทุกดอก เสร็จแล้วชาวบ้านจะลอกกายของต้นกระจูดออกทิ้งไป

ภาพ 5 ขั้นตอนการเตรียมกระจูดก่อนจักสาน

3.2.8 การย้อมสี

การย้อมสีดอกกระจูดในส่วนที่จะนำไปสานเป็นลวดลายเท่านั้น โดยจะนำกระจูดหลังจากนำไปให้แบนเรียบแล้ว นำไปล้างเอาดินโคลนที่จับติดกับผิวนอกของกระจูดออกให้หมด แล้วจึงนำกระจูดไปจุ่มในน้ำสีที่ใส่น้ำสีต้มจนเดือด เมื่อตอกกระจูดดูน้ำสีได้ที่ดีแล้ว นำมาล้าง

ด้วยน้ำธรรมชาติอีกครั้ง แล้วแขนผึ่งแดดให้แห้ง สีที่ชาวบ้านนิยมย้อมทั่วไป ได้แก่ สีม่วง แดง เขียว เป็นสีหลัก มีสีน้ำเงินบ้างเล็กน้อย

ภาพ 6 ขั้นตอนการเตรียมกระจูดก่อนจักสาน (ต่อ)

3.2.9 การสานเสื่อ

การสานเสื่อโดยทั่วไป นิยมสานลวดลายมาตรฐานคือลวดขัดสองหรือลายขัดสาม นอกจากนั้นก็มีการพัฒนาดัดแปลงลวดลายการสานออกไปอีก เช่น ลายลูกแก้ว ลายดาวล้อมเดือน ลายดอกจันทน์ ลายแก้วต่อดอกลาวโคม ลายแก้วเนื่อง ลายก้านต่อดอก ลายแก้วบ้านดอน ลายตัวหนังสือ เป็นต้น

อาชีพการสานเสื่อกระจูด โดยมากจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือคนแก่จะสานเสื่อได้ชำนาญแทบทุกครัวเรือนโดยเฉพาะที่หมู่บ้านทะเลน้อย ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขุ่น จังหวัดพัทลุง ความสามารถในการผลิตจะขึ้นอยู่กับขนาดของเสื่อ ขนาดของกระจูด ความยากง่ายของลวดลายสาน อายุผู้สาน ตลอดจนประสบการณ์และความชำนาญของผู้สาน พอสรุปได้ดังนี้

สานเสื่อเป็นลายขัดสองหรือจัดสามธรรมดา ไม่มีลวดลาย คนหนึ่งสามารถสานได้ประมาณ 1 – 3 ผืนต่อวัน ถ้าเป็นคนแก่มากจะสานได้วันละผืน ถ้าเป็นเสื่อมีลวดลาย คนหนึ่ง ๆ สามารถสานได้ผืนหนึ่ง ๆ โดยใช้เวลาประมาณ 2 – 3 วัน การสานเสื่อนี้บางที่ชาวบ้านก็จะมานั่งจับกลุ่มกันสาน พูดคุยกันไปพลางสานไปพลาง บางคนก็จะนั่งสานในบ้านของตน ซึ่งเป็นลักษณะการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวของคนไทยโดยทั่วไป (กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, “ออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูด” 2527 หน้า 1 – 16)

ภาพ 7 ขั้นตอนการเตรียมกระจูดก่อนจักสาน (ต่อ)

จากปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 ทำให้เกิดการกระตุ้นในกระแสแนวคิดที่จะหาทางออกให้กับสังคมไทย เนื่องจากได้มีการตระหนักแล้วว่าวิธีการและผลของการพัฒนาตามกระแสหลักแบบทุนนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อประเทศและชุมชนหมู่บ้านอย่างรุนแรงและต่อเนื่องมาโดยตลอดที่ชุมชนหมู่บ้านดำรงอยู่ในการพัฒนากระแสหลักแบบทุนนิยม ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของวิกฤตของชุมชนหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ ช้างต้น ทำให้สังคมได้หันกลับมาองแนวทางการพัฒนาในกระแสอื่นที่ไม่ใช่กระแสหลักแบบทุนนิยม ที่สามารถทำให้ชุมชนหมู่บ้านฝ่าวงล้อมของระบบทุนนิยมออกไป เช่น การพึ่งพาและคำนึงถึงความพอเพียงในตนเองมากกว่าการพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจภายนอก การลดระดับความต้องการในการบริโภคให้เท่ากับความสามารถในการผลิต หรือความพยายามที่จะฟื้นฟูระบบความรู้และความสัมพันธ์ในวิธีการผลิตแบบพอเพียงขึ้นมาใหม่ เป็นต้น (พรเพ็ญ ทับเปลียน, 2546)

อนึ่ง จากกระแสการพึ่งพาตนเองแบบพอเพียงของกลุ่มชาวบ้าน ทำให้แนวคิดนี้ได้มีการนำมาปรับและขยายความเพื่อเผยแพร่ให้ท้องถิ่นชนบทให้ทราบมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นตั้งแต่สมัยอดีตมาประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันได้ ถือเป็นสิ่งที่ยังคงสำคัญยิ่งกว่า ผนวกกับการนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนหมู่บ้านของตนมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตผลิตภัณฑ์หรือข้าวของเครื่องใช้ที่จำหน่ายและนำรายได้มาเลี้ยงครอบครัวได้ หากชุมชนหมู่บ้านใดสามารถ

ปฏิบัติได้ตามหัวข้อข้างต้นจะเป็นสิ่งที่แหวกวงล้อมกระแสทุนนิยมได้ และเป็นเครื่องรับประกันว่า ชุมชนหมู่บ้านใดที่ประสบปัญหาการเลี้ยงครอบครัว ก็สามารถนำแนวทางที่ประสบความสำเร็จ แล้วมาศึกษาอย่างละเอียดได้ ซึ่งจากกรณีที่จะยกตัวอย่าง คือ ธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จาก กระเจ็ด กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัด พัทลุง ที่ได้จัดตั้งกลุ่มเป็นธุรกิจชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 - ปัจจุบัน รวม 15 ปีในการจัดตั้งกลุ่ม โดยกระบวนการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการกระจายตัวของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจาก กลุ่มดังกล่าว ผู้วิจัยจะขอนำเสนอในบทถัดไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

กระบวนการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของธุรกิจชุมชน ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุงนับเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่มากเป็นอันดับที่ 10 ของภาคใต้ใน 14 จังหวัด เป็นอันดับที่ 58 ของประเทศไทย ในอดีต จังหวัดพัทลุงเป็นเมืองแห่งขุนเขาที่เก่าแก่โบราณ เมืองหนึ่งของภาคใต้ เขาอกทะลุที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองถือเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด และยังเป็นเมืองต้นกำเนิดหนังตะลุงและโนรา มีประวัติสันนิษฐานว่าพัทลุงเป็นเมืองที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยศรีวิชัยฝั่งตรงข้ามกับเมืองสงขลาในปัจจุบัน แต่เนื่องจากมีภัยต่าง ๆ มารบกวนทำให้ต้องย้ายเมืองไปตั้งอยู่ตามตำบลต่าง ๆ หลายครั้ง จนกระทั่งได้ตั้งรกรากถาวรอยู่ที่จังหวัดพัทลุงจนถึงปัจจุบัน

จากพัฒนาการของอดีตจนถึงปัจจุบัน ก่อเกิดแหล่งท่องเที่ยวในดินแดนที่สมบูรณ์ ทั้งขุนเขาและแม่น้ำจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ติดอันดับ 1 ของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดในจังหวัดพัทลุง คือ อุทยานนกน้ำทะเลน้อย เป็นอุทยานนกน้ำใหญ่ที่สุดในประเทศไทย นอกจากสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติแล้ว โบราณสถาน วัดต่าง ๆ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน ก็เป็นสิ่งที่ทำให้เราทราบถึงความเป็นมาของเมืองพัทลุง หรือหากย้อนกลับไปในอดีตชาวบ้านในจังหวัดพัทลุง และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงมีอาชีพทำนาและทำประมงเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันชาวบ้าน 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดเดินทางออกไปหางานทำในต่างถิ่น ชาวบ้านที่เหลือยังทำนา ทำประมง รับจ้างทั่วไป และทำหัตถกรรมจากกระจูดจำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเสื้อ หมวก แผ่นรองจาน แผ่นรองแก้ว กระเป๋า ฯลฯ จนกระทั่งหัตถกรรมจากกระจูดกลายเป็นของฝากประจำจังหวัดพัทลุงและเป็นอาชีพหลักให้กับกลุ่มแม่บ้านหลายครอบครัว

อาชีพดั้งเดิม คือ การทำนา ทำสวน ได้เปลี่ยนแปลงสู่อาชีพโดยการนำต้นกระจูดมาจักสานเป็นหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ วัตถุประสงค์เพื่อจำหน่ายนำรายได้มาเลี้ยงครอบครัว การปรับเปลี่ยนสู่การนำหัตถกรรมมาเป็นที่พึ่งของปากท้องนั้นกระทำอย่างไร ยังยืนหรือไม่ และจะสานต่อให้กับคนรุ่นหลังได้อย่างไร นี่คือการที่ผู้วิจัยได้ประสบการณ์จากการศึกษาวิจัยขั้นนี้ และได้ใช้พื้นที่บ้านเกิดอยู่ที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นตัวแทนของการศึกษากลุ่มธุรกิจชุมชนที่ยั่งยืน โดยจัดตั้งมาเพื่อหล่อเลี้ยงธุรกิจรากหญ้าให้กลายเป็นธุรกิจที่พุงชาวบ้านให้อยู่ในถิ่นฐานเดิม ซึ่งต่อไปในอนาคตธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง อาจเป็นธุรกิจชุมชนต้นแบบที่ก่อให้เกิดธุรกิจชุมชนอื่นที่ใช้วัตถุดิบหรือวัสดุในท้องถิ่น

มาประกอบเป็นสินค้าเพื่อขาย มุ่งสู่ชุมชนที่พึ่งตนเองได้เต็มรูปแบบ หรือหากจะกล่าวถึงประวัติของ ธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุตของชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย พบว่าราษฎรตำบล ทะเลน้อยได้นำกระจุตมาจาก ตำบลเคอิ่ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มาปลูกเมื่อ ประมาณ 80 ปีมาแล้ว โดยบุคคลที่นำกระจุตมาปลูกครั้งแรกมี 3 คน คือ นายแคว้ว ทองนวล นาย ยก นวลแก้ว และ นายคง อรุณรัตน์ จากนั้นราษฎรได้นำมาปลูกขยายพันธุ์แพร่หลายไปทั่ว และนำ กระจุตมาทำผลิตภัณฑ์ไว้ใช้และจำหน่ายเป็นรายได้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านชุมชนทะเล น้อยประมาณ 1,500 ครัวเรือน จะใช้เวลาว่างจากการทำนา และประมงมาทำหัตถกรรมจาก กระจุต เช่น การสานเสื่อ สานกระเป่า หมวก กระสอบ ตะกร้าใส่ผ้า แจกัน ก่องกระดาดชำระ กระเป่าใส่เอกสาร เสื่อปิกนิก รองเท้า พัด ที่ใส่ของจดหมายและอื่น ๆ อีกหลายผลิตภัณฑ์ เพื่อไว้ใช้ และนำออกจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว โดยสามารถทำรายได้เข้าหมู่บ้านประมาณ 3- 5 ล้านบาทต่อปี นอกเหนือจากรายได้ดังกล่าวแล้ว ยังเป็นการสกัดกั้นแรงงานจากชนบทสู่เมือง จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนา เพื่อการจำหน่ายเป็นรายได้หลัก ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจาก กระจุตจากดั้งเดิมได้มีการพัฒนารูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตลาดมากขึ้น จึง เป็นที่ยอมรับของตลาด ผู้ผลิตสามารถผลิตและจำหน่ายได้ราคาดี

4.1 กระบวนการจัดการธุรกิจชุมชนของชุมชนหมู่บ้าน ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง หรือเรียกโดยทั่วไปว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือ เป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ผู้วิจัยได้ ยกตัวอย่างมาศึกษาสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ มีการพัฒนา ปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 จนถึงปัจจุบัน รวม 15 ปี โดยมี สมาชิกที่ร่วมก่อตั้งกลุ่มในปี พ.ศ.2537 จำนวน 16 คน เริ่มกิจกรรมด้วยการทำดอกไม้จันทร์ จำหน่าย ต่อมาในปี พ.ศ.2539 - 2540 หน่วยงานราชการได้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินการของ กลุ่มด้วยการติดต่อให้ศูนย์เพื่อการศึกษาพิบูลทอง จังหวัดนราธิวาสให้มาฝึกสอนที่กลุ่มแม่บ้าน ปลายตรอกร่วมมือ 15 วัน ผู้เข้าเรียน 15 คน และในปี 2541 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริที่จะส่งเสริมอาชีพ เมื่อเสด็จกลับจึงได้มีพระมหากษัตริย์คุณ ส่งครูฝึกจักสานจากพระราชวังสวนจิตรลดาลงมาฝึกสอนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความสวยงาม และหลากหลาย ต่อจากนั้น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือจึงได้รับการส่งเสริมจาก หน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ทำให้กลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมมือได้กลายเป็น ธุรกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งมากที่สุดในจังหวัดพัทลุง หรือเรียกกันในลักษณะรูปแบบของธุรกิจ

ชุมชนที่มีความก้าวหน้าและเจริญเติบโตทั้งในด้านความสามารถของผู้จักสาน และปริมาณเงินลงทุนที่เพิ่มมากขึ้น

จากธุรกิจชุมชนตามรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มข้างต้น ถือเป็นแนวทางเลือกหนึ่งที่มุ่งหวังจะแก้ไขปัญหาที่ต้องการให้ชาวบ้านพึ่งพาตัวเองได้ โดยไม่มุ่งหวังให้รัฐเข้าช่วยแทรกแซงหรือกระตุ้นเพื่อให้เกิดความช่วยเหลือ ธุรกิจชุมชนจึงเป็นรูปแบบที่ให้ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดทั้งในแง่ของการผลิตและการจัดจำหน่าย เพื่อมุ่งหวังประการสำคัญ คือ การใช้ธุรกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการตั้งรับผลพวงของทุนนิยมที่แทรกซึมเข้าไปในหมู่บ้าน ทั้งในรูปของค่านิยมทัศนคติ ความคิดความเชื่อ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต อนึ่ง ธุรกิจชุมชนนั้นไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละชุมชน แต่มีหลักการใหญ่ร่วมกัน คือ การรวมตัวกันนั้นเน้นที่ตัวชาวบ้านเป็นหลักโดยรวมตัวกันในรูปของผู้ถือหุ้น สมาชิกทุกคนมีสิทธิในการเสนอความเห็นและออกเสียงได้ตามจำนวนหุ้นที่ถือ นอกจากนั้นธุรกิจชุมชนยังเน้นการสะสมทุนในท้องถิ่นโดยนำกำไรที่ได้มาขยายธุรกิจเพื่อให้ประโยชน์ตกอยู่กับคนในท้องถิ่นนั้น ธุรกิจชุมชนนี้อาศัยความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่ชุมชนมีอยู่ทำการผลิต ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับระบบตลาดได้แทนที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับระบบทุนนิยมเพียงอย่างเดียว ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาชุมชนหมู่บ้านที่นำแนวคิดดังกล่าวนี้ไปปรับใช้บ้างก็ประสบความสำเร็จ สามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นได้ภายในชุมชนหมู่บ้าน บ้างก็พบกับความล้มเหลว มีทั้งที่ล้มเหลวหลังจากมีการดำเนินการไปแล้ว และล้มเหลวทั้งที่ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น อย่างกรณีที่ผู้วิจัยได้ยกมาศึกษา คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จตลอดมาร่วม 15 ปี และผลพวงที่ได้รับด้านผลกำไรสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับกลุ่มและชุมชนหมู่บ้านเรื่อยมา จนกระทั่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้ให้โอกาสกลุ่มธุรกิจชุมชนอื่นมาศึกษาดูงานอยู่เป็นประจำ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 67 คน รายได้ที่สมาชิกได้รับหลังหักส่วนจัดเก็บภายในกลุ่มสมาชิกได้รับรายได้ประมาณ 4,000 - 5,000 บาทต่อเดือน

การรวมกลุ่มของสมาชิกภายในชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย สามารถสร้างรายได้หลักให้กับแม่บ้านในช่วงวันทำงาน หรือใช้เวลาว่างจากการทำนา ทำประมง มาทำหัตถกรรมจากกระจูด เช่น สานเสื่อ สารกระบี่ หมวก กระสอบ ตะกร้าใส่ผ้า แจกัน กล่องกระดาษชำระ กระเป๋าใส่เอกสาร เสื้อปักนิก รองเท้า พัด ที่ใส่ของจดหมาย และอื่น ๆ อีกหลากหลายผลิตภัณฑ์ ล้วนเกิดจากการผสมผสานของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ากับสมัยนิยม การสร้างความคุ้นชินให้เห็นจนชินตาในการหาอาชีพในชุมชนตนเองนั้น ทำให้คนหนุ่มสาวที่เริ่มเข้าสู่วัยทำงานได้มีช่องทางในการทำมาหากิน แม้ไม่ได้ออกไปหาอาชีพในเมืองตามคนหนุ่มสาวกลุ่มอื่น ๆ การ

แสดงออกถึงความต้องการอาศัยอยู่ในชุมชนช่วงวัยทำงาน จะช่วยให้บรรยากาศภายในหมู่บ้าน คึกครื้น ลดช่องว่างของวัยให้น้อยลงสร้างความรัก ความกลมเกลียวกันได้เพิ่มมากขึ้น คนสูงวัยที่ไม่มีอาชีพหลักทำได้ผันตัวเองมานั่งจักสาน และเกิดความภูมิใจในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว ไม่เป็นภาระให้กับลูกหลาน อย่างไรก็ตาม จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มแม่บ้านที่สานเสื่อกระจูดในรูปแบบต่าง ๆ ออกจำหน่ายในชื่อ กลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่ได้รวมตัวกันมานานกว่า 15 ปี มีสมาชิกภายในกลุ่ม 67 คน จากการศึกษาถึงลักษณะการรวมตัว การก่อตั้งกลุ่ม และกฎระเบียบปฏิบัติภายในกลุ่มที่ดำเนินร่วมกันมา ไม่มีรูปแบบอะไรซับซ้อน หรือมีกฎระเบียบเข้มงวดเช่นเดียวกับกฎระเบียบปฏิบัติของการจัดตั้งบริษัทแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม กลับเรียบง่าย เข้าใจง่าย และปฏิบัติง่าย ซึ่งทำให้สมาชิกภายในกลุ่มรู้สึกถึงความสำคัญในสัญญาใจที่ได้ให้ข้อตกลงก่อนการเข้าอยู่กับ คณะกรรมการกลุ่ม อย่างเช่นของกลุ่มนี้มีข้อตกลงของกลุ่มที่สมาชิกต้องยอมรับก่อนการเข้าเป็นสมาชิก โดยมีเงื่อนไขในแต่ละรายการ ดังนี้

วัตถุประสงค์กลุ่ม

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่วิชาการที่ได้รับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน และแก้ปัญหาการผลิต
3. เพื่อให้สมาชิกมีรายได้นอกเกษตร และเพิ่มมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์กระจูดให้สูงขึ้น
4. เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์ให้สมาชิกกลุ่ม
5. เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรในชุมชน
6. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรับซื้อ จำหน่าย และฝึกปฏิบัติการทำผลิตภัณฑ์กระจูดของสมาชิกในพื้นที่

ข้อตกลงของกลุ่ม 5 ข้อ

1. ต้องสามัคคี กลมเกลียว
2. ซื่อสัตย์ โปร่งใส ตรวจสอบได้
3. ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน
4. ตรงต่อเวลา
5. เลืออาหารต่อผู้ด้อยโอกาส

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ ได้แก่ การส่งเสริมให้สมาชิกมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุและติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรมของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

ข้อตกลงร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุ

1. ถ่ายทอดความรู้ และฝึกปฏิบัติร่วมกัน
2. สร้างจิตสำนึกในการพัฒนา
3. ทำผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ
4. มีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์กระจุ

บทบาทหน้าที่ของจุดสาธิต

1. เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้
2. เจ้าของจุดหรือทีมงานเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้
3. เจ้าของจุดเป็นตัวแทนกลุ่มเพื่อร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มภายนอกที่ต้องการ
4. รับหน้าที่ขยายผลจากจุดสาธิต
5. รับหน้าที่ดูแลวัสดุ อุปกรณ์ประกอบการถ่ายทอดความรู้
6. รับหน้าที่จัดเตรียมสถานที่ถ่ายทอดความรู้

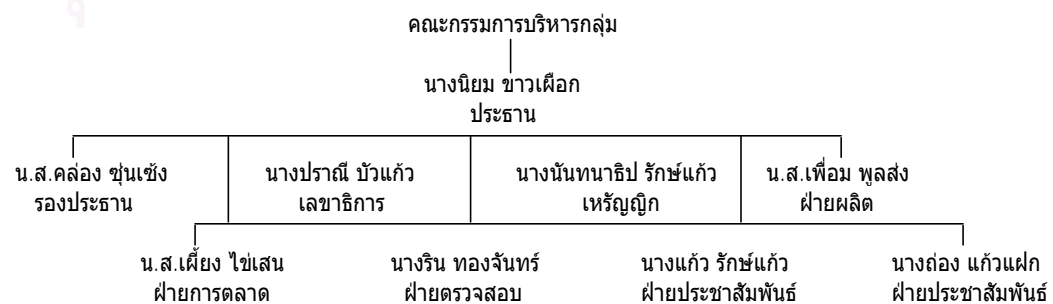
เทคนิคในการย้อมสีกระจุ มีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1. รีดกระจุให้แบนพอประมาณ
2. เอากระจุที่รีดแล้วมาล้างน้ำ ตากไว้ให้แห้ง
3. ต้มน้ำ 1 ปีบ ใช้สีย้อม 3 ช้อนโต๊ะ
4. ต้มน้ำให้เดือด ประมาณ 20 นาที
5. เอากระจุใส่ลงไปในน้ำที่เดือดต้มไว้ 20 นาที แล้วเอากระจุขึ้น
6. เมื่อกระจุแห้งแล้วนำมาทำเป็นมัด ๆ
7. นำไปรีดอีกครั้ง ต่อจากนั้นนำไปจักรสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้

เทคนิคในการทำผลิตภัณฑ์กระจุ คือ การทำผลิตภัณฑ์กระจุขึ้นอยู่กับรูปแบบของการจักรสานและการดัดแปลงทำเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับช่างผู้ผลิตและความต้องการของตลาด

ข้างต้นเป็นข้อตกลงที่สมาชิกภายในกลุ่มให้การยอมรับก่อนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยเน้นเฉพาะสิ่งสำคัญที่ต้องการให้ปฏิบัติ สำหรับส่วนอื่นถือเป็นวิถีชีวิตที่ชุมชนได้ปฏิบัติกันมาจนไม่จำเป็นต้องตราบทกฎเอาไว้ การให้ความไว้วางใจ เชื่อใจกัน ส่งผลอย่างหนักแน่นให้สมาชิกภายในกลุ่มเกาะเกี่ยวกันไว้ได้อย่างแน่นแฟ้น แตกต่างกับการรวมตัวกันจัดตั้งบริษัทเพื่อดำเนินธุรกิจ ที่จำเป็นต้องตราบทบัญญัติข้อควรปฏิบัติ ขอรหัสปฏิบัติไว้อย่างมากมาย เพื่อป้องกันการคดโกงของสมาชิกภายในกลุ่มบริษัท ความหละหลวมจึงกลับกลายเป็นผลดีทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกไม่ถูกบังคับ หรือมีพิธีรีตองมากมายเหมือนกับการทำธุรกิจของคนเมือง จุดนี้การเข้ามาสู่กลุ่มง่ายแต่ในทางกลับกันการต้องการออกจากกลุ่มจึงไม่มีเลยเพราะหลังการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุยของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายดอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ขึ้นแล้ว ไม่มีสมาชิกลาออกจากกลุ่ม และคณะกรรมการได้ขอความคิดเห็นจากสมาชิกกลุ่มว่าต้องการรับสมาชิกเพิ่มหรือไม่ การแสดงออกของความคิดเห็นสรุปว่าสมาชิกภายในกลุ่มไม่ต้องการเพิ่มจำนวนจากเดิม เนื่องจากสถานที่ในการจักสานของกลุ่มไม่เพียงพอในการรองรับกับจำนวนสมาชิกที่จะเพิ่มขึ้น กอปรกับในปัจจุบันมีสมาชิกบางส่วนต้องนำกระจุยที่กลุ่มได้ซื้อไว้ให้สมาชิกสาน นำกำกระจุยกลับไปสานเป็นผลิตภัณฑ์ที่บ้าน เมื่อแล้วเสร็จค่อยนำมาส่งให้กับทางกลุ่มและคณะกรรมการตรวจสอบคุณภาพเพื่อวางจำหน่ายในนามของกลุ่มสมาชิกต่อไป ทำให้เห็นข้อแตกต่างของผลิตภัณฑ์ภายในกลุ่มที่มีการตรวจสอบความเรียบร้อย ความสวยงาม รูปแบบที่ทันสมัยของผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นก่อนวางจำหน่าย หากมีจุดบกพร่องผู้สานต้องแก้ไขจนเป็นที่ยอมรับของคณะกรรมการ หรือหากไม่สามารถแก้ไขได้ผลงานชิ้นนี้ทางกลุ่มจะอนุญาตให้ผู้สานนำกลับไปจำหน่ายเอง ซึ่งผู้สานจะใช้วิธีลดราคา หรือเอาไว้ใช้ภายในบ้านแทน จากที่กล่าวมาได้อย่างถึงสมาชิกภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุยของชุมชนทะเลน้อย คณะกรรมการภายในกลุ่มที่มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบแตกต่างกัน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมให้กลุ่มได้รับการยอมรับ จนกระทั่งภาครัฐให้การสนับสนุนและยังใช้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูลจากภาครัฐสู่สมาชิกในชุมชน โดยจัดแบ่งตามตำแหน่งหน้าที่งาน ดังนี้

ภาพ 8 โครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุย

การร่วมกันบริหารกลุ่มเริ่มจากการที่สมาชิกทั้งหมดมาประชุมปรึกษาหารือและร่างกฎระเบียบ ข้อบังคับขึ้นมาใช้เอง ทำให้เกิดการยอมรับกฎกติกาที่ตนเองได้กำหนดขึ้น เพราะเขาเป็นคนคิดขึ้นมาเอง ซึ่งกติกาในการเป็นสมาชิกกลุ่มต้องสมัครเป็นสมาชิกและลงหุ้นครั้งแรก 1 หุ้น หุ้นละ 100 บาท โดยมีการปันผลให้สมาชิกทุก 6 เดือน พร้อมทั้งจักสานผลิตภัณฑ์มาส่งให้กับกลุ่มอย่างต่อเนื่อง คุณคลอง ชื่นชื่น รองประธาน รับผิดชอบตรวจสอบผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้เล่าว่า อาชีพการจักสานกระจูดแม้ว่าผลตอบแทนจะน้อย แต่ก็ดีกว่าว่างงาน อีกทั้งมีใจรักงานจักสานเป็นชีวิตจิตใจอยู่แล้ว และส่วนใหญ่พึงพอใจกับงานและรายได้ที่ได้รับอย่างเสมอต้นเสมอปลาย นางนันธนาธิป รักษาแก้ว ทรัพย์ญิกของกลุ่ม เล่าให้ฟังว่า สมาชิกกลุ่มมีมติให้แบ่งสัดส่วนของผลกำไรให้กับเพื่อนสมาชิก ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นทุนสำรองของกลุ่ม ร้อยละ 40 เพื่อใช้ในการซื้อวัสดุหมุนเวียน เพื่อการศึกษาดูงาน และเพื่อการปรับปรุงที่ทำการกลุ่ม เช่น ขุดบ่อบาดาล ฝังท่อระบายน้ำ ซ่อมดินถมหน้าร้าน และปรับปรุงพื้นที่ทำลานจอดรถเพิ่มเติม เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มได้เริ่มทำระบบบำบัดน้ำ เพื่อบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากการข่มสีต้นกระจูดก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ อยู่ด้านข้างของที่ทำการกลุ่ม จากการสอบถามสมาชิกภายในกลุ่มเกี่ยวกับการนำบ่อบำบัดน้ำเสียมาใช้ ก่อนปล่อยน้ำจากการเตรียมกระจูดก่อนการจักสานลงสู่ทางระบายน้ำตามธรรมชาติ ที่แตกต่างจากธุรกิจชุมชนอื่น ได้ชี้แจงทัศนคติว่า ธุรกิจชุมชนจากเลื้อกระจูดมีการจักสานเลื้อกระจูดจำนวนมาก ทำให้เกิดน้ำทิ้งระหว่างการดำเนินงานจำนวนมากต่อวัน และยังเป็นน้ำที่มีสีขมกระจูดปะปนไปกับน้ำ อาจก่อให้เกิดผลเสียกับชุมชนหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นสีของน้ำที่มองเห็นเหมือนดั่งน้ำเสีย กลิ่นของน้ำขมที่จะเริ่มมีกลิ่นเมื่อตั้งทิ้งไว้นาน ทำให้กลุ่มเล็งเห็นความสำคัญในการระบายน้ำเสีย จึงทำให้กลุ่มริเริ่มโครงการจัดการน้ำเสียจากอุตสาหกรรมชุมชน การทำผลิตภัณฑ์จากกระจูดในพื้นที่ทะเลน้อย โดยมีกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้การสนับสนุนเพื่อก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย เพื่อดักมลภาวะทางน้ำออกให้หมดก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้น้ำที่ปล่อยมากหลังการบำบัดเป็นน้ำที่ได้ผ่านการกรองของเสียแล้วและสามารถปล่อยออกสู่ธรรมชาติได้

ภาพ 9 บ่อน้ำบาดน้ำเสียกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระเจ็ด

ส่วนที่ 2 เป็นสวัสดิการตอบแทนสมาชิก ร้อยละ 20 ใช้เพื่อการส่งเสริมสมาชิก 2 กรณี คือ กรณีเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาล 3 คืนขึ้นไป กลุ่มเหมาจ่าย 300 บาท/ครั้ง และกรณีสมาชิกเสียชีวิตกลุ่มจะวางพวงหรีดและมอบเงิน 300 บาทต่อราย

ส่วนที่ 3 เป็นค่าพาหนะ ร้อยละ 10 ใช้เพื่อกรณีสมาชิกเดินทางไปประชุมนอกตำบล โดยคิดอัตราเหมาจ่ายคนละ 100 บาทต่อวัน

ส่วนที่ 4 เป็นค่าตอบแทนกรรมการบริหารกลุ่ม ร้อยละ 10 ให้กรรมการบริหารกลุ่มจำนวน 5 ท่าน ที่ต้องเข้ามาทำการที่กลุ่มยามว่างเกือบทุกวัน หรือเดินทางร่วมงานกับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ แทนสมาชิกภายในกลุ่ม

ส่วนที่ 5 เป็นค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่อยู่เวรประจำวัน ร้อยละ 10 ใช้เพื่อจ่ายเป็นค่าตอบแทนให้เจ้าหน้าที่ที่ผลัดกันอยู่เวรประจำกลุ่ม โดยเฉลี่ยวันละ 5 คน

ส่วนที่ 6 เป็นเงินปันผลแก่สมาชิก ร้อยละ 10 เพื่อจ่ายปันผลให้แก่สมาชิกตามจำนวนหุ้นที่สมาชิกลงทุนไว้ตั้งแต่แรกเข้ากลุ่ม (หุ้นละ 100 บาท คนละไม่เกิน 5 หุ้น)

หากพิจารณาจากการแบ่งส่วนของรายได้ จะเห็นว่ามีการจัดแบ่งเพื่อแจกจ่ายและจัดเก็บหลากหลายส่วน เฉลี่ยแล้วสมาชิกได้รับรายได้หลังหักเงินปันผลประมาณ 150 บาท/คน/วัน และยังได้รับอีกครั้งเมื่อมีผลประกอบการทุก 6 เดือน ซึ่งจะเป็นเงินปันผลครึ่งปีให้กับสมาชิกภายใน

กลุ่ม โดยเป็นเงินปันผลจากการสำรองจ่ายค่าซื้อวัตถุดิบ สวัสดิการของสมาชิก และกำไรรวม 6 เดือน แต่กระนั้นรายรับเฉลี่ยในแต่ละเดือนซึ่งครอบคลุมรายจ่ายที่สมาชิกจำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงานภายในกลุ่มทั้งหมด ส่งผลให้สมาชิกรู้สึกถึงความเท่าเทียมกันของการอยู่ร่วมกันในกลุ่ม อาทิเช่น มีสวัสดิการตอบแทนสมาชิกกลุ่ม วัตถุประสงค์ของการจัดสรรส่วนจัดเก็บในส่วนนี้ คือ สมาชิกทุกคนภายในกลุ่ม สามารถมากู้ยืมเงินที่ได้กันสำรองในส่วนนี้มาใช้จ่ายในยามจำเป็นได้ โดยภารกิจนั้นไม่จำเป็นต้องเกิดกับสมาชิกกลุ่ม อาจเกิดจากคนภายในครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิดก็ได้ อีกส่วนหนึ่งที่จัดแบ่งไว้ให้สมาชิกได้เบิกจ่ายในกรณีไปร่วมงานที่กลุ่มต่าง ๆ หรือเป็นหน่วยงานราชการเชิญร่วมงาน คือ ส่วนที่ 3 จัดแบ่งรายได้อัตราส่วนร้อยละ 10 เพื่อให้สมาชิกที่เสียเวลาไปร่วมจะเบิกค่ายานพาหนะได้ทั้งหมด หรือจะเป็นในส่วนที่ 4,5 เป็นค่าตอบแทนกรรมการบริหารกลุ่ม อัตราส่วนร้อยละ 10 และค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่อยู่เวรร้านประจำวันอัตราส่วนร้อยละ 10 เช่นกัน สะท้อนให้เห็นถึงผลตอบแทนในการใช้พลังแรงงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งหน้าที่ส่วนเพิ่มที่ต้องรับผิดชอบ เช่น ตารางการอยู่ประจำที่จำหน่ายสินค้า เพื่อให้ข้อมูลด้านการจัดสถานสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจ และการบริการด้านต่าง ๆ ภายในชุมชน แนวทางการปฏิบัติข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความไม่เอารอดเอาเปรียบในการทำงานร่วมกันภายในกลุ่ม สมาชิกท่านใดต้องมีภาระหน้าที่เพิ่มเติมจากการจัดสถานจะจัดจะได้ส่วนแบ่งชดเชยกับเวลาที่เสียไป กอปรกลับเป็นข้อดีที่สมาชิกร่วมกันตั้งเป็นส่วนแบ่งของรายได้ เพราะจะรับรู้และเข้าใจในผลประโยชน์ที่ได้รับการตอบแทนในหน่วยของเงินตราอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระดุมมีขั้นตอนการปฏิบัติงานของกลุ่ม ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพ 10 ขั้นตอนการปฏิบัติงานของสมาชิกภายในกลุ่ม

จากกฎระเบียบที่สมาชิกภายในกลุ่มให้การยอมรับ ตลอดทั้งการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบแล้วแต่ความถนัดของแต่ละคน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ยังได้ตอบรับกับกฎระเบียบด้านความซื่อสัตย์โปร่งใส ด้วยการบันทึกการรับและจ่ายเงินของกลุ่ม เพื่อเป็นหลักฐานในการแบ่งสรรผลประโยชน์การกำไรหรือขาดทุนให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม โดยส่วนหนึ่งของกรรมวิธีการผลิตได้กลายเป็นความภูมิใจของสมาชิกภายในกลุ่ม ที่สามารถผสมนำเอาความรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาสานต่อให้เป็นเนื้อเดียวกับระบบทุนนิยม ที่ปัจจุบันได้แทรกผ่านเข้าสู่ชุมชนอยู่ทุกอณูของการดำเนินชีวิต และจะปฏิเสธอำนาจเงินที่จะช่วยสานต่อการใช้ชีวิตของผู้คนไม่ได้ จากข้อมูลด้านล่าง แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงรายรับในแต่ละเดือนเรือนแสนถึงสองแสนบาท ผลกำไรจากการดำเนินงานอยู่ที่ร้อยละ 13 ของรายรับรวม สะท้อนให้เห็นว่าการอยู่อาศัยในชนบทและผู้คนในชนบทได้นำความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษมาผนวกเข้ากับพลังร่างกาย จนกระทั่งผลิตดอกออกผลเป็นรายได้ที่สามารถนำมาเลี้ยงสมาชิกภายในครอบครัว ให้อยู่รอดในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้ แม้รายได้จะไม่มั่นคงในทุกเดือนก็ตาม

ตาราง 1 งบการเงินประจำปี 2550-2551

ปี 2550				ปี 2551			
เดือน	รายรับ	รายจ่าย	กำไร(ขาดทุน)	เดือน	รายรับ	รายจ่าย	กำไร(ขาดทุน)
ม.ค.	163,988	109,453	54,535	ม.ค.	153,250	79,815	73,435
ก.พ.	149,776	122,429	27,347	ก.พ.	172,880	144,545	28,335
มี.ค.	146,397	124,532	21,865	มี.ค.	159,215	154,624	4,587
เม.ย.	127,679	111,501	16,178	เม.ย.	122,085	98,533	23,550
พ.ค.	73,713	120,915	47,202	พ.ค.	132,340	129,263	3,077
มิ.ย.	76,780	67,300	9,480	มิ.ย.	123,755	99,046	24,709
ก.ค.	163,620	160,256	3,364	ก.ค.	67,600	102,165	-
ส.ค.	130,623	125,045	5,578	ส.ค.	161,499	101,238	60,261
ก.ย.	202,430	93,961	108,469				
ต.ค.	130,104	194,455	64,351				
พ.ย.	219,905	149,925	69,980				
ธ.ค.	163,115	139,218	23,897				
รวม	1,748,130	1,518,990	452,246	รวม	1,092,624	909,229	183,389

การนำความรู้ที่เป็นนามธรรม ไม่ได้ผ่านการสั่งสอนอย่างเป็นทางการเหมือนกับการเข้าเรียนในชั้นเรียน แต่สมาชิกก็สามารถเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่ม รั้งสรรคออกมาเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ เช่น กระเป๋าสะพาย เสื้อ กลองใส่ของ เป็นต้น ความรู้ที่ชาวบ้านเรียกกันว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงมีความแตกต่างจากความรู้ทั่วไป ในด้านของ แหล่งที่มาของความรู้ ที่ได้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน แสดงออกในการจักสาน เสื้อกระจูดเป็นข้าวของเครื่องใช้ภายในครัวเรือน โดยจักสานอยู่ภายในบ้านของแต่ละคน หากเหลือจากการใช้งานก็จะแบ่งให้กับเพื่อนบ้านไว้ใช้ ซึ่งถือเป็นการแสดงออกถึงน้ำใจที่มีให้กับเพื่อนบ้าน การแสดงออกนี้จึงทำให้ลูกหลานที่อยู่ในบ้านได้ซึมซับจากการมองเห็น ช่วยเหลือและการ เริ่มต้นสานเครื่องใช้ง่าย ๆ เช่น เสื้อผืนเล็ก ที่รองแก้ว เป็นต้น จนกระทั่งความรู้ได้ตกผลึกออกมา เป็นสินค้าที่จำหน่ายได้ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม แรงกดดันจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมทำให้คน ในชุมชนหันมาพึ่งพิงชุมชนเอง จนกระทั่งหญ้ากระจูดได้กลายเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับคนใน ชุมชน ผ่านกระบวนการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่คนในสมัยทุนนิยมได้อย่างไร และมีวิธีการดำเนิน ชีวิตให้อยู่ในสมัยทุนนิยมได้อย่างไร ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอในหัวข้อถัดไป

4.2 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา

คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำเดิมที่ใช้สื่อความหมายถึงการสืบทอดความรู้ วัฒนธรรมและอีกหลากหลายเรื่องราวจากบรรพบุรุษสู่รุ่นปัจจุบัน หรือตามความหมายของ ราชบัณฑิตยสถาน ภูมิ มีความหมายว่า พื้น ชั้น พื้นเพ ปัญญา หมายความว่า ความรอบรู้ ความรู้ ทั่วไป ความฉลาดเกิดแต่การเรียนและคิด ดังนั้น ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงหมายถึง ความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรคงานเพื่อพัฒนาและ

ดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น การถ่ายทอดความรู้ หรือการสอน หมายถึง บอกริชาความรู้ให้แสดง เข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้ผู้รับรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดให้ความหมายไว้อย่างชัดเจน แต่พอทำความเข้าใจได้โดยหมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดต่อกันจากสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เช่น จากสถาบันครอบครัว สถาบันความเชื่อและศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบัน เศรษฐกิจ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ นอกจากนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” นั้นเป็นการเชื่อมโยงไปถึงความรู้ประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากการสะสมประสบการณ์จากการทำงาน การประกอบอาชีพและการเรียนรู้จากธรรมชาติแวดล้อมต่าง ๆ และถ้าจะพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่น เฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีแล้วนั้นหมายถึง เทคโนโลยีที่พื้นบ้านได้คิดด้วย โดยสถาบันวิจัยสังคมได้ให้คำจำกัดความว่าเทคโนโลยีนั้นเป็นความรู้ที่จะทำสิ่งต่าง ๆ อย่างไร โดยมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ เครื่องมือในการทำสิ่งนั้น ๆ และกระทบกับขั้นตอนในการทำสิ่งนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้ในลักษณะความรู้ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและความจำเป็นในท้องถิ่น เช่น การประยุกต์ใช้พลังงาน สัตว์ และธรรมชาติ ตลอดจนองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชนในอันที่จะเป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อาทิเช่น การประยุกต์ใช้พลังงานของคน สัตว์ และธรรมชาติ ตลอดจนองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลักพิจารณากิจกรรมหรืออาชีพของชุมชน การให้คำจำกัดความจากการศึกษาความหมายของผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมคำว่า ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย สามารถรวบรวมได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญา คำว่า ภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า wisdom ซึ่งมี ความหมายว่าความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

2. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน คำว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน ให้ความหมายว่าเป็นองค์ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพใน ชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่ รอดของเผ่าพันธุ์ จึง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน

3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชา ๆ เหมือนที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้จ่ายกับการศึกษาวัฒนธรรม มันจะผสมผสานกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปหมด

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมาอันเป็นศักยภาพ หรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ หรือคือแก่นของชุมชนที่จรรโลงชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จน เกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ ตามยุคตามสมัยได้

5. ภูมิปัญญาไทย เป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่ยังเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชชาติพันธุ์ รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ดำรงอยู่และสร้างสรรค์อารยธรรมของเราเองได้อย่างมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินนี้มิได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศแต่มีส่วนแลกเปลี่ยนเลือกเฟ้นและปรับใช้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดมา ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local wisdom หรือ popular wisdom) คือพื้นฐานของความรู้ของชาวบ้านหรือคือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือที่เป็นความรู้สะสมสืบทอดกันมา

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มีการเรียนรู้จากปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคนหรือผู้มีความรู้ในท้องถิ่นนั้น ๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การจัดสวน เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่

บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และมีการถ่ายทอดมาสู่รุ่นหลัง และเป็นการพัฒนาการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักมีการถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายไปโดยอัตโนมัติไม่มีการเรียนการสอนจากสถาบันใด ๆ แต่จะใช้เวลาเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบและจดจำ สืบทอดกันมาในครอบครัว

การผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจูด เป็นอาชีพหลักของกลุ่มแม่บ้านในชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากบรรพบุรุษมาเช่นกัน การสานเสื่อกระจูดเริ่มตั้งแต่เมื่อไร ไม่ปรากฏหลักฐานแต่ได้มีเรื่องเล่ากันมาว่า การสานกระจูดเป็นงานของผู้หญิงและผู้สูงอายุในยามว่าง ในขณะที่ผู้ชายออกไปหาปลาและทำไร่ทำนา ผู้หญิงและผู้สูงอายุจะทำงานบ้าน (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2537) และสานเสื่อในยามว่างสำหรับเก็บไว้ใช้ในครอบครัว แต่เดิมการสานกระจูดจะสานเป็นเสื่อจะทำกันในแหล่งที่มีต้นกระจูดขึ้นจำนวนมาก ซึ่งเป็นละแวกดินพรุ ปัจจุบันต้นกระจูดมีน้อยลง ผู้ผลิตจึงต้องหาซื้อต้นกระจูดจากแหล่งอื่น เช่น ตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งต้นกระจูดแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของภาคใต้ (Ministry of Industry, 2002) ซึ่งปัจจุบันกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด บ้านปลายตรอกร่วมใจได้ซื้อกระจูดจากตำบลเคร็งร่วมด้วย เนื่องจากต้นกระจูดในทะเลน้อยเริ่มมีปริมาณน้อยลง จากการออกหากินของฝูงนกที่กัดกินหน่อแขนงของต้นกระจูด อย่างไรก็ตาม แม้วัตถุดิบบางส่วนจะซื้อมาจากแหล่งชุมชนอื่น แต่กลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมใจ สามารถปรับเปลี่ยนให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับต้นกระจูดได้จากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาจักสานเพื่อจำหน่ายให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งการก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมใจที่ได้จัดตั้งกว่า 15 ปี มีการริเริ่มการจัดตั้งและสืบสานมาจนถึงปัจจุบันได้อย่างไร ผู้วิจัยขอกล่าวในหัวข้อถัดไป

จากการประเมินความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ถ่ายทอดให้กับลูกหลาน จนกระทั่งปัจจุบันผลผลิตจากองค์ความรู้ในการสานกระจูดเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายเลี้ยงครอบครัวได้ แม้จุดเริ่มต้นของผลสำเร็จในการก่อตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด จะก่อร่างจากสถาบันเล็กที่สุดของสังคม คือ ครอบครัว แต่ละคนต่างมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน ซึ่งในอดีตกลุ่มคนสูงอายุจะใช้สถานที่บริเวณลานหน้าบ้านเป็นสถานที่สานเสื่อ วิธีการสาน ลวดลาย ของแต่ละครอบครัวจะไม่เหมือนกันแล้วแต่ความถนัดของผู้สาน สุนีย์ (2538) ได้ศึกษาลวดลายของหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดบ้านทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง พบลวดลายที่ตรงกับข้อมูลในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ จำนวน 20 ลาย ได้แก่ ลายขัด ลายสอง ลายก้านต่อดอก ลายดาวล้อมเดือน ลายพัด ลายดอกจันทร์แตก เป็นต้น แม้ในปัจจุบันลวดลายดังกล่าวถูกลดความนิยมในการจักสานลง แต่สิ่งที

สำคัญยิ่งกว่าคือความรู้ที่ผันมาเป็นอาชีพหลักให้กับลูกหลาน จากผลการศึกษาของ นิภาภัทร (2548) เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของกลุ่มแม่บ้านที่พัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดในภาคใต้ พบว่า ผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านจากเสื่อกระจูดส่วนใหญ่ ร้อยละ 80.6 ประกอบอาชีพจักสานกระจูดเป็นอาชีพหลัก มีเพียงร้อยละ 19.4 ที่ประกอบอาชีพจักสานเสื่อกระจูดเป็นอาชีพเสริม และพบว่าแหล่งความรู้ในการจักสานผลิตภัณฑ์จากกระจูด ผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดในภาคใต้ส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.4 ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากปู่ ย่า ตา ยายในครอบครัว และมีเพียงร้อยละ 14.6 ที่ไม่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ

ตามกฎระเบียบของกลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมใจ หลังจากสมาชิกกลุ่มนำผลงานมาส่งที่ศูนย์แล้ว ฝ่ายตรวจสอบจะทำการตรวจสอบสินค้าให้ตรงตามแบบ สวยงาม มีความประณีต ตามมาตรฐานที่กลุ่มตั้งไว้ สถานที่ตั้งจำหน่ายสินค้าอยู่ในบริเวณอาคารของศูนย์พัฒนาผลิตภัณฑ์จากกระจูด ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยมีช่องทางการจำหน่ายแห่งเดียวเท่านั้น เพื่อช่วยลดส่วนเกินที่เกิดจากรายได้ในการจำหน่ายสินค้าของกลุ่ม ซึ่งผู้ซื้อสินค้าจากกระจูดของกลุ่ม ส่วนใหญ่จะเป็นลูกค้าชาวจังหวัดที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงและเข้ามาซื้อของฝากในบริเวณทะเลน้อย โดยกลุ่มผู้ซื้อส่วนใหญ่ของกลุ่มแม่บ้าน ตำบลทะเลน้อย จะเป็นการจำหน่ายให้กับลูกค้าโดยตรง จำหน่ายให้กับผู้ซื้อเพื่อจำหน่ายต่อในธุรกิจรีสอร์ทหรือ Home Stay และสานผลิตภัณฑ์เพื่อนำมาใช้ในครัวเรือน ดังนั้น บทบาทของธุรกิจชุมชนสามารถช่วยลดช่องว่างของพ่อค้าคนกลางลง มูลค่าส่วนเกินที่คาดว่าจะก่อให้เกิดรายได้กับกลุ่มพ่อค้าคนกลาง ได้กลับกลายมาเป็นรายได้ของกลุ่ม และเป็นผลพวงทำให้กลุ่มผู้ซื้อยินดีรับซื้อจากกลุ่มโดยตรง เนื่องจากมีผลิตภัณฑ์หลากหลายและสามารถสั่งซื้อสินค้าได้ตามความต้องการ อีกทั้งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกภายในชุมชนเดียวกันให้พออยู่พอเลี้ยงครอบครัวได้ อย่างไรก็ตาม การก่อตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ได้เป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงออกของสมาชิกภายในหมู่บ้านหลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจที่ผู้วิจัยได้เข้ามาศึกษา และกลายเป็นกลุ่มที่ช่วยผสมผสานข้อมูลระหว่างหน่วยงานราชการกับชาวบ้าน หรือกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับพวงจากการสร้างความครึกครื้นให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน บทบาทของแต่ละกลุ่มมีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจูดอย่างไร และเป็นส่วนผสมทำให้กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นกลุ่มที่ยั่งยืนร่วม 15 ปี ได้อย่างไร จะขอขยายความให้หัวข้อถัดไป

4.3 บทบาทของกลุ่มและการกระจายตัวของผลประโยชน์ภายในกลุ่ม

ความหมาย “กลุ่ม” ตามหัวข้อนี้ จะขอใช้เป็นคำจำกัดความของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต หมู่ที่ 9 บ้านปลายตรอกร่วมใจ ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เพราะผู้วิจัยได้ใช้ศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนและกระบวนการบริหารกลุ่มธุรกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ดังนั้นการกระจายตัวของผลประโยชน์จะเกิดขึ้นกับกลุ่มที่สามารถผลิตเพื่อขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้ และต้องขยายความเพิ่มเติมในการส่งต่อผลประโยชน์จากผลิตภัณฑ์จำนวนมาก ผู้ซื้อและผู้ขายส่งให้กับกลุ่มพ่อค้า หรือเจ้าของกิจการต่าง ๆ เพื่อนำไปขายต่อ หรือตกแต่งเพิ่มเติมให้ผลิตภัณฑ์แลดูเป็นงานฝีมือขึ้นประดับ โดยขอเรียกกลุ่มพ่อค้าส่ง เจ้าของกิจการที่มีปริมาณการซื้อสูงกว่าพ่อค้าคนกลาง เพื่อให้สะดวกในการกล่าวอ้างถึงการกระจายตัวของผลประโยชน์จากธุรกิจชุมชน ซึ่งผลประโยชน์อาจอยู่ในรูปของเงินตรา สิ่งของ การยอมรับของผู้คนรอบข้าง เป็นต้น ทำให้ภายหลังจากการศึกษาจึงต้องนำประเด็นบทบาทและการกระจายตัวของผลประโยชน์ภายในกลุ่มธุรกิจชุมชนมาอธิบายความ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการศึกษาต่อได้รับทราบถึงรูปแบบที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มและภายในชุมชน ดังจะขอแยกแยะขยายความในแต่ละกลุ่มบทบาท ดังนี้

4.3.1 บทบาทและผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาอยู่ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่อยู่ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม หากจะกล่าวถึงนัยของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม คือ การเติบโตทุกด้านแบบก้าวหน้า เสมือนวงกระเพื่อมของน้ำที่กระจายตัวออกทุกทิศทางพร้อม ๆ กัน เร็วและรุนแรง หากสิ่งใดที่โดนกระทบแล้วไม่สามารถปรับไหลไปตามวงกระเพื่อมนั้นได้ อาจต้องลุดตัวอยู่ได้คลื่นกระแทกและจมหายไป เปรียบคลื่นที่กำลังจะจมหายไปเหมือนกับชาวบ้านที่ล้าหลัง ไม่ได้รับผลประโยชน์ได้จากระบบทุนนิยม ทำให้กลุ่มคนที่ล้าหลังจะถูกเอาเปรียบจากกลุ่มคนที่จ้องจะเอาผลประโยชน์จากคนกลุ่มนี้ การพึ่งพิงกันเริ่มลดน้อยลงแทนที่ด้วยการแลกเปลี่ยนของเงินตรา อย่างไรก็ตาม ใ้ว่าระบบทุนนิยมจะไม่ก่อให้เกิดผลดี แต่ได้นำพาความเจริญเข้าสู่สังคม การมีระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานได้กระจายตัวครอบคลุมเกือบทุกพื้นที่ในแผนที่ประเทศไทย การมีเครื่องอำนวยความสะดวกที่ช่วยลดความลำบากในการดำเนินชีวิตให้มีเพิ่มมากขึ้น จากประวัติของนักคิดในสมัยศตวรรษที่ 19 กลุ่มคลังโคลแนวคิดการปะทะประสาน กล่าวไว้ว่า “วิถีการผลิตก่อนทุนนิยมได้รักษาไว้บางส่วนพร้อม ๆ กับทำลายบางส่วน” ตรงกับสมัยศตวรรษที่ 21 ที่ในปัจจุบันสิ่งที่รักษาไว้ได้บางส่วน ได้แก่ แผ่นดินไทย ความเป็นไทย ความเป็นสังคมชนบทและวิถีชีวิตแบบชนบทในท้องถิ่นบางที่ และพร้อมกับการทำลายบางส่วน อาจหมายถึง การดิ้นรนหา

รายได้เลี้ยงครอบครัวในท้องถิ่นอื่นที่ไม่ใช่บ้านเกิด จนกระทั่งมองข้ามการพึ่งพาอาศัยกัน หรือที่เรียกกันว่า แลกพลังแรงงานด้วยเงินตรานั่นเอง

“การรักษาไว้บางส่วน” จะปรากฏชัดเจนในชนบทเสียส่วนใหญ่ ตั้งการศึกษา กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ของกลุ่มแม่บ้านในชุมชนหมู่บ้านที่รวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งขึ้นเป็นธุรกิจชุมชนดำเนินการหาวัตถุดิบในท้องถิ่นมา จักสานทำเป็นสินค้าและวางจำหน่ายให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยนำรายได้มาจัดสรรและแบ่งปัน ตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ หากแต่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือใจสามารถรวมกลุ่มมากกว่า 15 ปี ย่างก้าวสู่วัยหนุ่ม จากการร่วมดำเนินชีวิตในช่วงเวลาสั้นของผู้วิจัย เห็นได้ว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์ จากกระจูดคงวิธีการผลิต จักสาน จนกระทั่งแล้วเสร็จเป็นผลิตภัณฑ์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมด เริ่มตั้งแต่กระบวนการเตรียมกระจูดก่อนการจักสานที่ได้กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า การจักสานด้วย ลวดลายหลากหลายแบบ ล้วนแล้วแต่เป็นลายดั้งเดิมเพียงเพิ่มการตกแต่งชิ้นงานให้ร่วมสมัยมากขึ้น การย้อมสีของกระจูดให้ทนนานถือเป็นการรักษาความคงทนของรูปทรงได้อีกช่องทางหนึ่ง ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมที่ตกทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ กลายเป็นสินค้าที่ได้รับการยอมรับ จากกลุ่มนักธุรกิจชาวต่างชาติ บทบาทของชาวบ้านที่ไม่ทอดทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด ได้นำวิถีชีวิตของ คนเฒ่าคนแก่ที่ได้นั่งจักสานใต้ถุนบ้านยามว่างจากการทำงาน มาสู่ความภาคภูมิใจให้กับท้องถิ่น และจังหวัดบ้านเกิด ตัวแทนกลุ่มได้เล่าว่าช่วงประมาณปี พ.ศ.2544 ชาวอิหร่านได้เดินทางมาดู สินค้าของกลุ่มพร้อมกับคนนำเที่ยวชาวไทย และเกิดความสนใจในความประณีตของผลิตภัณฑ์ จากกระจูด จึงตกลงสั่งกระเป๋าสีเหลืองขมิ้น จำนวน 2,000 ใบ หลังจากนั้นกลุ่มแม่บ้านได้มี โอกาสต้อนรับลูกค้าอีกหลากหลายประเทศ อาทิ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น บทบาทโดยอ้อมของ กลุ่มแม่บ้านที่ได้รวมกลุ่มจักสานผลิตภัณฑ์จากกระจูดจนกลายเป็นสินค้าส่งออกให้กับประเทศ จึง กลายเป็นบทบาทของทูตที่สร้างความภูมิใจให้กับสมาชิกภายในกลุ่มทุกคน จัดเป็นยาวนานเอกที่ ตรึงให้สมาชิกทุกคนยังรักษาอาชีพนี้ไว้ และจุดประกายให้คนรุ่นหลังเห็นความสำคัญของการ รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ได้

และที่สำคัญยิ่งยวด คือ สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการรวมกลุ่มของสมาชิก ภายในชุมชน ร่วมสรรหาวัตถุดิบหลักผนวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม ปรับกระบวนการผลิตให้ เหมาะสมกับยุคสมัยเพื่อจำหน่ายภายในท้องถิ่นและค่อย ๆ กระจายสู่ท้องถิ่นอื่นต่อไป ความภูมิใจ อีกด้านที่ทำให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้ คือ การเปิดให้ธุรกิจชุมชนอื่นเข้ามาศึกษาดูงาน ตั้งแต่เริ่ม ก่อตั้ง หลักเกณฑ์และกฎขั้นพื้นฐาน กระทั่งข้อตกลงด้านผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม และจะ

ปฏิเสธให้มีความสำคัญในหัวข้อต่อมามีได้ เพราะผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากพลังแรงงานของแต่ละคนควรแลกด้วยผลตอบแทนที่คุ้มค่า

จากบันทึกรายรับและรายจ่ายในแต่ละปี คณะทำงานได้ชี้แจงให้สมาชิกภายในกลุ่มทราบถึงสัดส่วนการแบ่งรายรับทั้งหมดที่มีผลประกอบการกำไร และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในปีถัดไป ผลประโยชน์ของกลุ่มได้จัดแบ่งตามสัดส่วนหุ้นที่ซื้อไว้ (หักรายจ่ายในต้นทุนสินค้าที่นำมาขาย) แม้จะมีผลตอบแทนไม่สูงมาก แต่ทำให้กลุ่มคนที่กำลังมองหาอาชีพในท้องถิ่นได้มีงานทำ การได้มีโอกาสเข้าร่วมชมการจำหน่ายสินค้าที่ทำจากกระจุตของกลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมใจ ได้เห็นถึงการจำหน่ายที่เรียบง่าย โดยทางกลุ่มได้กำหนดราคาขั้นพื้นฐานที่ครอบคลุมต้นทุนของกระเป่าและต้นทุนกำลังแรงงานค่าจ้างตนเองในการผลิตสินค้า จากการสอบถามสมาชิกภายในกลุ่มได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ประเภทของผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายได้มากที่สุด คือ กระเป่าสะพายข้างทุกขนาด ยกตัวอย่างผลกำไรของการจักสานเสื่อกระจุต โดยสมาชิก 1 ท่าน สามารถสานกระจุตเป็นกระเป่าสะพายข้างขนาดกลาง ดังนี้

- สานได้วันละ 2 ใบ ราคาจำหน่ายใบละ 180-200 บาท รายรับประมาณ 360 บาทต่อวัน
- ใช้กระจุต 1 มัด (1 มัดสานกระเป่าได้ 2 ใบ) ต้นทุนมัดละ 40 บาท ดังนั้น ต้นทุนกระจุตต่อการสานกระเป่าสะพาย 1 ใบประมาณ 20 บาท หากรวมอุปกรณ์ เช่น ไซป ฝ่าเย็บด้านใน สายหนัง รวมต้นทุนประมาณใบละ 50 บาท
- สรุป ต้นทุนใบละ 50 บาท จำหน่ายใบละ 180 บาท ผู้สานกระเป่าได้กำไรจากการจำหน่ายกระเป่า 130 บาท/ใบ

โดยในแต่ละวันสมาชิกภายในกลุ่มจะจักสานผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับรายงานการสั่งซื้อที่ได้เข้ามาติดต่อกับทางกลุ่ม กลุ่มจะกระจายการสั่งซื้อให้กับสมาชิก หากสมาชิกจักสานแล้วเสร็จตามจำนวน จะสามารถจักสานผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นได้แล้วแต่ความชำนาญ หรือสานผลิตภัณฑ์ที่เหลือปริมาณน้อยเพื่อป้องกันการขาดการจำหน่ายของสินค้าชนิดนั้น โดยผู้วิจัยได้สอบถามถึงความสามารถในการจักสานผลิตภัณฑ์จากกระจุตรูปแบบต่าง ๆ การจักสาน 1 วันต่อ 1 คน ดังนี้

- ผลิตภัณฑ์เสื่อปูนั่งขนาด 1*1 เมตร สานได้วันละ 2 ผืน ราคาจำหน่ายผืนละประมาณ 100 บาท
- กระเป๋าสะพายขนาดเล็ก สานได้วันละ 5 ใบ ราคาจำหน่ายใบละ 80 บาท
- กระเป๋าใส่เศษสตางค์ สานได้วันละ 10 ใบ ราคาจำหน่ายใบละ 30 บาท เป็นต้น

การตั้งราคาจำหน่ายที่ไม่สูงมากนัก พร้อมกับคุณภาพสินค้าที่มีความประณีตมากกว่าสินค้าที่จำหน่ายทั่วไป ทำให้กลุ่มมีผู้สนใจเข้ามาซื้อสินค้าเป็นของฝากที่ระลึกมากมาย ทั้งลูกค้าอาจารย์ที่ได้รับการแนะนำจากชาวบ้าน ลูกค้าประจำที่เข้ามาซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อไปจำหน่ายต่อที่ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ในอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือกิจการ Home Stay ในหมู่บ้านที่มียอดซื้อเฉลี่ยต่อเดือนขั้นต่ำ 25,000 บาท และ 14,000 บาท ตามลำดับ รายรับดังกล่าวถือเป็นรายรับหลักของกลุ่มที่มีคำสั่งซื้อเข้ามาทุกเดือน ซึ่งซื้อไปเพื่อจำหน่ายต่อโดยจะตั้งราคาจำหน่ายสูงกว่ากลุ่มในผลิตภัณฑ์เดียวกันประมาณ 10-20 บาทต่อชิ้น

ดังนั้น ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง แต่กลับกระจายตัวในทุกด้านอย่างทั่วถึง เริ่มตั้งแต่ก่อให้เกิดอาชีพชุดเพื่อจำหน่ายกอรกระจูดของตำบลเคอั้ง ที่ในปัจจุบันกระจูดในตำบลทะเลน้อย มีปริมาณลดน้อยลง เนื่องจากการรุกรานจากศัตรูนกชนิดต่างๆ ที่เข้ามาอยู่อาศัยรอบทะเลน้อย และที่สำคัญ คือ การคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านที่ผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจูดเป็นอาชีพให้กับกลุ่มแม่บ้าน หากไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชนเพื่อสานกระจูดชาย กลุ่มสมาชิกคงต้องประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน ซึ่งเมื่อตนเองมีอายุมากขึ้นก็จะว่างไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้มาจุนเจือครอบครัว แต่เมื่อร่วมกันก่อตั้งกลุ่มเพื่อทำการผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจูดมาจำหน่าย สมาชิกแต่ละท่านจะมีรายได้เฉลี่ย 4,500 - 5,000 บาท/คน/เดือน หลังจากหักค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการจักสานแล้ว นอกจากรายได้ที่เกิดจากการใช้แรงงานจักสานผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายแล้ว การรวมกลุ่มเป็นธุรกิจชุมชนและประสบผลสำเร็จนั้นได้แสดงออกให้กับคนรุ่นหลังได้เห็นว่า การสรรหาอาชีพโดยนำเอาวิถีชีวิตดั้งเดิมมาปรับใช้ให้เข้ากับยุคสมัยสามารถหาเลี้ยงชีพในชุมชนตนเองได้ ผลสะท้อนดังกล่าวทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่เริ่มลดความคิดที่จะออกจากชุมชนเพื่อเข้าไปทำงานทำในเมือง แม้กระนั้น หากคนรุ่นใหม่มีโอกาสจะทำงานจักสานเสื่อกระจูด แต่การสร้างงานให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการค้าขาย ฯลฯ จะช่วยให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าตามทันสังคมเมืองมากขึ้น แต่ที่ไม่เหมือน คือ การคงไว้ซึ่งคนในชุมชน

หมู่บ้านของตนเอง ทำธุรกิจภายในชุมชนหมู่บ้านเองสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคม ชนบทได้อย่างไม่ยาก

อย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาแขนงนี้เป็นสิ่งที่ไม่ได้ง่ายนักในสังคมยุคปัจจุบัน หากได้รับการสานต่อและเผยแพร่ความรู้ออกไปจากคนรุ่นใหม่สู่รุ่นลูก รุ่นหลาน กระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์จากกระจูดจะกลายเป็นหนึ่งในหัตถกรรมแห่งภูมิปัญญาโบราณ ที่มีแหล่งกำเนิดมาจาก บรรพบุรุษของเราเอง หากความร่วมมือจากทุกฝ่ายเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เชื่อว่าผลที่ได้รับต่อสังคม นอกจากงานภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมจากกระจูดแล้ว ยังสามารถเชื่อมโยงวิถีของชาวบ้านดั้งเดิม และวิถีการดำเนินชีวิตในยุคสมัยปัจจุบันได้อีกทางหนึ่ง

4.3.2 บทบาทและผลประโยชน์ของชาวบ้านในตำบล

แม้ธุรกิจชุมชนของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอดวงครุ จังหวัดพัทลุง จะมีสมาชิกเพียง 67 คน แต่กลุ่มธุรกิจชุมชนกลุ่มอื่นในท้องถิ่นเริ่มที่จะ ก่อตั้งเพื่อดำเนินธุรกิจชุมชนในรูปแบบที่ใกล้เคียงกัน เพียงแต่ผลิตภัณฑ์ที่เป็นหลักของกลุ่มจะมี จุดเด่นที่แตกต่างกัน สำหรับกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดของกลุ่มที่ทำกำรศึกษานั้น จุดเด่น คือ ความประณีตที่งดงามของชิ้นงานที่ได้รับการยอมรับจากผู้ซื้อทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มีการสั่ง ให้ทำการผลิตสินค้าที่ทำจากกระจูดหลากหลายประเภทเข้ามาอย่างต่อเนื่อง การเข้ามาของ ชาวต่างชาติในอดีตอาจไม่ได้ส่งสัญญาณเกี่ยวกับธุรกิจให้กับชาวบ้านมากนัก เนื่องจากกลุ่ม นักท่องเที่ยวจะรู้จักน้อยต้องได้รับการชักชวนจากผู้นำเที่ยวในชุมชน ต่อมาการแนะนำต่อของกลุ่ม นักท่องเที่ยวและความชื่นชอบที่ผู้นำเที่ยวสังเกตเห็น จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้กลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์ หลากหลายเพิ่มมากขึ้น กอปรกับในชุมชนเองมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม คือ ทะเลสาบนกน้ำ หรือ ชื่อสถานที่ท่องเที่ยวว่าทะเลน้อย ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาแวะเวียนในชุมชนหมู่บ้าน มากขึ้น เทียวชมสินค้าที่ระลึกจำพวกเครื่องจักสาน ของตกแต่งที่ทำจากเปลือกหอย เครื่องประดับ จากเปลือกหอย เป็นต้น ธุรกิจที่ต่อยอดดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านภายในตำบลได้เริ่มทำอาชีพ ค่าขายมากขึ้น ซึ่งจุดเริ่มต้นของความคึกคักในการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยวได้ เริ่มต้นจากธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอดวงครุ จังหวัด พัทลุง นั่นเอง

การเป็นวงล้อขับเคลื่อนให้เกิดความเชื่อมั่นในการทำธุรกิจชุมชนของกลุ่มอื่น กลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมมือที่ได้จัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชนและเริ่มทำงานเป็นกลุ่มด้านการจักสานกระจูดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2537 - ปัจจุบัน รวม 15 ปี ชาวบ้านภายนอกกลุ่มได้ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี เพราะกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดเป็นบ่อเกิด หรือเป็นตัวอย่างให้กับคนรุ่นใหม่ได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการเคารพภูมิปัญญาดั้งเดิม จนผลผลิตของความตั้งใจรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชนได้แสดงออกมาเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ แสดงออกได้อย่างตรงไปตรงมาและสามารถให้ข้อมูลพร้อมกับทำให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้านได้เชื่อมั่นว่า ศักยภาพภายในชุมชนสามารถสร้างขึ้นมาได้จากการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้ทำวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาด้วยตนเอง สิ่งที่เห็นอย่างเด่นชัดของสมาชิกภายในชุมชนเดียวกัน คือ ความเป็นมิตรและให้การสนับสนุนเพื่อให้ชุมชนหมู่บ้านของตนเองกลายเป็นเมืองท่องเที่ยว ที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักผ่อน เพราะภายในชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีร้านค้าที่พร้อมจำหน่ายสินค้าที่ระลึก กอปรกับบทบาททางอ้อมของชาวบ้าน คือ การเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนกันในสถานานสานกระจูด ซึ่งในสมัยก่อนแต่ละบ้านจะมีหน้าเรือนสานลาดด้วยซีเมนต์ มีเพื่อนบ้านใกล้เคียงจะมารวมกันสานกระจูดของตนเอง บ้างก็สอนเด็กให้หัดสาน บ้างก็นำลูกน้อยมาไกวเปลไปพลางสานกระจูดไปพลาง หรือถ้าเป็นวัยรุ่นหนุ่มสาวก็นำวิทยุมาเปิดฟังเพลงคลอไปด้วย บรรยากาศจะคึกคักกันตั้งแต่เช้ามีดถึงจรดค่ำทีเดียว แต่สำหรับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือได้ใช้สถานที่ทำการของกลุ่มเป็นจุดศูนย์กลางของหมู่บ้านในแต่ละวันจะมีชาวบ้านแวะเวียนเข้ามาพูดคุยข่าวสาร การบ้านการเมือง รวมทั้งสภาพปัญหาของภายในชุมชนหมู่บ้าน ทำให้กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดกลับกลายเป็นจุดรวมความไว้วางใจของชาวบ้าน ดังนั้น จึงไม่แปลกอะไรที่กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จะมีกลุ่มแม่บ้าน ผู้นำแม่บ้านเป็นตัวหลัก ร่วมมือร่วมใจทำงานเพื่อส่วนรวมเสมอมาจนถึงปัจจุบัน

4.3.3 บทบาทและผลประโยชน์ของผู้นำ องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานราชการ

บทบาทของผู้นำชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลพร้อมคณะทำงานทุกท่านได้ยื่นมือเข้ามาสนับสนุนกลุ่มตั้งแต่แรกเริ่มภายหลังการจัดตั้งกลุ่ม 2 ปี ในปี พ.ศ.2539 หน่วยงานราชการได้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม โดยจัดส่งสมาชิกบางคนให้ไปศึกษาดูงานที่ศูนย์ศิลปาชีพเพื่อการศึกษาศึกษาพิบูลทอง จังหวัดนราธิวาส เพื่อนำความรู้มาเผยแพร่ให้สมาชิกคนอื่นทราบ สานต่อด้วยการเชิญครูฝึกมาสอนการดัดแปลงลวดลายให้สวยงาม ร่วมสมัยทำให้สินค้าจากต้นกระจูดมีความคงทนและความสวยงามร่วมด้วย ใช้เวลาฝึกประมาณ 15 วัน เนื่องจาก

สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่มีพื้นฐานการจักสานอยู่แล้วจึงสามารถดัดแปลง และพลิกแพลงข้อเสนอแนะของผู้ฝึกให้เข้ากับชุมชนได้อย่างง่ายดาย ต่อมาในปี พ.ศ.2541 ชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อยได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินมาที่ตำบลทะเลน้อย และได้ทรงทอดพระเนตรเห็นราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพจักสานเสื้อสำหรับปูนั่ง จึงมีพระราชดำริที่จะส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกระจูด หลังเสด็จกลับไม่นานได้ส่งครูฝึกจักสานจากพระราชวังสวนจิตรลดา มาฝึกสอนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายชนิด ต่อจากนั้นหน่วยงานราชการได้เข้ามาส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. 2541 หลังการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดมา 4 ปี สมาชิกภายในกลุ่มได้เพิ่มมากขึ้น เริ่มจากสมาชิกที่ร่วมก่อตั้งกลุ่มธุรกิจทั้งหมด 16 คน ได้เพิ่มสมาชิกเป็น 67 คน ทำให้สถานที่เดิมที่ใช้ลานหน้าบ้านของนางสาวคล่อง ชุ่นเซ่ง คับแคบไป ทางกลุ่มจึงได้รับอนุญาตจาก องค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย (ขณะนั้นเป็นสภาตำบล) ให้ใช้ส่วนหน้าของโรงเรียนหมู่บ้านสำหรับเลี้ยงวัวที่ใช้ส่งเสริมการเลี้ยงวัวของกรมปศุสัตว์เป็นที่ทำการกลุ่มชั่วคราว แต่ต่อมาทาง องค์การบริหารส่วนตำบลได้อนุมัติเงินจำนวน 70,000 บาท เพื่อก่อสร้างอาคารเพิ่มเติมจากสวนเดิมเป็นอาคารเพื่อใช้แสดงสินค้าที่ผลิตแล้วเสร็จ ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเลือกดูได้อย่างสะดวก ในเงื่อนไขการผ่อนชำระดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อปี ของภาระหนี้ที่เหลืออยู่ แต่ไม่มีเงื่อนไขในการส่งเงินกู้คืน ทำให้กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดได้มีอาคารทำการของกลุ่มเป็นการถาวร และจากผลประกอบการของกลุ่มได้รับผลกำไรอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มได้ชำระคืนเงินกู้ 70,000 บาท ให้กับ องค์การบริหารส่วนตำบลในปี พ.ศ.2547

บทบาทที่เห็นได้อย่างชัดเจนถึงความร่วมมือกันก่อตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดภายในชุมชนหมู่บ้าน นอกจากสมาชิกภายในกลุ่มจะมีการแบ่งหน้าที่งานที่รับผิดชอบกันแล้ว กลุ่มยังได้เชิญให้ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเป็นที่ปรึกษาของกลุ่ม ดังนี้

นาย คณนาถ	หมื่นหนู	ตำแหน่ง	กำนัน
นาย บุญส่ง	วิเชียรบุตร	“	ผู้ใหญ่บ้าน
นาย เพียร	หนูลาย	“	ผู้นำชุมชน
นาย ประวิง	เพชรบุญ	“	เกษตรตำบล
นาง วดี	นวลสกุล	“	เจ้าหน้าที่เคหกิจ

เช่นเดียวกัน ทางหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้จัดขึ้นภายในชุมชนหมู่บ้านกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือจะเข้าร่วมและเป็นตัวแทนสำคัญในการร่วมกันจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง หรือมีบทบาทสูงสุดในการเป็นส่วนประสานระหว่างหน่วยงานราชการกับชาวบ้าน ยกตัวอย่างเช่น กรณีมีการประชุมมอบนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐ ทางกลุ่มจะส่งตัวแทนเข้าร่วมทุกครั้งเพื่อเป็นกระบอกเสียงให้กับชาวบ้านที่ไม่ได้ร่วมเข้าประชุม และนำข้อมูลมาถ่ายทอดให้กับชาวบ้านรับทราบอีกครั้ง กอปรกับสถานที่ที่ตั้งของกลุ่ม จะมีชาวบ้านแวะเวียนเข้ามาปราศรัยกับสมาชิกกลุ่มตลอดทั้งวัน การสื่อสารข่าวสารต่าง ๆ จึงเป็นไปได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพในภาพรวมเป็นอย่างดี ซึ่งยากที่จะสรรหากลุ่มชุมชนหมู่บ้านใดที่จะเกิดความแข็งแกร่งภายในชุมชนหมู่บ้านได้เทียบเท่ากับชุมชนหมู่บ้านในตำบลทะเลน้อย

อนึ่ง การให้ความร่วมมือร่วมกันในการก่อร่างสร้างกลุ่ม สร้างชุมชนหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งนั้น เป็นผลดีที่จะช่วยต้านทานภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันที่พึ่งพิงระบบเศรษฐกิจภายนอกมากเกินไป เมื่อเกิดวิกฤตกับระบบเศรษฐกิจ การเงิน การปกครองของประเทศมหาอำนาจ ประเทศไทยจะได้รับผลกระทบด้วย สืบเนื่องมาจากระบบทุนนิยมที่อิงการหมุนเงินเข้าออกด้วยการค้าขายเพื่อการส่งออก จึงทำให้ในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทุกหน่วยสังคม ในทางกลับกัน การดำเนินชีวิตแบบชนบทที่เข้ามา-ใช้ไป-ทำกินกันเองในชุมชน จะได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตดังกล่าวน้อยมาก เพราะพึ่งพิงกับระบบภายนอกน้อยที่สุด จนกระทั่งในปัจจุบันถิ่นฐานบ้านเกิดได้ต้อนรับลูกหลานที่เดินทางแสวงหาอาชีพในเมืองได้กลับมาจำนวนมาก และอาชีพที่จะรองรับกับกลุ่มคนวัยทำงานที่มีพลังงานและมีความจำเป็นที่ต้องใช้จ่ายเงินทอง นั่นคือ อาชีพดั้งเดิมของแต่ละชุมชนหมู่บ้าน อาทิเช่น ในพื้นที่ติดทะเลอาชีพประมงจะเริ่มมีผู้เข้ามาทำกันค่อนข้างมาก เจกเช่นเดียวกัน การสร้างงานให้เกิดขึ้นภายในชุมชนแม้จะเป็นชุมชนใดก็ตาม จะต้องมีสิ่งที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในอดีต หากแต่ชุมชนต้องสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นเหมือนกับธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย ที่เริ่มสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นรากฐานให้กับเด็กรุ่นลูก รุ่นหลานได้เจริญรอยตาม ความภาคภูมิใจที่ได้รับการสืบทอดจะส่งต่อไปกับลูกหลานเพื่อคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมได้ไม่ถูกกลืนหายไปพร้อมกับคลื่นทุนนิยมที่ถาโถมเข้ามาเป็นระลอก

4.3.4 บทบาทและผลประโยชน์ของพ่อค้าคนกลาง

ความหมายของ พ่อค้าคนกลางในงานวิจัยครั้งนี้ หมายถึงผู้ซื้อผลิตภัณฑ์จากกระจูดจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือในปริมาณที่มากกว่า 10 ชิ้นต่อชนิดผลิตภัณฑ์

เพื่อนำไปขายให้กับผู้ซื้อรายปลีก โดยมีหน้าร้านเพื่อตั้งจำหน่ายสินค้าของตนเอง ดังนั้น กลุ่มพ่อค้าคนกลางของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดที่เข้ามาซื้อเป็นประจำทุกเดือนมีประมาณ 2-3 ราย ได้แก่ ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง และ Home Stay ภายในชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย และพ่อค้าที่มีร้านจำหน่ายตั้งอยู่ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดจะตั้งราคาจำหน่ายไว้สำหรับขายให้พ่อค้าคนกลางต่ำกว่าราคาจำหน่ายปลีกทั่วไปประมาณ 10-30 บาทต่อชิ้น ขึ้นอยู่กับปริมาณการซื้อในครั้งนั้น และผู้ซื้อเพื่อจำหน่ายต่อจะตั้งราคาสูงกว่าผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันของกลุ่มประมาณ 10-20 บาท ดังนั้น พ่อค้าคนกลางจะมีกำไรจากการขายประมาณ 20-50 บาทต่อชิ้น อนึ่ง พ่อค้าคนกลางจะไม่สามารถตั้งราคาจำหน่ายได้สูงกว่านี้มากนัก เนื่องจากผลิตภัณฑ์จากกระจูดมีจำหน่ายอยู่ทั่วไปในพื้นที่จังหวัดพัทลุงและจังหวัดใกล้เคียง หากตั้งราคาจำหน่ายสูงลูกค้าจะปฏิเสธการซื้อในทันที

ดังนั้น การซื้อในปริมาณมากของผู้ซื้อหรือที่เรียกว่าพ่อค้าส่ง นางปราณี บัวแก้ว เลขานุการกลุ่มได้กล่าวว่า มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับพ่อค้าส่งหรือเจ้าของกิจการที่ซื้อสินค้าแล้วนำไปขายต่อประมาณร้อยละ 10 ของการจำหน่ายสินค้าทั้งหมด ซึ่งทางกลุ่มได้กำหนดจำนวนซื้อมากกว่า 10 ชิ้นขึ้นไปเป็นการค้าส่ง และตั้งราคาจำหน่ายสินค้าน้อยกว่าการจำหน่ายในราคาปกติประมาณ 10-30 บาทต่อชิ้น แล้วแต่ปริมาณการซื้อ และกล่าวต่อไปว่าการซื้อจำนวนมากของผู้ส่งจะซื้อไปเพื่อจำหน่ายในทันที โดยมีได้ปรับตกแต่งผลิตภัณฑ์ร้อยละ 70 ตั้งราคาจำหน่ายสูงกว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์จากเสื่อกระจูดชิ้นละ 10 บาท ยกตัวอย่างเช่น ศูนย์จำหน่าย OTOP ของจังหวัดพัทลุง และมีเพียงร้อยละ 30 ที่ซื้อไปเพื่อทำการตกแต่งจำหน่ายในราคาที่สูงกว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด 100-200 บาท โดยรูปแบบการตกแต่งได้ประดับผ้าลวดลายต่าง ๆ ให้กับผลิตภัณฑ์ เช่น กระจูดสะพายข้าง กระจูดถือ เป็นต้น

หากจะเปรียบกับรายรับเฉลี่ยต่อเดือนที่สมาชิกภายในกลุ่ม ได้รับจากการสานผลิตภัณฑ์จากกระจูด ประมาณ 150-200 บาท/คน/วัน หรือมากกว่าขึ้นอยู่กับจำนวนชิ้นงานที่สมาชิกแต่ละคนนำส่งให้กับทางกลุ่ม หากสมาชิกสามารถจักสานสินค้าได้ตามที่กล่าวข้างต้น คือสามารถสานกระจูดสะพาย ราคาจำหน่ายใบละ 180-200 บาท ได้วันละ 2 ใบ สมาชิกท่านนั้นจะมีรายรับวันละ 360-400 บาท (เฉพาะวันที่ทำการจักสาน) หรือสมาชิกมีความถนัดในการสานเสื่อปูนั่ง สามารถสานเสื่อปูนั่ง ขนาด 1*1 เมตร ราคาจำหน่ายชิ้นละ 100 บาท ได้วันละ 2 ผืน สมาชิกท่านนั้นจะมีรายรับวันละ 200 บาท ซึ่งสูงกว่าค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำตามประกาศของกระทรวงแรงงานที่มีผลใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2551 ซึ่งกำหนดให้พื้นที่จังหวัดพัทลุงมีอัตราค่าจ้าง

อาจจะมีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นสูงกว่าบ้างแต่เป็นสิ่งที่สมาชิกภายในกลุ่มยอมรับได้ เพื่อแลกกับการอยู่ในถิ่นฐานบ้านเกิดของตน ไม่ต้องเดินทางไปเพื่อขายแรงงานในพื้นที่อื่น ซึ่งวัยของสมาชิกภายในกลุ่มไม่ได้เอื้ออำนวยให้กับงานขายแรงงาน เหมือนดั่งวัยแรงงานทั่วไปที่สามารถทำได้ ทำให้กลุ่มผลิตภัณฑจากกระจุยดำรงค์อยู่ในสภาวะเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน กระบวนการอยู่รอดของกลุ่มได้สะท้อนให้เห็นถึงสมดุลระหว่างการผลิตและการขาย การได้รับมาของรายรับสามารถจัดสรรปันส่วนให้กับสมาชิกภายในกลุ่มได้อย่างเสมอภาค เพื่อนำไปใช้จ่ายก่อเกิดวงจรของการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนหมู่บ้าน และสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพการงานที่มั่นคงให้กับกลุ่มสมาชิกจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ทุกบตบาทที่ได้กล่าวมาเป็นการทำหน้าที่ของคนแต่ละคน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านเดียวกัน ประกอบด้วยวิถีการผลิตหลากหลายแบบดำรงอยู่ร่วมกัน สำหรับสังคมชนบทที่ปัจจุบันได้ผสม กลมกลืน บางส่วนยังคงยึดถือที่จะคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตก่อนทุนนิยมในสมัยทุนนิยม กับบางกลุ่มที่ได้พัฒนาวิถีการผลิตแบบทุนนิยม แทนที่จะขจัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกไปจากสังคม แต่ในทุกหน่วยของสังคมกลับมีทั้ง 2 ส่วนแทรกอยู่ในเนื้อเดียวกันได้อย่างลงตัว หรือทำให้แนวคิดในศตวรรษที่ 19 ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ของนักคิด เรย์ และเมลลาซซูส์ เชนเคียงกับในปัจจุบัน “การรักษาไว้บางส่วนพร้อม ๆ กับการทำลายในบางส่วน” จึงเป็นตรรกะการเคลื่อนไหวของวิถีการผลิตในสมัยทุนนิยมได้อย่างลงตัว วงล้อการเคลื่อนที่ไปข้างหน้ายังคงดำเนินต่อไป หากแต่ประโยชน์ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาในอีกหัวข้อหนึ่งเกี่ยวกับความสำเร็จในการดำรงไว้ของกลุ่มมีปัจจัยมาจากสิ่งใด เพื่อให้ธุรกิจชุมชนอื่นนำมาปรับใช้ให้เหมาะกับธุรกิจชุมชนของตนในหัวข้อถัดไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน

จากการให้ความหมายของธุรกิจชุมชนในบทที่ 1 ข้างต้น โดยสรุป ธุรกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน โดยอาศัยปัจจัยการผลิตที่ชุมชนนั้นเป็นเจ้าของ โดยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้น และมีการจัดการที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ การจัดตั้งธุรกิจชุมชนสามารถดำเนินการได้ในหลายรูปแบบ อาทิ กลุ่ม สหกรณ์ บริษัท ฯลฯ เป็นต้น กอปรกับผลิตภัณฑ์ที่ธุรกิจชุมชนผลิตขึ้นมานั้นต้องเพื่อการยังชีพ คือ การผลิตแล้วนำไปขายได้เงินมาเพื่อนำไปซื้อปัจจัยยังชีพอื่น ๆ ดังนั้น ธุรกิจชุมชนจะต้องแสวงหากำไร ถ้าไม่มีกำไรธุรกิจชุมชนจะอยู่ไม่ได้ ทำให้ผลประกอบการของธุรกิจชุมชนที่เกิดผลกำไร และมีผลกำไรอย่างต่อเนื่องเพิ่มขึ้นในปีถัดไป จัดได้ว่าธุรกิจชุมชนนั้นประสบผลสำเร็จ แต่การประสบผลสำเร็จมิได้มีปัจจัยเพียงกำไรเท่านั้น ยังมีปัจจัยอื่นที่แสดงออกถึงความสำเร็จรองลงมา คือ การร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิกภายในกลุ่ม การเป็นจุดศูนย์รวมของชาวบ้าน และเป็นกลุ่มที่ช่วยสื่อสารข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐสู่ชาวบ้านได้อย่างทั่วถึงและครบถ้วน เช่น ผลการวิจัยของ ใจมานัส พลอยดี (2540) ที่ได้เขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาโท โดยมี ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ เป็นที่ปรึกษา ในชื่อเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย กรณีศึกษาอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยเสนอว่า ธุรกิจชุมชนเป็นการผลิตที่มีได้มุ่งเน้นผลตอบแทนในรูปแบบของผลกำไรเท่านั้น หากแต่ยังเน้นให้ผลตอบแทนที่ได้รับกระจายสู่สมาชิกของชุมชนให้มากที่สุด นอกเหนือจากการใช้กำไรเพื่อขยายกิจการ

ซึ่งจากงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาในประเด็นที่แตกต่างด้านมุมมองจากของ ใจมานัส พลอยดี เพื่อช่วยเสริมความสมบูรณ์ของปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่มธุรกิจชุมชนให้เกิดความหลากหลายมากขึ้น โดยในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มร่วม 15 ปี โดยทำการศึกษาเจาะลึกว่าธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุตของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ทำอย่างไรจึงประสบผลสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่ม ซึ่งอาจเหมือนหรือแตกต่างกับธุรกิจชุมชนอื่นที่ประสบผลสำเร็จ โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการคัดเลือกหัวข้อนี้มาศึกษาเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับธุรกิจชุมชนอื่นสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที และช่วยส่งเสริมให้เกิดความ

เชื่อมั่นในการก่อตั้งธุรกิจชุมชนโดยการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาเป็นปัจจัยหลักในการผลิต เพราะหากกลุ่มอื่นปฏิบัติตามแนวทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้นั้น ถือได้ว่าสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งต้องสรรหาจากการควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามรูปแบบที่ได้มีการตกลงในกฎระเบียบของกลุ่มต่อไป

ในทางปฏิบัติ หลังการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยหลากหลายด้านที่ส่งเสริมทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการก่อตั้งเป็นธุรกิจชุมชน จึงขอแบ่งประเด็นในการวิเคราะห์ออกเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ ปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากกลุ่มสมาชิก ปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากกลุ่มชาวบ้านและปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งทั้ง 3 ปัจจัยหลักนี้มีบทบาทคละด้านแต่จำเป็นต้องประกอบด้วยกันทั้ง 3 ฝ่าย มิฉะนั้น การประสบความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนจะไม่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดได้ก่อตั้งมานานร่วม 15 ปี ความมั่นคงที่เกิดขึ้นจะชัดเจนในช่วงปีหลัง สำหรับช่วงต้นของการจัดตั้งกลุ่มได้ประสบกับปัญหาหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการเงิน ปัญหาด้านสถานที่ตั้งถาวรของโครงการ ปัญหาการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ จนกระทั่งทุกวันนี้กลุ่มได้รับการยอมรับของคนในชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง การเดินทางของธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ มีรูปแบบการดำเนินงานอย่างไรที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และขอรรถาธิบาย ดังนี้

5.1 ปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากกลุ่มสมาชิก

ผู้วิจัยขอนำปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากกลุ่มสมาชิกลำมาวิเคราะห์ในหัวข้อแรก เนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดจากปัจจัยทั้งหมด และจากการสรุปและรวบรวมปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จ 9 ประการ จากการศึกษาของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ที่ได้นำมาอธิบายแยกแยะและเรียงลำดับความสำคัญ โดยมี 3 ปัจจัยที่เกิดจากกลุ่มสมาชิกมีส่วนร่วมโดยตรง ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวสมาชิก และปัจจัยที่เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์กับสถาบันภายนอก จะเห็นได้ว่าปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากกลุ่มสมาชิกเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมให้ปัจจัยด้านอื่น ๆ ประสบความสำเร็จตามมา จากการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน ในขั้นต้นเกิดจากการระดมทุนภายในกลุ่มสมาชิก โดยการขายหุ้นหรือเพิ่มจำนวนสมาชิกใหม่ กระทั่งปัจจุบันกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุดบ้านปลายตรอกร่วมใจได้ดำเนินการมาร่วม 15 ปี แหล่งเงินทุนสำคัญ คือ ผลประกอบการกำไรของกลุ่ม การกันสำรองในอัตราร้อยละ 40 ของกลุ่ม อยู่ในรูปของการออมทรัพย์ ทำให้กลุ่มมีแหล่งเงินทุนในการใช้จ่ายภายในกลุ่มได้ อาจมีการกู้ยืมในจำนวนไม่มากเพื่อมาสร้างห้องอบต้นกระจุด และผลิตภัณฑ์ที่सानแล้วเสร็จก่อนการจำหน่ายให้มีอายุการใช้งานยืนนานเท่านั้น ที่จะต้องหาแหล่งเงินทุนจากภายนอก แม้ในข้อมูลการศึกษาจะไม่ได้มีการระบุถึงจำนวนหุ้นทั้งหมดอย่างแน่ชัด แต่หากจะพิจารณาในส่วนของเงินฝากจะพบว่า กลุ่มมีการระดมทุนจากการออมทรัพย์เป็นหลักก่อนที่ จะทำการขยายไปสู่กิจกรรมอื่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการสะสมทุนขึ้นได้ในชุมชน ชุมชนที่ประสบความสำเร็จจากการดำเนินกิจกรรมนั้น จะสามารถสร้างกระบวนการสะสมทุนที่ขยายใหญ่ขึ้นได้จากเดิมที่เคยมีทุนอยู่จำนวนหนึ่งขยายเป็นทุนที่เพิ่มขึ้นจากการดำเนินงาน

2. ปัจจัยด้านการตลาด หากกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุด บ้านปลายตรอกร่วมใจ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น จะยิ่งทำให้กลุ่มขยายฐานการจำหน่ายเพิ่มมากขึ้นกว่าการมีจุดจำหน่ายในสถานที่ตั้งกลุ่มเพียงจุดเดียว ซึ่งศักยภาพด้านการผลิตสินค้าของกลุ่มสามารถรองรับการขยายตัวได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้น ปัจจัยด้านการตลาดถือเป็นปัจจัยภายนอกที่สมาชิกภายในกลุ่มจะสามารถเข้าถึงได้ยาก แม้กลุ่มจะแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบโดยแต่งตั้งตำแหน่งการตลาดอยู่แล้ว

3. ปัจจัยด้านการผลิต ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจทำการผลิตของแต่ละชุมชนหมู่บ้าน เนื่องจากชุมชนหมู่บ้านควรมีความรู้ความสามารถในสินค้าที่กลุ่มได้เปรียบกว่าชุมชนหมู่บ้านอื่น ทั้งในด้านทักษะการผลิตและการจัดจำหน่ายให้ตรงกับความต้องการของผู้สนใจซื้อ ดังนั้น ในการผลิตจึงต้องจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีแหล่งวัตถุดิบภายในชุมชนหมู่บ้านที่เพียงพอเพื่อลดต้นทุนอันเกิดจากการสรรหาวัตถุดิบมาผลิต นอกจากนี้การที่ชุมชนทำการผลิตในสินค้าที่ตนมีความได้เปรียบในทักษะการผลิตจะช่วยให้สินค้าที่ผลิตนั้นมีคุณภาพมาตรฐานมากขึ้น เช่นกรณีการซื้อสินค้าในปริมาณมากของพ่อค้าคนกลางที่เจาะจงมาหาซื้อผลิตภัณฑ์จากกระจุด ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ แทนที่จะหาซื้อจากการจำหน่ายในครัวเรือนของสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งคุณภาพของสินค้าที่กลุ่มได้ให้ความสำคัญสามารถดึงดูดความต้องการซื้อให้เข้ามาหากกลุ่มได้

4. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ถือเป็นหน้าที่ของสมาชิกภายในกลุ่มทุกคน ธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จมักมีการจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ตลอดจนความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกในการดำเนินงาน ดังเช่นกรณีของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุยของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจที่แบ่งหน้าที่ออกเป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ ทรัพย์ญิก ฝ่ายผลิต ฝ่ายการตลาด ฝ่ายตรวจสอบ และฝ่ายประชาสัมพันธ์ ตลอดจนช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มด้วยการประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไข โดยเน้นการแสดงความเห็นในแนวทางการแก้ไขปัญหาเพราะต้องช่วยกันดำเนินการเองทั้งหมด หากเกิดจากความคิดของคนใดคนหนึ่งจะยากแก่การลงมือปฏิบัติ

5. ปัจจัยด้านผู้นำ ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว เนื่องจากผู้นำมีบทบาทในการริเริ่มเสนอแนวทางเลือก การดำเนินกิจกรรม และการแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้นำที่ดีควรมีลักษณะที่สำคัญ อาทิเช่น รู้จักปรับปรุงกิจการงานให้ดีขึ้น เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์มองเห็นถึงความจริงที่เกิดขึ้นและสามารถหาทางที่จะป้องกันเหตุที่จะเกิดขึ้น หรือเป็นผู้มีเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะปานกลางและระยะยาว ผลการศึกษาพบว่า การจำกัดจำนวนสมาชิกภายในกลุ่มไม่ให้มากเกินไปในตอนต้นของการจัดตั้งกลุ่ม เกิดจากความคิดของผู้นำกลุ่ม เนื่องจากให้เหตุผลกับสมาชิกภายในกลุ่มว่าหากเปิดรับสมาชิกมากเกินไป จะเกิดการระดมทุนเพียงในนาม จำนวนสมาชิกที่เข้ามาช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องใช้แรงงานเกือบทั้งวันในการทำงานจะมีน้อย และจะเกิดเหตุการณ์เลื่องงานนำไปสู่ต้นเหตุของการล้มเหลวในการรวมกลุ่มเป็นธุรกิจชุมชนได้ จัดเป็นเหตุผลที่สำคัญและเป็นเหตุผลเดียวที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นต้นเหตุของความเข้มแข็งของกลุ่มจนกระทั่งประกอบกรรมมาได้ร่วม 15 ปี

6. ปัจจัยด้านแรงงาน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจใช้แรงงานที่มีอยู่ภายในชุมชนหมู่บ้านทั้งหมด และเกิดจากการสมัครใจที่จะเข้าร่วมกลุ่มของสมาชิกเอง ยังเป็นการช่วยให้แรงงานนั้นเป็นแรงงานที่มีทักษะสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ตัวเอง จากการร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเอง หรือจากการร่วมประชุมกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้รักษาความเป็นชุมชนมิให้แรงงานไหลเข้าไปขายแรงงานในเมือง ช่วยลดปัญหาครอบครัวและช่วยลดความขัดแย้งภายในชุมชน เนื่องจากสมาชิกภายในชุมชนต่างทำมาหาเลี้ยงชีพ และเกื้อหนุนกันภายในชุมชนจะสามารถสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นได้

7. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ถือเป็นปัจจัยที่ต้องตระหนักถึงความสำคัญเป็นอันดับต้น เนื่องจากความสำเร็จทั้งหมดมีโอกาสเกิดขึ้นได้หากขาดการร่วมมือกันของสมาชิกภายในกลุ่ม จากการลงพื้นที่ศึกษากลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดได้เห็นถึงความร่วมมือกันในการทำงานทุกกิจกรรมของกลุ่มด้วยความเต็มใจและด้วยความสุขในการทำงาน แม้สถานที่ทำงานอาจจะคับแคบและอบอ้าวสะท้อนให้เห็นในรูปของผลกำไรจากการทำงานที่ราบรื่น และแบ่งสรรผลประโยชน์ตามกฎหมายที่ได้ร่วมกันวางไว้ ก่อให้เกิดจุดแตกต่างจากธุรกิจชุมชนอื่น ๆ ที่ขาดการร่วมมือกันของสมาชิกภายในกลุ่ม ส่งผลให้กิจกรรมบางอย่างได้รับความสนใจและกิจกรรมบางอย่างไม่มีผู้ร่วมงาน ทำให้กลุ่มยากแก่การควบคุมอาจเป็นบ่อเกิดของความล้มเหลวภายในกลุ่มได้

8. ปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ควรเน้นปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวกทั้งที่เกิดจากการแสดงออกของสมาชิกภายในกลุ่ม และจากการเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐและของชุมชนหมู่บ้าน กรณีกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดบ้านปลายตรอกร่วมมือ แสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนในการเป็นศูนย์รวมของชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาและการเปิดโอกาสให้ธุรกิจชุมชนอื่นเข้ามาศึกษาดูงาน เป็นต้น

9. ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร ระเบียบข้อบังคับเป็นกฎหมายที่กติกาก่อให้เกิดทุกคนปฏิบัติตามในอันที่จะทำให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย ซึ่งการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น กฎเกณฑ์กติกาดังกล่าว จึงต้องเกิดขึ้นจากข้อตกลงของสมาชิกเป็นพื้นฐาน กระบวนการนำข้อตกลงนั้นมาปรับใช้ให้เป็นจริง หากระเบียบกฎหมายที่นำมาใช้นั้นไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเห็นชอบจากสมาชิก อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งและติดขัดในการดำเนินงานและนำไปสู่ภาวะชะงักงันและเกิดความล้มเหลวของกลุ่มในที่สุด

อนึ่ง ผลการศึกษาจากปัจจัย 9 ประการข้างต้น สรุปได้ว่าหากธุรกิจชุมชนใดปฏิบัติตามจะนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงาน หากแต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยขอจำแนกแยกแยะออกเป็นผลการศึกษาใน 3 หัวข้อ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการอธิบายให้แจ่มชัดยิ่งใหญ โดยส่วนใหญ่จะเกิดจากการร่วมกันตั้งกฎหมายและช่วยกันปฏิบัติตามกฎหมายที่ได้ร่วมกันตั้งขึ้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1.1 กฎเกณฑ์การแบ่งสรรผลประโยชน์ของสมาชิกภายในกลุ่ม

หรือระบบการเงินภายในกลุ่ม ความสามารถในการระดมทุนและการสะสมทุน เป็นความสามารถประการแรกที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง หลังการสะสมทุนคณะทำงานและสมาชิกภายในกลุ่มต้องมีความสามารถในการบริหารกระแสเงินไหลเข้าและกระแสเงินไหลออก ควบคุมการดูแลให้เกิดสภาพคล่องให้ใช้จ่ายเงินไปในทางที่ก่อประโยชน์แก่กลุ่มมากที่สุด นอกจากนี้ความสามารถทางด้านบัญชีจึงเป็นสิ่งสำคัญรองลงมา ซึ่งธุรกิจชุมชนหลายแห่งยังขาดบุคลากรด้านบัญชีทำให้การบริหารการเงินไม่รัดกุม ขาดประสิทธิภาพในการใช้ประโยชน์ของตัวเงินอาจนำไปสู่ความผิดพลาดและความล้มเหลวได้ ตัวอย่างกรณีธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระเจ็ด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง สามารถชี้ให้เห็นถึงความสำคัญที่เกิดขึ้นกับกลุ่มได้อย่างชัดเจน ในด้านการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน และที่มีความแตกต่างอย่างเด่นชัดเนื่องจากธุรกิจชุมชนอื่นที่จัดสรรแบ่งรายได้ตามปริมาณหุ้นที่ลงทุนไว้ แต่กลุ่มได้จัดแบ่งตามกำลังแรงงานที่ได้เสียไปในการทำงานแต่ละวันด้วย ทำให้สัดส่วนการแบ่งสรรรายได้สมาชิกกลุ่มได้ให้ความสำคัญกับการเสียเวลาในการดำเนินชีวิตเป็นจุดสำคัญ กล่าวคือ สมาชิกท่านใดลงแรง ลงกำลังพลังแรงงานมากจะได้รับผลตอบแทนมาก อิงตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เช่น สัดส่วนการแบ่งค่าตอบแทนของกรรมการบริหารกลุ่มร้อยละ 10 ให้กรรมการบริหารกลุ่มจำนวน 5 ท่าน ที่ต้องเข้ามาทำงานที่กลุ่มยามว่างเกือบทุกวัน หรือเดินทางเพื่อเข้าร่วมกับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ในฐานะ เป็นตัวแทนของสมาชิกภายในกลุ่ม และที่ทำให้กลุ่มมีฐานที่มั่นอย่างมั่นคง เนื่องจากทางกลุ่มจะจัดเวรหมุนเวียนอยู่ประจำที่ร้าน (ที่ทำการของกลุ่ม) ทุกวัน ทำให้ลูกค้าเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าได้ตามสะดวกตลอดทั้งวันหรือมีกรณีเร่งด่วนในการกระจายข่าวสารกลุ่มจะกระจายได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่องถูกต้องคือ ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่อยู่เวรร้านประจำวันร้อยละ 10 เพื่อจ่ายเป็นค่าตอบแทนให้เจ้าหน้าที่ที่ผลัดกันอยู่เวรประจำกลุ่ม โดยเฉลี่ยวันละ 5 คน

ข้อตกลงดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มมีความต่อเนื่องในทุกด้านอย่างสมดุล ทั้งในด้านการให้บริการลูกค้า ด้านการจำหน่ายสินค้า ด้านการสื่อสารข้อมูล ด้านความสอดคล้องเป็นเนื้อเดียวของสมาชิกภายในกลุ่ม ด้านการผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อ ฯลฯ ซึ่งความต่อเนื่องดังกล่าวทำให้ลูกค้าและหน่วยงานต่าง ๆ เชื่อมถึงคุณภาพของกลุ่ม กอปรกับคุณภาพของสินค้าที่มีความประณีตและสวยงาม กลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมมือ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงจึงได้กลายเป็นธุรกิจชุมชนที่กลุ่มนักท่องเที่ยวสนใจเข้าชมและซื้อสินค้าที่ระลึก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความเสมอภาคแม้ในชุมชนจะไม่ได้มองเห็นความสำคัญเป็นประการแรก แต่เมื่อขาด

ความเสมอภาคไปแล้วจะก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาในทันที ซึ่งกลุ่มได้ป้องกันไว้อย่างแน่นอน สมาชิกคนใดเสียพลังแรงงานไปมากหรือน้อยประการใด จะได้รับผลตอบแทนในรูปของเม็ดเงินมากขึ้นเพียงนั้น ผลสุดท้ายความเสมอภาคของรายได้จึงกลับกลายเป็นประเด็นสำคัญประการแรก ที่สมาชิกกลุ่มได้ยกระดับให้เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดนั่นเอง

5.1.2 คุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ผลิต

ละแวกรอบชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง แวดล้อมไปด้วยต้นกระจุต ที่สามารถนำมาผ่านกระบวนการผลิตและจักสานเป็นเครื่องใช้ภายในบ้าน และในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมากมาย แต่เนื่องจากปัจจุบันต้นกระจุตได้ถูกคุกคามจากสัตว์ปีกที่ส่งวนไว้ในเขตพื้นที่อุทยานซึ่งเป็นพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ รอบทะเลน้อยทำให้ต้นกระจุตเสียหายไปค่อนข้างเยอะ ส่งผลให้ต้องซื้อมาจากตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ครั้งละปริมาณมาก ๆ และจากการลงพื้นที่รอบชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีกลุ่มที่ผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจุตในลักษณะเดียวกันอยู่ประมาณ 4 กลุ่ม ซึ่งล้วนแล้วแต่เพิ่งเริ่มก่อตั้งหลังการเติบโตของกลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมใจทั้งนั้น หากกล่าวถึงด้านคุณภาพของการสานกระจุตฝีมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจล้วนแล้วแต่มีความประณีต สวยงาม รูปแบบของผลิตภัณฑ์ตามสมัยนิยม สืบเนื่องจากประสบการณ์อันโชกโชนของสมาชิกที่มีชั่วโมงบินในการสานกระจุตมากกว่ากลุ่มอื่น กอปรกับเป็นที่นิยมของกลุ่มนักท่องเที่ยวทำให้การหมุนเวียนของการสั่งซื้อสินค้ามีอยู่ต่อเนื่องตลอดเวลา และเพื่อความคุ้มค่าของการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์จากกระจุตของกลุ่มแม่บ้านปลายตรอกร่วมใจ กระบวนการตรวจสอบสินค้าก่อนการจำหน่ายจึงถือเป็นจุดเด่นสำคัญที่กลุ่มอื่นไม่มี และช่วยยกระดับคุณภาพสินค้าของกลุ่มให้ดูมีระดับมากยิ่งขึ้น หากสินค้าที่ตรวจไม่ผ่านระดับมาตรฐานไม่ว่าจะเกิดจากความไม่สวยงาม หรือลวดลายผิดจากลวดลายมาตรฐาน หรือเกิดจากระดับสีของกระจุตไม่สม่ำเสมอ หน่วยงานตรวจคุณภาพสินค้า (Q.C.) จะคืนงานให้ผู้จักสานเพื่อปรับแก้ให้ได้มาตรฐาน พร้อมกับหักค่ามาตรฐานของสินค้าลงทำให้ผู้จักสานได้รับรายได้ลดน้อยลงตามไปด้วย

มาตรฐานการตรวจรับงานแม้จะดูเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์มากเกินไปแต่ในมุมกลับกันหากสมาชิกกลุ่มที่ทำการจักสานกระจุตตระหนักรู้ถึงจุดนี้ทุกระยะของการจักสาน จะทำให้สินค้ามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น พร้อมออกจำหน่ายรอดสายตาผู้ซื้อให้ตัดสินใจซื้อได้รวดเร็วมากขึ้นเช่นกัน จากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อีกอย่างที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุตของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจโดดเด่นกว่ากลุ่มอื่น คือ

ความทันสมัยของสินค้า ที่มีความหลากหลายและรูปแบบตามสมัยไม่ล้าหลัง รวมทั้งสีสันทันและลายที่ใช้ในการสาน ทำให้มีผลิตภัณฑ์ที่ตรงใจผู้ซื้อสินค้าทั้งเด็ก วัยรุ่น วัยทำงานและวัยสูงอายุ ทุกกลุ่ม อีกทั้งราคาสินค้ายังไม่แพง และบางชิ้นงานผู้วิจัยยังประเมินราคาซื้อสูงกว่าราคาจำหน่ายจริง ทำให้ผู้ซื้อมีความพอใจเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยได้สอบถามเพิ่มเติมกับเครือข่ายกลุ่ม คือ นางนันทนาธิป ราษฎร์แก้ว ว่าการตั้งราคาค่าหนึ่งถึงจุดใด และมีเหตุผลในการตั้งราคาอย่างไร คุณนันทนาธิป กล่าวว่า ทางกลุ่มได้มีการตกลงกับสมาชิกกลุ่มทุกท่านในการตั้งราคาไว้ในสินค้าแต่ละประเภท เช่น ราคาเริ่มต้นของกระเป๋าสะพายเป็นเท่าไร ราคาเริ่มต้นของกระเป๋าใส่เอกสารเป็นเท่าไร แล้วบวกเพิ่มจากราคาเริ่มต้น 2 ส่วน คือ ส่วนลดหลาย สีสันทัน และความประณีตที่เกิดขึ้นในชิ้นงาน และส่วนที่สอง คือ กำไรส่วนเพิ่มของแต่ละชิ้นงานประมาณชิ้นงานละ 10-15 บาท ทำให้สินค้าแต่ละรายการมีราคาจำหน่ายที่ค่อนข้างต่ำ เหมาะสมกับการจับจ่ายของลูกค้าทั้งที่ต้องการซื้อไว้ใช้ในครัวเรือน หรือซื้อสำหรับเป็นของฝาก และเมื่อลูกค้าซื้อสินค้าแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้เข้าไปสอบถามถึงจุดเด่นของกลุ่มว่าทำไมลูกค้าจึงตัดสินใจซื้อสินค้าจากกลุ่มผลิตภัณฑ์นี้มากกว่าการซื้อจากที่อื่น คำตอบคือ สินค้าของกลุ่มนี้มีความสวยงาม คุ่มราคาและควรค่าแก่การซื้อเป็นของฝากอย่างยิ่ง

5.1.3 ความภูมิใจในการผลิตสินค้า

หลังจากกลุ่มได้รับรายการสั่งซื้อสินค้าจากลูกค้าที่ติดต่อเข้ามา กลุ่มจะจัดสรรแบ่งปริมาณการสั่งซื้อให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึง หากรายการสินค้ามีความเฉพาะมากกว่าแบบมาตรฐานที่มีอยู่ในร้าน กลุ่มจะคำนึงถึงความชำนาญในการจักสานสินค้าแต่ละชนิดให้กับสมาชิกที่มีความถนัดในด้านนั้นมากที่สุด ส่งผลให้สินค้าที่ผลิตออกมาลูกค้าได้รับความพอใจเป็นอย่างมาก ผลสะท้อนของการผลิตสินค้าที่เกิดจากความพึงพอใจและภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้นำมาปรับใช้ในการทำงาน ทำให้สินค้ามีคุณภาพดี ราคาจำหน่ายไม่สูงมากนักเหมาะสมกับชิ้นงานที่ได้จักสาน และจากกฎเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ของการดำเนินกิจการ หากมีผลประกอบการได้กำไรทางกลุ่มจะจัดสรรในสัดส่วนร้อยละ 10 ตามจำนวนหุ้นที่สมาชิกลงทุนไว้ตั้งแต่แรกเข้าคนละไม่เกิน 5 หุ้น ซึ่งจากที่ผ่านมาสมาชิกภายในกลุ่มได้รับเงินปันผลต่อเนื่องมาโดยตลอด เฉลี่ยรายรับจากเงินปันผลขณะสิ้นเดือนประมาณ 4,500-5,000 บาท/คน สามารถนำรายได้มาจุนเจือสมาชิกภายในครัวเรือนได้อีกช่องทางหนึ่ง หรือหากจะมองกลับกันหากไม่ได้ก่อเกิดธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากเสื่อกระจูดขึ้น ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะเป็นเพียงคนชราที่หมดพลังงานแรงงานอยู่กับบ้านหรือทำงานจักสานเพียงเพื่อให้ในครัวเรือนเท่านั้น

รายรับที่สมาชิกภายในกลุ่มได้รับมาโดยตลอดจากการจัดตั้งเป็นธุรกิจชุมชนร่วม 15 ปี เป็นจุดหมายที่แสดงถึงความสำเร็จอย่างถาวรได้เกิดขึ้นกับกลุ่มธุรกิจชุมชนแล้ว อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้น มิได้เกิดขึ้นเพียงแสดงออกมาในรูปของผลกำไรเพียงเท่านั้น แต่กลับทำให้สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุตทุกคนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้ผันความรู้พื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย มาสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน และสามารถนำผลพลอยได้จากความรู้นี้มาจุนเจือครอบครัว การแสดงออกแบบรูปธรรมของการนำความรู้ท้องถิ่นมาใช้ ส่งผลให้คนรุ่นหลังได้เห็นเป็นแบบอย่างในการแสวงหาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ให้ก่อเกิดเป็นอาชีพขึ้นภายในท้องถิ่นของตน อนึ่ง การก่อเกิดธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งย่อมต้องมีกลุ่มธุรกิจอื่นเข้ามาช่วยหมุนเวียนเพื่อให้ไหลไปได้ ดังนั้น การจัดตั้งเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนในท้องถิ่น จะช่วยสร้างอาชีพให้เกิดขึ้นหลากหลายอาชีพตามความถนัดของสมาชิกแต่ละคน ผลพวงที่เกิดขึ้น และเป็นความปรารถนาของคนในท้องถิ่นที่จะเห็นได้ คือ ความกลมเกลียวกันของคนในชุมชน หมู่บ้าน ความเข้มแข็งของคนในท้องถิ่นที่ช่วยกันทำมาหากิน เกิดเป็นสังคมองค์รวมที่ยึดโยงคนทุกรุ่นเข้าอยู่ด้วยกัน เกิดการยอมรับประสิทธิภาพของความเป็นชุมชนให้คนในชุมชนได้เห็นว่าการอยู่ร่วมกันและสามัคคีกันเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างชุมชนหมู่บ้านให้ก้าวข้ามวิกฤตจากระบบทุนนิยมได้อย่างแข็งแกร่ง

จากที่ได้ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ผลความสำเร็จของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกรวมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการดำเนินงานได้นั้น ปัจจัยหลักที่สำคัญมาจากปัจจัยภายในของกลุ่มสมาชิกซึ่งทั้ง 3 หัวข้อที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าทุกกลุ่มสามารถทำได้เพราะไม่มีความซับซ้อนของผลสำเร็จที่เกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ความไม่ซับซ้อนดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้หากสมาชิกภายในกลุ่มมีความหวาดระแวงในเรื่องของผลประโยชน์ ดังนั้น กฎเกณฑ์ที่ได้ร่วมตกลงกันในขั้นต้นก่อนการเข้าร่วมกลุ่มถือว่าสำคัญยิ่ง และจากการสอบถามเพิ่มเติมทำให้ทราบว่าจำนวนสมาชิกภายในกลุ่มทั้ง 67 คน เป็นจำนวนสมาชิกที่ได้เพิ่มเติมก่อนการย้ายสถานที่ตั้งของโครงการมาอยู่ประจำที่อาคารปัจจุบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 เนื่องมาจากสมาชิกที่ต้องการเข้าร่วมเพิ่มมองเห็นช่องทางของผลประโยชน์ แต่ไม่ต้องการร่วมลงทุนแรงงานในการจักสานผลิตภัณฑ์จากกระจุต คณะกรรมการกลุ่มจึงพิจารณาไม่รับสมาชิกเพิ่ม จุดนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นผลสำเร็จในการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกเดิม ไม่หวังการเติบโตแบบก้าวกระโดดเพียงมุ่งหวังผลกำไรเล็กน้อยเพื่อจุนเจือครอบครัวเท่านั้น แต่มองถึงความต่อเนื่องของหน้าที่การงาน หากสามารถทำงานทดแทนกันได้ แรงงานที่มีอยู่จะได้ทำประโยชน์ให้กับกลุ่มได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ถึงแม้กระนั้น ปัจจัยที่เป็นเหตุให้กลุ่มธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จอีกกลุ่มหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมของกลุ่ม

ชาวบ้าน ที่มีส่วนสนับสนุน ส่งเสริมให้ธุรกิจชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่น และสะท้อน บทบาทความสำคัญของธุรกิจชุมชนให้ฉายแววความเป็นตัวกลางประสานความร่วมมือ ระหว่าง ภาครัฐและภาคเอกชนให้มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น บทบาทของกลุ่มชาวบ้านเป็นอย่างไร ผู้วิจัย ขอขยายความ ดังนี้

5.2 ปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากกลุ่มชาวบ้าน

ความเป็นชุมชนหมู่บ้านที่เข้มแข็งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน เมื่อชุมชนหมู่บ้าน มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันจะเกิดภาพของความร่วมมือกันของทุกองค์ภายในชุมชนหมู่บ้านไม่ว่า จะเป็นชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ หรือกลุ่มสหกรณ์ต่าง ๆ จะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกัน อาทิ กิจกรรมการแข่งขันกีฬาระหว่างตำบล งานบุญประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น เช่นเดียวกับกรณีของการให้ความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง กับธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด ที่มีการขยายฐานกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ภาครัฐ ชาวบ้านและกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ในทางกลับกันชาวบ้านจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนด เป้าหมายบางประการของกลุ่ม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในสิ่งที่จะเป็น ประโยชน์ต่อการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมกันดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกัน ในรูปแบบใด ระหว่างชาวบ้านและกลุ่มล้วนแต่เป็นเกณฑ์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถ ในการประสบความสำเร็จของธุรกิจชุมชนได้หนทางหนึ่ง

และเช่นเดียวกันกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอก ร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ได้กลายเป็นจุดศูนย์กลางของ สมาชิกในชุมชนหมู่บ้าน ไม่ว่าจะมีกิจกรรมใดที่ต้องการพื้นที่ในการประชุมหรือใช้สอยในกิจกรรม ต่าง ๆ ทางกลุ่มได้ยินดีให้มาใช้พื้นที่เพื่อส่วนรวมได้ตลอดเวลา หรือแม้ในช่วงวันปกติสถานที่ตั้ง ของกลุ่มจะมีชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านแวะเวียนเข้ามาพูดคุย ทักทาย สมาชิกในกลุ่มอยู่เสมอ ซึ่ง หัวข้อในการสนทนาส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในแต่ละวันของชาวบ้าน รวมทั้งปัญหา ต่าง ๆ ที่ชุมชนหมู่บ้านกำลังประสบอยู่ ทำให้ไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างสมาชิกภายใน กลุ่มกับชาวบ้านแต่อย่างใด หรือเมื่อมีงานมงคลสมรสของคนในชุมชนหมู่บ้าน เจ้าภาพยังได้ อุดหนุนกลุ่มด้วยการส่งผลิตของข้าวสวยที่ทำมาจากกระจูดประเภทพวงกุญแจ ที่รองแก้ว เป็นต้น เพื่อแจกให้แขกในงาน ดังนั้น การประสานร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับกลุ่มจึงไม่มีอุปสรรคใดในการ อยู่ร่วมกัน และในทางกลับกันกลุ่มยังได้ขยายฐานการให้ความช่วยเหลือกับสมาชิกในชุมชน หมู่บ้าน ด้วยการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านกู้ยืมเงินของกลุ่มเพื่อใช้จ่ายในคราวจำเป็น โดยไม่มีเงื่อนไข

อัตราดอกเบี้ยผิดนัดเหมือนกับระบบธนาคาร แต่ค้าประกันด้วยใจที่เชื่อมั่นระหว่างชาวบ้านในฐานะผู้กู้ กับกลุ่มธุรกิจชุมชนในฐานะผู้ให้กู้ ซึ่งที่ผ่านมาชาวบ้านที่เข้ามาทำธุรกรรมการกู้ยืมได้เข้ามาชำระหนี้ตามปกติ

จึงแสดงให้เห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านกับกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ มีความสัมพันธ์อันดีเสมอมา และการก่อเกิดธุรกิจชุมชนขึ้นไม่ได้สร้างผลกระทบอันใดกับชุมชนหมู่บ้านเลย มีหน้าซ้ำยังมีโอกาสได้ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่ประสบปัญหาด้านการเงิน ให้มากู้ยืมเพื่อใช้ในคราวจำเป็นหรืออาจกล่าวได้ว่าต้นกระจุตพืชพื้นบ้านที่ขึ้นอยู่ตามหนองบึงน้ำจืดตามธรรมชาติโดยทั่วไปรอบทะเลน้อย ได้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจให้กับชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลน้อย ไปโดยปริยาย และยังคงช่วยผสมสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐให้เข้ามาดำเนินกิจกรรมเพื่อชุมชนหมู่บ้านได้อย่างกลมกลืน

5.3 ปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากหน่วยงานภาครัฐ

ตั้งแต่เริ่มแรกของการจัดตั้งธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีการระดมทุนในการจัดตั้งในปี พ.ศ.2537 ด้วยการขายหุ้น หุ้นละ 100 บาท จำนวน 70 หุ้น รวมเป็นเงินทุนในการจัดตั้งกลุ่มครั้งแรก 7,000 บาท เพื่อเป็นต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบสำหรับการสานกระจุตให้กับกลุ่มสมาชิก นางสาวคล่อง ชุ่นเซ่ง รองประธาน เล่าให้ฟังว่าเริ่มแรกของการก่อตั้งกลุ่มไม่ได้จักสานกระจุตเลยทีเดียว แต่เริ่มกิจกรรมทำดอกไม้จันทน์จำหน่าย กิจกรรมช่วงเริ่มต้นมีแนวโน้มจะล้มเหลว กอปรกับทั้งสมาชิกภายในกลุ่มบางคนมีความรู้สึกไม่ค่อยสบายใจที่นั่งทำสิ่งของที่ใช้นางงานไม่เป็นมงคล ทำแล้วจิตใจหดหู่ไม่รุ่งเรือง สมาชิกภายในกลุ่มจึงได้ปรึกษากันว่าสมาชิกแต่ละคนมีความรู้หรือภูมิปัญญาในด้านใดบ้าง เพื่อได้ช่วยขยายสินค้าที่จะผลิตต่อไปได้ ปรากฏว่าสมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่จะจักสานเสื่อที่ใช้ปูนั่งและนอนได้ มีประสบการณ์มานานและความชำนาญสานเสื่อได้วันละประมาณ 2 ผืน จึงเกิดความคิดว่าน่าจะเปลี่ยนกิจกรรมของกลุ่มมาทำการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ทำจากกระจุต แต่สมาชิกบางท่านในกลุ่มยังไม่มีความรู้และความชำนาญในการสานกระจุตมากนัก สมาชิกที่มีความรู้และสานได้ต้องจัดเวรสอนผู้ร่วมสมาชิกท่านอื่นให้จักสานได้

คล้ายหลังไป 3 ปี ประมาณปี พ.ศ.2540 หน่วยงานราชการเริ่มรู้จักและเข้ามาส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดบ้าง เพราะกลุ่มมีแนวโน้มจะขยายฐานกลุ่มลูกค้าได้ไม่ยาก ทางหน่วยงานราชการจึงได้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มอย่างเต็มตัว โดยการจัดส่งสมาชิกภายในกลุ่มไปดูงานที่ศูนย์ศิลปาชีพเพื่อการศึกษาพิบูลทอง จังหวัดนราธิวาส เมื่อกลับมาจึงนำความรู้มาเผยแพร่ให้สมาชิกคนอื่นทราบ จึงเริ่มมีการทดลองสานกระเป๋า 2 มุมให้เด็กนักเรียนใช้ใส่หนังสือไปโรงเรียน ซึ่งสามารถใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์แต่ยังขาดความสวยงาม และในช่วงเริ่มการก่อตั้งนี้หน่วยงานราชการทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ กรมส่งเสริมการเกษตร ได้เข้ามาสนับสนุนจัดส่งสมาชิกไปดูงานยังสถานที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มได้นำความรู้สมัยใหม่ในการจักสาน มาใช้สานกระจูดจำหน่ายได้นอกเหนือจากการใช้งานภายในครัวเรือนเพียงอย่างเดียว ทำให้สมาชิกภายในกลุ่มเริ่มเกิดการเรียนรู้จากการถ่ายทอดกันเองในความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ได้ไปดูงานมา กลุ่มสามารถประดิษฐ์ลวดลายพร้อมรูปทรงแปลกใหม่ที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้งานและมีความสวยงามประณีตในการจักสาน แต่มีความจำเป็นต้องซื้อเครื่องมือ และอุปกรณ์ช่วยในการตัดเย็บเพิ่มเติมหลังการจักสาน ให้สินค้ามีรูปทรงแปลกตา ทำให้กรมส่งเสริมการเกษตรได้ยื่นมาเข้ามาช่วยเหลือด้านการเงิน เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดจำนวน 100,000 บาท กลุ่มได้นำเงินไปซื้อจักรท็บ 2 หลัง เพื่อใช้เย็บมอบขอบริมของเสื่อกระจูดให้สวยงาม เครื่องใช้สำนักงาน ตู้โชว์สินค้าพร้อมชั้นวางของ และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด เงินก้อนดังกล่าวถือเป็นการช่วยสานต่อลมหายใจให้กับกลุ่ม เพราะนอกเหนือจากการจักสานแล้วการเพิ่มมูลค่าเพิ่มด้วยการตกแต่งภายนอก อาทิเช่น การนำลูกไม้มาตกแต่งกระเป๋า สบาย เส้นเชือกลวดลายแปลกตามาทำด้ามจับกระเป๋า เป็นต้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งรูปแบบดังกล่าวจำเป็นต้องมีอุปกรณ์เพิ่มในการช่วยตกแต่งให้เป็นสินค้าร่วมสมัย ลูกค้าสามารถหาซื้อหาใช้ได้ตามช่วงอายุ

ต่อมาในปี พ.ศ.2547 กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย มีความคิดที่จะจัดทำห้องสำหรับอบต้นกระจูดก่อนการจักสาน และเมื่อสานแล้วเสร็จจะนำเข้าอบอีกครั้งเพื่อป้องกันเชื้อราขึ้นกระเป๋า ช่วยเพิ่มความคงทนให้กับสินค้าให้มีอายุการใช้งานมากขึ้น แต่ขาดแหล่งเงินทุนสำหรับการก่อสร้างจึงได้หารือร่วมกับสมาชิกภายในกลุ่ม โดยมีช่องทางที่จะขอความสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อกู้เงินจากสภาตำบล จำนวน 70,000 บาท ระยะเวลาจ่ายคืน 5 ปี เงื่อนไขดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อปี ปัจจุบันได้ชำระเงินต้นและดอกเบี้ยเรียบร้อยแล้ว ทำให้กลุ่มเกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในการประกอบธุรกิจชุมชนมากขึ้น กอปรกับจะช่วยให้สมาชิกภายในกลุ่มสามารถหารายได้ในช่วงฤดูฝนได้ เนื่องจากที่ผ่านมาช่วงฤดูฝนกลุ่มไม่สามารถเตรียมวัตถุดิบกระจูดเพื่อจักสานได้เพราะฝนตก

ไม่สามารถตากกระจุยหลังการย้อมสีเส้นกระจุยได้ กระทับกับยอชยายในช่วงหน้าฝนลดลงเกินครึ่งของรายรับปกติ แต่หลังจากมีห้องอบความร้อน กระบวนการเตรียมวัตถุดิบสามารถอบกระจุยให้แห้งได้โดยไม่ต้องใช้ความร้อนจากดวงอาทิตย์ ผลพลอยได้ คือ เส้นกระจุยจะมีความเหนียวและยืดตัวออกได้ดีกว่าตากแดดจ้า และจะใช้ห้องอบความร้อนอีกครั้งเมื่อสานเป็นผลิตภัณฑ์แล้วเสร็จ ทาสารเคลือบเงาและนำเข้าห้องอบอีกครั้งเพิ่มความร้อนให้ชะงักเชื้อรา ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความคงทนและใช้ประโยชน์จากสินค้าได้ยาวนานยิ่งขึ้น

อีกโครงการหนึ่งที่หน่วยงานราชการได้เข้าร่วมกับบริษัทเอกชนและกลุ่ม

ผลิตภัณฑ์จากกระจุย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย คือ โครงการจัดการน้ำเสียจากอุตสาหกรรมชุมชน การทำผลิตภัณฑ์จากกระจุยในพื้นที่ทะเลน้อย กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัตถุประสงค์เพื่อบริหารจัดการและบำรุงรักษาระบบบำบัดน้ำเสีย ที่ดำเนินการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียโดยบริษัท เซ้าท์เทอร์น สตีล ก็ จำกัด เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2551 เนื่องจากผู้นำโครงการเห็นถึงความสำคัญในการบำบัดน้ำเสียไม่ให้ไหลกลับสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ที่สมาชิกในชุมชนหมู่บ้านร่วมกันสร้างร่วมกันใช้ เพราะกระบวนการเตรียมกระจุย ก่อนการจักสานต้องมีการย้อมสีกระจุยให้มีสีส้มสวยงาม และกระบวนการนี้ที่ก่อให้เกิดน้ำทิ้งที่มีสารแต่งสีปนเปื้อนในน้ำ งบประมาณที่ใช้ในการลงทุนทั้งหมด 50,000 บาท สถานที่ตั้งของถังบำบัดน้ำอยู่ด้านข้างซ้ายมือของที่ตั้งกลุ่มประมาณ 10 เมตร ทำให้ชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านเกิดความพึงพอใจเป็นอย่างมากที่กลุ่มให้ความสำคัญกับทรัพยากรน้ำในหมู่บ้าน จึงสอดคล้องกับการทำงานที่ไม่เคยสร้างความขัดเคืองหรือสร้างเรื่องเสียหายให้เกิดขึ้นภายในชุมชนหมู่บ้าน

จากรายละเอียดของปัจจัยสู่ความสำเร็จทั้งหมดข้างต้นที่กล่าวมา ผู้วิจัยไม่ได้ชี้แจงให้เห็นถึงปัจจัยสู่ความสำเร็จล้มเหลวเลย เนื่องจากเห็นว่าไม่ควรขยายความให้ชัดในหัวข้อดังกล่าว และในกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย ถ้าหากควนขนุน จังหวัดพัทลุง ไม่ได้ประสบพบเจอกับปัญหา อุปสรรคที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจชุมชนโดยตรง กอปรกับผู้ขยายความปัจจัยสู่ความสำเร็จเพื่อให้ผู้ที่สนใจได้นำไปปฏิบัติจะก่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่ม และกับธุรกิจชุมชนที่นำไปปฏิบัติมากกว่า หากธุรกิจชุมชนอื่นที่มีความแตกต่างกันในลักษณะของการดำเนินงานอาจมีเส้นทางสู่ความสำเร็จในการทำงานที่ไม่เหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งในรูปของกำไรและผลประโยชน์ด้านอื่นควรแบ่งสรรให้กับชุมชนหมู่บ้านไม่มากนักน้อย เนื่องจากธุรกิจชุมชนเป็นกลุ่มที่ต้องอยู่ในชุมชนหมู่บ้าน สมาชิกภายในกลุ่มก็คือคนในชุมชนหมู่บ้าน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้านได้ร่วม

สนับสนุนและมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลุ่ม ความสำเร็จที่สะท้อนให้เห็นทั้งในปัจจุบัน และในอนาคตจะสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เช่นธุรกิจชุมชนอื่นที่ ประสบความสำเร็จมาแล้วนั่นเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุป

ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเข้ามาของระบบทุนนิยมได้สร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับทุกหน่วยของสังคมไทย เดกเช่นเดียวกับชุมชนหมู่บ้านของตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง การพัฒนาตามกระแสนิยมดังกล่าวได้แผ่ขยายเข้าสู่ชุมชนหมู่บ้านทุกรูปแบบที่สามารถกระทำได้ การเข้ามาของระบบทุนนิยมแบบจุลจอกจากการหลั่งไหลด้านการค้าปลีกข้ามชาติ การสะสมวัตถุนิยมที่ทุกครัวเรือนใช้จ่ายแบบทวีคูณ หรือการแทรกซึมเข้ามาแบบค่อยเป็นค่อยไปสังคมนิสัยการใช้จ่ายล่วงหน้าแล้วหามาทดแทนภายหลัง เมื่อถึงจุดอิ่มตัวของระบบทุนนิยมที่แต่ละชุมชนได้ผ่านพ้นเข้ามาสู่ศตวรรษที่ 21 คือ การมีหนี้สินพอกพูน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ทุนนิยมจึงกลายเป็นกระจกสะท้อนให้ชุมชนตั้งระบบการผลิตแบบพึ่งตนเองที่มีมาแต่บรรพบุรุษและความพออยู่พอกินภายในชุมชนมาใช้ เศรษฐกิจพอเพียงได้รับความสนใจและให้ความสำคัญกับหลักการและแนวปฏิบัติมากขึ้น และกับปฏิเสธไม่ได้ว่ามีกลุ่มคนบางกลุ่มที่มีได้รับผลกระทบจากระบบทุนนิยม หรือเรียกว่าได้รับผลประโยชน์จากระบบทุนนิยม หลักการของการพึ่งตนเองอาจไม่ได้มีความสำคัญกับคนกลุ่มดังกล่าว ซึ่งบางคนอาจมองเห็นถึงความไม่เสมอภาคของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังกล่าวจึงเป็นข้อเสียที่เป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งในปัจจุบัน

“รักษาไว้บางส่วนพร้อม ๆ กับทำลายบางส่วน” เป็นข้อคิดที่เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของนามธรรมของระบบทุนนิยม จากการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ รักษาไว้บางส่วนจึงเป็นข้อดีของระบบทุนนิยมที่สะท้อนให้ชุมชนได้นำแนวคิดพึ่งตนเองมาใช้ อาจจะประสบผลสำเร็จบ้างหรือล้มเหลวบ้างแต่แนวคิดพึ่งตนเองยังคงเป็นเป้าหมายที่ชุมชนต้องการ และสรรหาวิธีให้มีแนวทางปฏิบัติการพึ่งตนเองภายในชุมชนหมู่บ้านให้เป็นปึกแผ่นในระยะยาว จนกระทั่งสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับตนเองเพื่อส่งต่อให้กับคนรุ่นหลังได้ยึดเป็นอาชีพได้ กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มธุรกิจชุมชนยั่งยืนได้ร่วม 15 ปี ขณะเข้าทำการศึกษาผู้วิจัยได้เห็นถึงความกระตือรือร้น และความปิติในงานที่ทำของสมาชิกภายในกลุ่ม การร่วมมือร่วมใจกันในการปฏิบัติงานตามตารางเวลาที่กำหนดกฎเกณฑ์เอาไว้ได้เป็นไปตามเงื่อนไขทุกประการ ความราบรื่นของการปฏิบัติของกลุ่มคน 67 คน ที่เป็นสมาชิกภายในกลุ่มสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม แม้จะมีรายได้จากการรวมกลุ่มสถานผลิตภัณฑ์จากต้นกระจูดไม่มากมาย

อย่างมนุษย์เงินเดือนที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมเมือง แต่ทุกคนได้ตั้งใจทำเพื่อรักษาความเป็นธุรกิจชุมชนภายในหมู่บ้านไว้ ดังกล่าวข้างต้น คือการรักษาไว้ได้บางส่วนจากระบบทุนนิยมที่ทำให้ชุมชนมองเห็นการรักษาไว้ได้ชัดเจนขึ้น เห็นความสำคัญของการรักษาไว้มากยิ่งขึ้น

การรักษาไว้ที่ถือเป็นหัวใจหลักของการเปลี่ยนผ่านก่อนระบบทุนนิยม และระบบทุนนิยมในปัจจุบัน คือ การรักษาผลประโยชน์จากพลังแรงงานของตนเองไว้ได้ ปราศจากการขูดรีดแรงงานของพ่อค้าคนกลางที่มีมากขึ้นและขูดรีดจนถึงที่สุด กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด ตำบลทะเลน้อย ที่ยังคงสามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ครอบงำของระบบทุนนิยม เนื่องจากความเข้มแข็งในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน การพัฒนากระบวนการรวมกลุ่มและผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการสร้างเครือข่ายกลุ่ม กอปรกับความภาคภูมิใจที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน จากบรรพบุรุษปู่ ย่า ตา ยาย นำสู่ลูกหลาน เปรียบเสมือนสะพานที่ใช้ส่งเสบียงอาหารให้ลูกหลานในยุคสมัยทุนนิยม สามารถนำความรู้ด้านการจักสานมาปรับเปลี่ยนรูปแบบ เพิ่มเติมสีสันลวดลาย และถ่ายทอดให้กับรุ่นลูกของตนเองในการเลี้ยงครอบครัวได้ ดังนั้น การรักษาไว้บางส่วนเป็นการหมุนเกลียวให้วงล้อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนหมู่บ้าน ค่อยนานไปกับวิถีชีวิตของชุมชนหมู่บ้านได้ เกลียวในที่นี้ หมายถึง ความเชื่อมโยงระบบก่อนทุนนิยมเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบทุนนิยมให้ชุมชนได้ผลประโยชน์ตามสมควรและบอบช้ำน้อยที่สุด ผนวกเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับเปลี่ยนรูปลักษณะภายนอกของผลิตภัณฑ์ให้ตามสมัยมากขึ้น และที่สำคัญคือการรักษาไว้ของพลังแรงงานที่แปรออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ทำเพื่อขายเลี้ยงครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

ความยั่งยืนที่ธุรกิจชุมชนทุกกลุ่มปรารถนาให้เกิดขึ้นกับกลุ่ม จากการศึกษากลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่ต้องการหารายได้เสริมให้กับชุมชนหมู่บ้านในช่วงแรกของการจัดตั้งกลุ่ม โดยนำความรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชนหมู่บ้านมาพัฒนาให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้งานได้และมีความสวยงามตามสมัยนิยม ดังนั้น แก่นของความยั่งยืนของกลุ่มธุรกิจชุมชน ควรหาจากสิ่งใกล้ตัวและมีความชำนาญคุ้นเคยอยู่แล้วในชุมชนมาพัฒนาประกอบเป็นอาชีพ เช่น การนำความรู้ด้านการสานเสื่อกระจูดซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนในท้องถิ่นมาดัดแปลงรูปแบบการจักสาน จากแบบเดิมที่บรรพบุรุษนำกระจูดมาจักสานเสื่อนั่งได้อย่างเดียว ปัจจุบันกลุ่มผลิตภัณฑ์บ้านปลายตรอกร่วมมือได้จักสานเป็น กระเป๋าสะพาย กระเป๋าถือ กลองเอนกประสงค์ ตะกร้า กระจาด กระเช้า กระบุง กลองกระดาษทิชชู ชุดรองจาน ที่ปูโต๊ะ ที่ใส่จดหมาย แจกัน หมวก เป็นต้น ซึ่งผู้นำกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นถึงกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มว่า

“เกิดจากกลุ่มพยายามหาผลิตภัณฑ์ที่ตลาดต้องการ เช่น ทำเทียนหอม ทำดอกไม้ประดิษฐ์จากดินน้ำมันย้อมสี ทำกระดาษสาจากเปลือกผลไม้ ฯลฯ และจัดส่งสมาชิกภายในกลุ่มไปศึกษาดูงาน ฝึกทำผลิตภัณฑ์จากกลุ่มอื่นเพื่อนำมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม ต้องซื้อวัสดุ อุปกรณ์ในการประดิษฐ์ทุกอย่างจากนอกชุมชน เมื่อเกิดปัญหาระหว่างการทำงานและหาทางแก้ไขจำเป็นต้องหยุดงาน ทำให้เกิดการชะงักจากการผลิต สมาชิกภายในกลุ่มจะเกิดความเบื่อหน่ายเนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ด้านราคาจำหน่ายค่อนข้างสูงเนื่องจากต้องหาซื้อวัสดุ อุปกรณ์ทุกอย่าง จึงเป็นบ่อเกิดทำให้กลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีรูปแบบการปฏิบัติเช่นนี้มีการรวมกลุ่มที่ไม่ยั่งยืน และล้มเหลวในที่สุด”

จากคำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งของความยั่งยืนของกลุ่มธุรกิจชุมชน คือ การได้มาของวัสดุ อุปกรณ์หลัก ความรู้จากการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จำหน่าย และการจำหน่ายสินค้า ต้องเกิดขึ้นในชุมชนทั้งหมด และผลพวงนี้จะสร้างงานให้กับคนในชุมชนขึ้นอีกมากมาย จากการดึงผู้สนใจที่เข้ามาซื้อผลิตภัณฑ์หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนของตัวอีกทางหนึ่ง แม้การคงอยู่ของธุรกิจชุมชนที่ยั่งยืนในปัจจุบัน จะกระจายอยู่โดยทั่วไปของชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งอาจมีบางกลุ่มล้มเหลวจากการจัดตั้งกลุ่มเนื่องจากสาเหตุใดก็ตาม บ่อเกิดของความเข้มแข็งของธุรกิจชุมชนในมุมมองของผู้วิจัยเห็นว่า ก่อเกิดไปพร้อม ๆ กับกับเติบโตของระบบทุนนิยม หากแม้ว่าในช่วงแรกของการเข้ามาของระบบทุนนิยมอาจทำลายระบบชุมชนหมู่บ้านไปเกือบทั้งหมด แต่ในปัจจุบันธุรกิจชุมชนกลับมีจำนวนกลุ่มที่เพิ่มมากขึ้นในทิศทางเดียวกับการเติบโตของระบบทุนนิยม ทำให้เชื่อมั่นว่าแม้ระบบทุนนิยมจะยังคงอยู่โดยไม่ถูกทำลาย ขณะเดียวกันธุรกิจชุมชนก็จะเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนเพิ่มขึ้นเช่นกัน สืบเนื่องจากข่าวสารประจำวันที่เห็นการประกอบอาชีพในชุมชนหมู่บ้านที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งแบบครัวเรือนหรือกลุ่มสหกรณ์การทำปุ๋ยใช้เองปลูกผักสวนครัวรับประทานภายในครอบครัว รวมกลุ่มขายน้ำยางให้กับหน่วยงานราชการ เห็นได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวข้ามผ่านกลุ่มพ่อค้าคนกลางออกจากระบบได้เกือบทั้งหมด หรืออาจมีบ้างเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการค้าขาย แต่กระบวนการดังกล่าวช่วยลดช่องว่างการถูกขูดรีดแรงงานให้เหลือน้อยลง ผลตอบแทนที่ได้รับใกล้เคียงกับพลังงานที่เสียไป ดังนั้น แม้ระบบทุนนิยมจะเข้ามาสร้างความเจริญก้าวหน้าและก่อให้เกิดผลประโยชน์กับบางกลุ่ม แต่ในมุมมองกลับกันได้สร้างการรักษาไว้บางส่วนในวิถีชีวิตชนบทให้คงอยู่กับชุมชนหมู่บ้าน

นอกจากปัจจัยความสำเร็จที่ร่วมกันสร้างระหว่างกลุ่มสมาชิก กลุ่มชาวบ้าน และหน่วยงานภาครัฐแล้ว กระบวนการการจัดการภายในกลุ่มของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มอื่นในหลายประเด็น

ที่โดดเด่นจากและได้กล่าวในข้างต้น คือ แหล่งได้มาและขายสินค้าจะเกิดขึ้นภายในชุมชนหมู่บ้านทั้งหมด นอกจากนั้นการเติบโตของกลุ่มยังคงยั้งค้อยเป็นค้อยไป ไม่เห็นการเพิ่มสมาชิกเพื่อระดมทุนจัดตั้งเป็นสิ่งสำคัญแต่อย่างใด โดยกลุ่มมีสมาชิกตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม 16 คน ในปี พ.ศ.2537 และเพิ่มเป็น 67 คน ในปี พ.ศ.2550 ซึ่งจำนวนสมาชิกกลุ่มเพียงจะเพิ่มขึ้นเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา ผู้นำกลุ่มได้กล่าวว่าสาเหตุที่ไม่รับสมาชิกเพิ่มในช่วงแรก แม้จะมีคนในชุมชนต้องการเข้าร่วมกลุ่มหลายคนเนื่องจาก

“ขณะนั้นกลุ่มยังมีสถานที่ทำการของกลุ่มคับแคบไม่เพียงพอกับสมาชิกที่ต้องการให้เข้ามาจักสานในบริเวณที่ทำการของกลุ่ม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยี่ยมชมและสร้างความเป็นกันเองกับกลุ่มนักท่องเที่ยว กอปรกับกลุ่มมีกฎเกณฑ์ให้ประจำสถานที่ตั้งของกลุ่มหมุนเวียนกัน เพื่อช่วยต้อนรับผู้สนใจซื้อสินค้าและแนะนำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มต้องสละเวลาส่วนตัวมาประจำกลุ่มอย่างเคร่งครัด โดยผู้นำเห็นว่าสมาชิกในชุมชนที่ต้องการเข้าร่วมกลุ่มเพิ่ม ส่วนใหญ่จะต้องการเงินปันผลประจำปี เนื่องจากทางกลุ่มมีผลประกอบการกำไรทุกปี ไม่ได้มีเวลาที่จะมาอยู่ประจำกลุ่ม อาจสร้างความปั่นป่วนและเป็นตัวอย่างให้ปฏิบัติตามหากมีสมาชิกภายในกลุ่มไม่ทำตามกฎระเบียบ จึงตัดสินใจประชุมสมาชิกภายในกลุ่ม ณ ขณะนั้น เสนอไม่รับสมาชิกเพิ่ม ซึ่งสมาชิกภายในกลุ่มเห็นด้วย”

จึงเป็นจุดที่ทำให้กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือ ได้มีโอกาสสร้างความปึกแผ่นให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มมากยิ่งขึ้น และได้นำเงินปันผลประจำปีมาซื้ออุปกรณ์ขนาดใหญ่เพิ่มเติมเพื่อให้กลุ่มครบวงจรมากยิ่งขึ้น ได้แก่ จักรเย็บผ้า ชั้นวางโซวีสินค้าขนาดใหญ่ ตู้โซวีสินค้า ห้องอบกระจูด เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ต่อมาในปี พ.ศ.2550 จึงได้เพิ่มสมาชิกภายในกลุ่มเป็น 67 คน เพราะเห็นว่ากลุ่มมีความพร้อมที่จะรองรับการขยายเพิ่มมากขึ้นได้ กอปรกับในช่วงระยะหลังกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมประชุมกับองค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้สมาชิกภายในกลุ่มเป็นตัวแทนคนในหมู่บ้านเข้าร่วมรับรู้ข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างการสื่อสารให้กับคนในหมู่บ้านได้เข้าใจ และให้ความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลได้เป็นอย่างดี

ความสำเร็จในการจัดตั้งธุรกิจชุมชนภายในชุมชนหมู่บ้านของสังคมไทย แม้จะเป็นหน่วยเล็กของระบบการปกครองโดยรวม แต่ความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด หน่วยชุมชนหมู่บ้านแต่ละแห่งหากพึ่งพิงตนเองและหารายได้จับจ่ายใช้สอยภายในชุมชน

หมู่บ้านตนเองได้แล้ว ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งชิงความอยู่รอดด้านอาชีพที่ต้องเดินทางเข้าสู่แหล่งรายได้แห่งเดียวในประเทศไทย คือ กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงจะไม่เกิดขึ้น การจัดสรรแบ่งงบประมาณรายจ่ายประจำปีของรัฐบาลจะได้กระจายสู่ชนบทให้เติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป มั่นคงและยั่งยืนได้ หรือหากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างที่ผ่านมา ชนบทหรือบ้านเกิดของคนที่ตกงานจะได้มีแหล่งอาชีพให้คนในชุมชนหมู่บ้านสานต่อได้ ป้องกันการล้มละลายของสังคมเมืองได้อีกทางหนึ่ง ดังนั้น การให้ความสำคัญของการสนับสนุนธุรกิจชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐควรปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้แต่ละหมู่บ้านได้ฟื้นตัวจากการพึ่งพิงตนเองให้มากที่สุด และจะช่วยให้ชนบทมีขึ้นอยู่กับการผันผวนทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมอย่างที่สังคมเมืองประสบอยู่ และแนวทางสู่ความสำเร็จที่กลุ่มต่าง ๆ ได้ดำเนินมาจะช่วยยกระดับประคองให้กลุ่มธุรกิจชุมชนใหม่ได้ปฏิบัติตามเป็นแบบอย่างสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านได้อย่างยั่งยืนเฉกเช่นตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่ยืนอยู่ได้ด้วยชุมชนหมู่บ้านตนเอง

อีกประการที่ทำให้สมาชิกภายในกลุ่มสามารถยืนหยัดเพื่อดำรงกลุ่มให้คงอยู่ในระยะยาวได้นั้น เกิดจากความภาคภูมิใจในงานที่ทำ ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายเมื่อต้องมานั่งจักษณาระจุดอยู่ทุกวัน กลัดกลายเป็นรู้สึกสนุกสนานที่ได้มาพบปะพูดคุยกับสมาชิกในกลุ่ม หรือสมาชิกภายในชุมชนหมู่บ้านที่ได้แวะเวียนเข้ามาสนทนาข่าวสารภายในชุมชนหมู่บ้านให้รับทราบ สถานที่ตั้งของกลุ่มจึงกลายเป็นจุดศูนย์รวมของชุมชนหมู่บ้าน ในการรับรู้ข่าวสารและกระจายข่าวสารจากทุกทิศทางให้กับสมาชิกภายในชุมชนหมู่บ้าน ความภาคภูมิใจในการจักษณผลิตรายได้จากกระจุดเกิดขึ้นจากความรู้สึกที่ได้นำความรู้ที่มีติดตัวของสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยกลางคนจะมีความรู้การจักษณต้นกระจุดทุกคน อาจมีความแตกต่างในเรื่องของกรรมวิธีการทำต้นกระจุดให้เป็นเส้นกระจุดก่อนการจักษณ และลวดลายเฉพาะของแต่ละบรรพบุรุษ ไม่ต้องศึกษาหรือรับความรู้ใหม่เข้ามามากมายเพราะส่วนใหญ่จะคิดว่าตนเป็นคนแก่เรียนไม่ยากกับรู้เทคโนโลยีหรือความรู้แปลกใหม่ กอปรกับกลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถรับงานที่มีผู้สนใจสั่งซื้อสินค้าเข้ามาไปจักษณต่อที่บ้านได้ แต่เมื่อสินค้าแล้วเสร็จทางกลุ่มจะมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของชิ้นงานก่อนส่งสินค้าให้ผู้ซื้อ ทำให้คนชราที่ไม่มีงานทำหรือไม่สะดวกในการเดินทางได้มีงานมีเงินเข้ามาจุนเจือครอบครัว และสร้างความเพลิดเพลินให้กับผู้จักษณได้ไม่น้อย หนึ่งในอีกด้านของความภูมิใจของสมาชิกภายในกลุ่ม คือ การได้ต้อนรับกลุ่มคณะธุรกิจชุมชนอื่นที่เข้ามาศึกษาดูงาน เพื่อนำกระบวนการจัดการกลุ่มไปดัดแปลง ปรับปรุง ให้เหมาะสมกับธุรกิจชุมชนของตน สร้างความแข็งแกร่งให้กับกลุ่มจนสร้างงานสร้างรายได้ให้กับสมาชิกภายในกลุ่มได้ กลุ่มผลิตรายได้จากกระจุด กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมมือ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จึงไม่ได้มีเพียงความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มเท่านั้น จุดเด่นของกลุ่มอีก

ประการ คือ ความสวยงามและความประณีตของงานทุกชิ้นก่อนวางจำหน่ายต้องได้รับการตรวจความสมบูรณ์ของชิ้นงานก่อน หากชิ้นงานขาดความสมบูรณ์ในระดับที่ยอมรับได้ ตามกฎเกณฑ์การรับชิ้นงานทางกลุ่มจะหักค่าความไม่สมบูรณ์จากผู้จักสาน หรือหากชิ้นงานขาดความสมบูรณ์แต่ยังสามารถแก้ไขได้ กลุ่มจะให้ผู้จักสานนำกลับไปแก้ไขและนำมาตรวจรับใหม่ หรือหากชิ้นงานขาดความสมบูรณ์จนกระทั่งไม่สามารถแก้ไขงานได้ กลุ่มจะปฏิเสธไม่รับชิ้นงานดังกล่าวแต่ยังคงรับชิ้นงานอื่นที่สมบูรณ์ มาตรฐานการตรวจรับชิ้นงานก่อนจำหน่ายของกลุ่ม ทำให้ชิ้นงานของกลุ่มมีความแตกต่างจากชิ้นงานที่วางจำหน่ายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย จากความสวยงามและความประณีตในชิ้นงานทำให้มียอดการสั่งซื้อสินค้าจำนวนมากจากผู้ซื้อชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นประเทศญี่ปุ่น เยอรมัน สหรัฐอเมริกา เป็นต้น สร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม ให้ดำรงอยู่ในระบบเศรษฐกิจที่อยู่ในสภาวะวิกฤตได้ ผู้วิจัยจึงได้ตั้งใจที่จะศึกษากระบวนการก่อตั้งกลุ่ม กรรมวิธีในการประดับประคองกลุ่มให้ดำรงอยู่ในระยะยาว และแนวทางสู่ความสำเร็จด้านผลดำเนินงานจากธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูดของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่ออธิบายขยายความให้กับผู้สนใจศึกษาได้รับมาเพื่อศึกษาต่อกับกลุ่มธุรกิจชุมชนของตนต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะ

นโยบายของรัฐบาลด้านการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น สร้างงาน สร้างเงินให้กับท้องถิ่น ให้เกิดการปกครองตนเองอย่างเป็นอิสระในอนาคต แนวทางที่ทำได้ทันทีโดยไม่ต้องมีแผนงานยุทธศาสตร์มารองรับ คือ การนำความรู้ที่มีอยู่แล้วของคนในท้องถิ่น มาสร้างงานให้กับตนเองและครอบครัว ตัวอย่างจากกลุ่มที่ได้ศึกษา คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง แม้จะมีความเข้มแข็งและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกภายในครอบครัวได้แล้ว แต่ทางรัฐบาลควรให้การสนับสนุนเพื่อเป็นแหล่งรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนอย่างยั่งยืน และอาจเป็นการสร้างรายได้เท่าที่หากสามารถดึงกลุ่มนักท่องเที่ยวให้เข้ามาจับจ่ายใช้สอยในหมู่บ้านได้ โดยประเด็นที่รัฐบาลควรสนับสนุน 3 ประเด็น ได้แก่

1. ด้านบุคลากร คือ การเชิญผู้มีความรู้ด้านการจักสานลวดลายต่าง ๆ เข้ามาฝึกสมาชิกภายในกลุ่มให้มีความรู้เกี่ยวกับลวดลายแปลกใหม่ เพื่อตัดแปลง ผสมผสานเป็นลวดลายเฉพาะสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับผู้จักสาน อนึ่ง สมาชิกภายในกลุ่มมีพื้นฐานในการสานกระจูดอยู่แล้ว แต่ยังขาดความรู้ในการผสมผสานลวดลายให้ดูสวยงาม และการตกแต่งให้

ผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นและสวยงามมากขึ้น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างจากของกลุ่มอื่นที่มีสินค้าประเภทเดียวกันวางจำหน่ายรอบพื้นที่ทะเลน้อย ซึ่งยอดขายในปัจจุบันมีผู้รับซื้อจำนวนหนึ่ง ซื้อผลิตภัณฑ์จากกระจัดรูปแบบต่าง ๆ ไปเพิ่มเติม ตกแต่ง ประดับ ลวดลาย ให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น โดยเพิ่มราคาจำหน่ายได้เกือบเท่าตัว จึงน่าจะเป็นหนทางเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มสมาชิกเพิ่มมากขึ้น กอปรกับที่ผ่านมากลุ่มได้ซื้อจักรเย็บผ้าและอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับตกแต่งกระเป๋าโดยเฉพาะมาแล้ว ดังนั้น การเพิ่มเติมความรู้เบื้องต้นให้กับสมาชิกภายในกลุ่มสามารถต่อยอดความคิดได้ ถือเป็นความรู้สำคัญที่หน่วยงานส่วนราชการจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้กับกลุ่มได้

2. ด้านประชาสัมพันธ์และสื่อสารข้อมูล คือ การเข้ามาช่วยเผยแพร่ความรู้ และผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ให้กับชุมชนหมู่บ้านอื่นทราบ โดยใช้วิธีสื่อสารผ่านเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช่องทางการตลาดที่จะช่วยสื่อสารให้กับชุมชนอื่นที่ใกล้เคียงเข้ามาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากกระจัด และสื่อสารต่อให้กับชุมชนหมู่บ้านถัดไป อาจใช้รูปแบบการเชิญให้เข้ามาดูงานของกลุ่ม ทำให้กลุ่มได้มีโอกาสเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มผู้เข้าชม พร้อมทั้งเป็นการช่วยขัดเกลาให้สมาชิกภายในกลุ่มสรรหาความรู้ใหม่ ๆ เข้ามาอยู่เสมอ โดยผลพวงจากการเข้าเยี่ยมชมกลุ่ม คือ สามารถจำหน่ายสินค้าที่ระลึกให้กับกลุ่มที่เข้าเยี่ยมชมได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะซื้อในจำนวนที่ค่อนข้างมาก เนื่องจากต้องการเอาไปเป็นแบบอย่างเพื่อใช้จักสานภายในกลุ่มต่อไป ตามคำบอกเล่าของผู้นำกลุ่มกล่าวว่า แม้ในช่วงเวลาของการดูงานจะทำให้กลุ่มเสียเวลาในการจักสานไปประมาณ 2-3 ชั่วโมง แต่กลับได้ความรู้ใหม่จากกลุ่มที่เข้าชม และเป็นการสร้างเครือข่ายให้กับกลุ่มได้มีโอกาสขอเข้าชมกลุ่มที่มาเยี่ยมในครั้งถัดไป และจากตัวเลขยอดขายรายวันเปรียบเทียบให้เห็นอย่างชัดเจนว่าวันที่มีธุรกิจชุมชนอื่นเข้ามาดูงาน จะมียอดขายเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวกับยอดขายในช่วงปกติ

ดังนั้น การเข้ามาศึกษาดูงานจากธุรกิจชุมชนอื่น ไม่ได้เพื่อให้กลุ่มอื่นเข้ามาลอกเลียนแบบแล้วนำไปปรับใช้กับกลุ่ม เพื่อมาแข่งขันทางการตลาดกับกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจัดกลุ่มนี้แต่อย่างใด แต่เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้จากประสบการณ์ตรงของสมาชิกภายในกลุ่มของทั้ง 2 ฝ่าย แม้จะมีการเลียนแบบผลิตภัณฑ์บ้าง แต่ความประณีต ความสวยงามของแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันอย่างมีเอกลักษณ์ได้ กอปรทั้งความเข้มแข็งของกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดทำให้กลุ่มสามารถตั้งราคาจำหน่ายได้ในราคาต่ำกว่าร้านขายผลิตภัณฑ์จากกระจัดที่อยู่รอบทะเลน้อย ทำให้กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจัดมีรายรับเข้ามาอย่างต่อเนื่อง และสร้างผลกำไรให้กับสมาชิกและผู้ถือหุ้นภายในกลุ่มทุกปี ความสม่ำเสมอของการช่วยเหลือและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

จึงถือเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้กลุ่มดำรงอยู่ในระยะยาว สร้างงาน สร้างเงิน ให้กับชุมชนได้ต่อไป

3.ด้านการตลาด คือ การช่วยสรรหาช่องทางจำหน่ายสินค้าให้มีจุดแสดงสินค้ามากกว่าสถานที่ตั้งของกลุ่ม แต่ควรเป็นสถานที่ของหน่วยงานราชการที่มีเอากำไรเพิ่มเติมมากกว่าสินค้า เนื่องจากกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุต กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนหมู่บ้านขนาดเล็กในตำบลทะเลน้อย การเดินทางเข้ามาของกลุ่มนักท่องเที่ยวค่อนข้างจะลำบาก เนื่องจากไกลจากถนนเส้นหลักของจังหวัดพัทลุง ดังนั้น หากมีช่องทางการจัดจำหน่ายเพิ่มขึ้นจะทำให้กลุ่มมีรายได้เพิ่มเติมขึ้นมากกว่าเดิม หรือขอให้หน่วยงานราชการช่วยประสานและรับเรื่องงานจัดแสดงสินค้าของดีประจำจังหวัด ที่มีกิจกรรมหมุนเวียนในแต่ละจังหวัด หรืองานจัดแสดงโชว์สินค้าต่าง ๆ เพื่อช่วยขยายตลาดให้กับสินค้าให้จำหน่ายได้เพิ่มมากขึ้น หรือการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านทางอินเทอร์เน็ตของหน่วยงานราชการ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มมีภาพสินค้าแต่ละรายการอยู่แล้ว หน่วยงานราชการอาจเข้ามาช่วยจัดทำเว็บไซต์เพื่อแสดงสินค้าผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้อีกช่องทางหนึ่งซึ่งกำลังเป็นที่นิยม และเป็นช่องทางสำคัญในอนาคต

หลากหลายช่องทางในการติดต่อกับตลาดภายนอก จึงเป็นเรื่องไกลตัวของสมาชิกภายในกลุ่ม แม้คณะกรรมการประจำกลุ่มจะมีตำแหน่งเจ้าหน้าที่การตลาด และเจ้าหน้าที่ติดต่อประชาสัมพันธ์ประจำกลุ่มแล้ว แต่มีใช้ช่องทางเดียวกับที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างการจำหน่ายที่พ่อค้าคนกลางจะเข้ามารับซื้อในปริมาณมาก และนำไปตกแต่งให้สวยงามจำหน่ายในราคาสูงกว่าราคาซื้อจากกลุ่มเกือบเท่าตัว ดังนั้น จึงควรให้การสนับสนุนด้านการตลาดให้ขยายวงกว้างมากที่สุด เนื่องจากปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเป็น 67 คน สินค้าที่ผลิตได้ในแต่ละวันจะมีหลายชิ้น หากกลุ่มสามารถรับคำสั่งซื้อสินค้าจากลูกค้าก่อนการจักสานได้ จะทำให้ทราบความนิยมของสินค้า เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มจักสานรอความต้องการไว้ล่วงหน้า

สำหรับความต้องการด้านอื่นที่กลุ่มต้องการให้ช่วยเหลือ คือ ในด้านอุปกรณ์และเครื่องมือในการตกแต่งกระเป่าให้เกิดความสวยงามตามสมัยนิยม เช่น ลวดลายผ้าลูกไม้ ริบบิ้น หลากหลายรูปแบบ กระดุมสีสัน สายเชือกคล้องไหล่ ด้ามจับกระเป่าถือ เป็นต้น รองลงมาเป็นการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน ที่ทางกลุ่มต้องสำรองจ่ายซื้อต้นกระจุตมาจากแหล่งเพาะปลูกก่อนจะทำการเตรียมกระจุตเพื่อใช้จักสาน โดยสมาชิกภายในกลุ่มจะเข้ามาเบิกกระจุต

และจัดบันทึกการเบิกก่อนการนำไปจักสานที่บ้าน เมื่อปันผลประจำเดือน รายรับของแต่ละราย จะต้องหักค่าใช้จ่ายค่าเบิกกระจุ๊ดด้วยทุกครั้ง

แม้กลุ่มธุรกิจชุมชนจะมีอยู่ในเกือบทุกชุมชนหมู่บ้าน สนองนโยบายของรัฐบาล หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แต่ปัจจุบันได้ล้มเลิกไปแล้วบ้างบางส่วน เมื่อมีงบประมาณจัดสรรให้แต่ ละหมู่บ้านในโครงการนี้ จึงได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง กล่าวได้ว่าการช่วยสนับสนุนจากหน่วยงาน ภาครัฐเป็นแรงกระตุ้นครั้งสำคัญ ที่ทำให้ชุมชนหมู่บ้านกลับมารวมตัวกันเพื่อสร้างสรรค์งาน ผลิตภัณฑ์ของชุมชนหมู่บ้านเพื่อจำหน่ายภายในชุมชนหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่ง แต่ยังคงขาดความ ต่อเนื่องของกระบวนการทำงาน และที่สำคัญ คือ ผลประโยชน์ของการดำเนินธุรกิจชุมชนนั้น ๆ ตก อยู่ที่กลุ่มคนใด ดังนั้น ในการศึกษาธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุ๊ด กลุ่มแม่บ้านปลายตรอก ร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ถือเป็นกลุ่มตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็น ถึงความร่วมมือ ร่วมใจของหลายฝ่าย ทั้งจากสมาชิกภายในกลุ่ม สมาชิกภายในชุมชนหมู่บ้าน หน่วยงานราชการ และกลุ่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมดจึงเป็นส่วน ที่จะช่วยแปรสารให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดผล ในทางปฏิบัติกับกลุ่มธุรกิจชุมชนอื่นให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์ต่อสมาชิกของธุรกิจชุมชน และสมาชิกในชุมชนหมู่บ้านเช่นกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุ๊ด กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอก ร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง กลุ่มนี้ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

เกศแก้ว เจริญวิริยะภาพ, พินิจ ดวงจินดา และภาณุ ธรรมสุวรรณ. พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของ
ประชาคมในการสร้างเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัย
ทักษิณ, 2545.

ขวัญสรวง อติโพธิ์ และอนุชา พวงสำลี. บาจา : ธุรกิจเพื่อสังคมทางเลือกหนึ่งของชุมชนนางรอง
ร่วมใจ ทำกันวันนี้. เอกสารประกอบการสัมมนาสิ่งแวดล้อม 38 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(ธันวาคม 2538).

จันทน์ หลิมเจริญ. การศึกษาการดำเนินงานโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง อำเภอควน
ขนุน จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิต
พัฒน บริหารศาสตร์, 2543.

จินตนา บุญบงการ และกรองแก้ว อยู่สุข. แนวคิดทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

จรัรัตน์ บัวแก้ว และสมบุญ ณะสุข. หัตถกรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีผลิตภัณฑ์กระจูด.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2537.

ใจมานัส พลอยดี. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนเปรียบเทียบ ระหว่าง
ภาพรวมและภาพย่อย (อำเภอคำชะโนด จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัด
นครศรีธรรมราช). วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. จากประวัติศาสตร์หมู่บ้านสู่ทฤษฎีสองระบบ. สุรินทร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์,
2544.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2548.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณารักษ์). หนึ่งครัวเรือน สองวิถีการผลิต : ทางออกวิกฤติไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (บรรณารักษ์). วิสาหกิจชุมชน กลไกเศรษฐกิจฐานราก (ฉบับปรับปรุง) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด, 2550.

ดิเรก สาระวดี. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชน. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (อัสสัมชัญ), 2539.

ธวัชชัย วงศ์ธนาสุนทร. แบบแผนการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง : กรณีศึกษาหมู่บ้านไทลื้อจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

นฤทธิ ดวงสุวรรณ. แลได้ แลลี้กลงไปในเมืองได้. วารสารสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาสังคม (มกราคม 2540) : 14-19.

นิภาภัทร วิชัย. การอนุรักษ์และการพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดในภาคใต้. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาคหกรรมศาสตร์ศึกษา ภาควิชาอาชีพศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.

ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์การพึ่งตนเองและเศรษฐกิจชุมชน (จุลสาร). กระทรวงมหาดไทย, 2541.

ปราณี พรรณวิเชียร. วิชาหลักการจัดการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประกายพริ้ว, 2530.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. โครงการการสำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน. วิทยานิพนธ์
 มหาวิทยาลัย ภาควิชาการพัฒนารัฐชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน. เส้นทางเศรษฐกิจชุมชนในกระแสนิยม. กรุงเทพฯ, 2546.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. อ่าน "วัฒนธรรมชุมชน : วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนว
วัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2548.

รังสรรค์ ปิติปัญญา และคณะ. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในประเทศไทย
โครงการย่อยที่ 6 สถานภาพและแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจชุมชน. วิทยานิพนธ์
ทุนอุดหนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2543.

รัฐกร ก้อนแก้ว. ทุนทางสังคมกับความสำเร็จของธุรกิจชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
คณะพัฒนสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2547.

ลำแพน จอมเมือง และสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล. ผ้าทอไทลื้อ เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง.
 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2546.

ลำแพน จอมเมือง และสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล. ผ้าทอไทลื้อ : เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง.
 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2549.

วชิราภรณ์ เพชรรัตน์. การประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม
อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.

วิทยาภรณ์ จรัสด้วง. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขต
ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผน
ภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

วิพุธ วิวรรณวรรณ. เสื่อกะจุดบ้านเนินห้อยกับทำภูมิปัญญาชาวระยอง. หนังสือค้นคว้าอ้างอิง ภูมิปัญญาท้องถิ่นดินแดนสยาม จังหวัดระยอง. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2545.

วีระศักดิ์ ตูยาพร, จันทรเพ็ญ ชิดเชื้อ และวไลพร สุขสมภักดิ์. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในประเทศไทย โครงการย่อยที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในเขตภาคใต้. วิทยานิพนธ์ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2543.

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 9. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์กระจุด. ยะลา : ห้างหุ้นส่วน ยะลาการพิมพ์ จำกัด, 2535.

ส่งเสริมอุตสาหกรรม, กรม. กองอุตสาหกรรมในครอบครัว. ออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุด. กระทรวงอุตสาหกรรม, 2527.

สมถวิล สอนมีทอง. โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์กับผลกระทบต่อวิถีการผลิตของชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มอาชีพผ้าทอโบราณลาวซี้-ลาวครั่ง บ้านทุ่งก้านเหลือง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. แนวคิดมาร์กซิสต์กับการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนาประเทศโลกที่สาม. สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2533.

สุทธิชัย หาญตระกูล. ความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจชุมชน กรณีศึกษาโรงสีข้าวชุมชนเขตอีสานใต้. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.

อภิชัย พันธเสน. การจัดการธุรกิจชุมชน. สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545.

อภิชัย พันธเสน. สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549.

อาคม ใจแก้ว. โอกาสทางการตลาดของธุรกิจชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2548.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ตาราง 2 รายชื่อสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจูด บ้านปลายตรอกร่วมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	หมู่ที่
1	นาง นิยม ชาวเผือก	5
2	นาง อุทัย จินคง	9
3	นาง ปราณี บัวแก้ว	9
4	นาง นันทนาธิป รัชชแก้ว	5
5	น.ส. เพ็ญม พูลสง	9
6	นาง ชุรี ทองวัตร	5
7	น.ส. อนงค์ เหมือนสังข์	3
8	นาง ลบ รักเกื้อ	9
9	นาง วิไล เถ่งเซ่ง	9
10	น.ส. คล่อง ชุ่นเซ่ง	9
11	นาง นรญา แก้วทงงค์	9
12	นาง ริน ทองจันทร์	9
13	นาง จุฑามาศ คงกะชาติ	9
14	นาง กิมแห่ง แซ่แต้	9
15	นาง ลาก เพ็งหนู	9
16	นาง จิตร ไหมชู	9
17	นาง แก้ว รัชชแก้ว	5
18	นาง ผ่อง มาเอียด	9
19	นาง มะลิซ้อน ดวงดี	5
20	น.ส. ขาว เหมือนพรรณรา	5
21	นาง พริ้ม ตุดยัว	3
22	นาง เขียง สุกคำ	9
23	นาง จลอง จันทร์ช่วย	9
24	นาง แคล้ว เมืองทอง	9
25	นาง พรทิพย์ คงแก้ว	9
26	นาง ทิด ลั่นนุ้ย	9
27	นาง มานิต อ่อนแก้ว	9
28	นาง บุษบา พรหมเงิน	5
29	นาง อุทัย ชูตัน	5
30	นาง คำนิง ชาวเผือก	5
31	นาง สุจิน ชุมจันทร์	9
32	นาง ละมุน เกื้อนุ่น	9
33	นาง พัชณี พรหมเงิน	9
34	นาง หนูจันทร์ นิมแก้ว	5

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	หมู่ที่
35	น.ส. สมบูรณ์ ชุ่นเซ่ง	3
36	นาง ไสวรรณ ชุมคง	5
37	นาง เช้า พริกตา	5
38	นาง นงเยาว์ จ้อยสว่าง	5
39	นาง ปราณี เพชรรัชช	5
40	นาง วรรณพิน นวลแก้ว	5
41	นาง นิภา สังข์ชู	5
42	นาง เอียด ศิริพงษ์	5
43	นาง คล้อย บุญชู	5
44	นาง ห่อง หอมขาว	5
45	นาง สุทัศน์ ทองศรี	5
46	นาง อริยา ฉิมสด	5
47	นาง युภา ชุ่นเซ่ง	5
48	นาง อาบ ทองศรี	5
49	นาง อนงค์ เกลียงแก้ว	5
50	น.ส. เพ็ญ ไซเสน	9
51	นาง กิมฮ้วย ชุมณี	9
52	นาง สงวน แซ่แต้	9
53	นาง สุภาพ หนูลาย	9
54	นาง ใจ เหมือนพรรณ	9
55	นาง พรรัดน์ ลอยลิบ	5
56	นาง มาริสา นุ่นคง	9
57	นาง ถ่อง แก้วแพก	5
58	นาง เริม เพชรสุข	5
59	นาง บุญพร้อม ยอดแก้ว	5
60	นาง กัลยา อีสันติกุล	9
61	น.ส. ศุภลักษณ์ ทองจันทร์	9
62	นาง ดี พูลพร	1
63	นาง โสภิต หอมขาว	1
64	น.ส. อรุมา พูลพร	1
65	น.ส. ต้อย ทองดำ	3
66	นาง เพ็ง พูลสง	9
67	นาง ชไมพร หมิ่นหนู	10

ภาคผนวก ข

คำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุยของชุมชน หมู่บ้าน และผู้นำชุมชน

1. เพราะเหตุใดจึงมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระจุย
2. มีบุคคลหรือหน่วยงานใดให้การสนับสนุนในการรวมกลุ่มการผลิตบ้าง และสนับสนุนในเรื่องใด
3. ในระยะเริ่มต้นของการรวมกลุ่มการผลิต มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง และกลุ่มได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร
4. กรุณาเล่าถึงพัฒนาการของกลุ่ม ตั้งแต่เริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มว่าเป็นมาอย่างไร และสาเหตุใดจึงเลือกที่จะดำเนินกิจกรรมการผลิต แปรรูปผลิตภัณฑ์จากกระจุย
5. กลุ่มการผลิตได้มีการขยายเครือข่ายไปยังนอกชุมชนหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร
6. วิธีการบริหารจัดการกลุ่มเป็นอย่างไร
7. การแบ่งรายได้หลังจากมีการขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นอย่างไร
8. กลุ่มมีกิจกรรมอะไรบ้างที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนหมู่บ้าน
9. กลุ่มมีวิธีการอย่างไรในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม
10. กลุ่มมีวิธีการอย่างไรในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และวางแผนกระจุย ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต ทั้งที่เป็นสมาชิกเก่าและสมาชิกใหม่อย่างไร
11. กลุ่มมีการถ่ายทอดหรือสืบสานภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตให้แก่สมาชิกในกลุ่ม การผลิตทั้งที่เป็นสมาชิกเก่าและสมาชิกใหม่อย่างไร
12. วิธีการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ของกลุ่มการผลิตเป็นอย่างไร
13. วิธีการบริหารจัดการกระจุยซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตของกลุ่มเป็นอย่างไร
14. ปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการดำเนินการของกลุ่ม
15. กลุ่มมีที่มาของแหล่งเงินจากที่ใดบ้าง รวมทั้งแหล่งที่ใช้ไปของเงินทุน
16. กลุ่มได้มีการศึกษาดูงานจากที่อื่นหรือไม่ หรือเปิดให้กลุ่มหรือชุมชนหมู่บ้านอื่นเข้ามาดูงานที่กลุ่มหรือไม่
17. วัตถุดิบหลัก คือ ต้นกระจุยมีปริมาณเพียงพอต่อการจักสานหรือไม่ หากไม่เพียงพอมีวิธีการทำอย่างไร
18. กลุ่มมีช่องทางจัดจำหน่ายอย่างไรบ้าง
19. อื่น ๆ

ภาคผนวก ค

ภาพ 11 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากกระจูด ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

กระเป๋าสะพายรูปทรงต่าง ๆ

ถาด กระจาด ก่อง เอนกประสงค์รูปทรงต่าง ๆ

ภาพ 12 สถานที่ตั้งของกลุ่มและบรรยากาศการจักสานกระจูดภายในกลุ่ม

ภาพ 13 จุดแสดงสินค้าภายในสถานที่ตั้งของกลุ่ม

ภาพ 14 ห้องอบแห้งและบ่อน้ำบาดน้ำเสียของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระเจต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

- ชื่อ-นามสกุล : นายภาคภูมิ พรหมमाणพ
- วัน เดือน ปีและสถานที่เกิด : เกิดวันที่ 5 สิงหาคม 2522 ที่จังหวัดพัทลุง
- วุฒิการศึกษา : สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 2 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในปีการศึกษา 2543
- ประสบการณ์ทำงาน : เริ่มรับราชการครั้งแรก พ.ศ.2544 ตำแหน่ง ปลัดอำเภอ (เจ้าพนักงานปกครอง 3) ที่ทำการปกครองอำเภอสองแคว จังหวัดน่าน พ.ศ. 2545 ช่วยราชการจังหวัดน่าน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ประจำศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดน่าน ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักยุทธศาสตร์และส่งเสริมการบริหารราชการอำเภอ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย